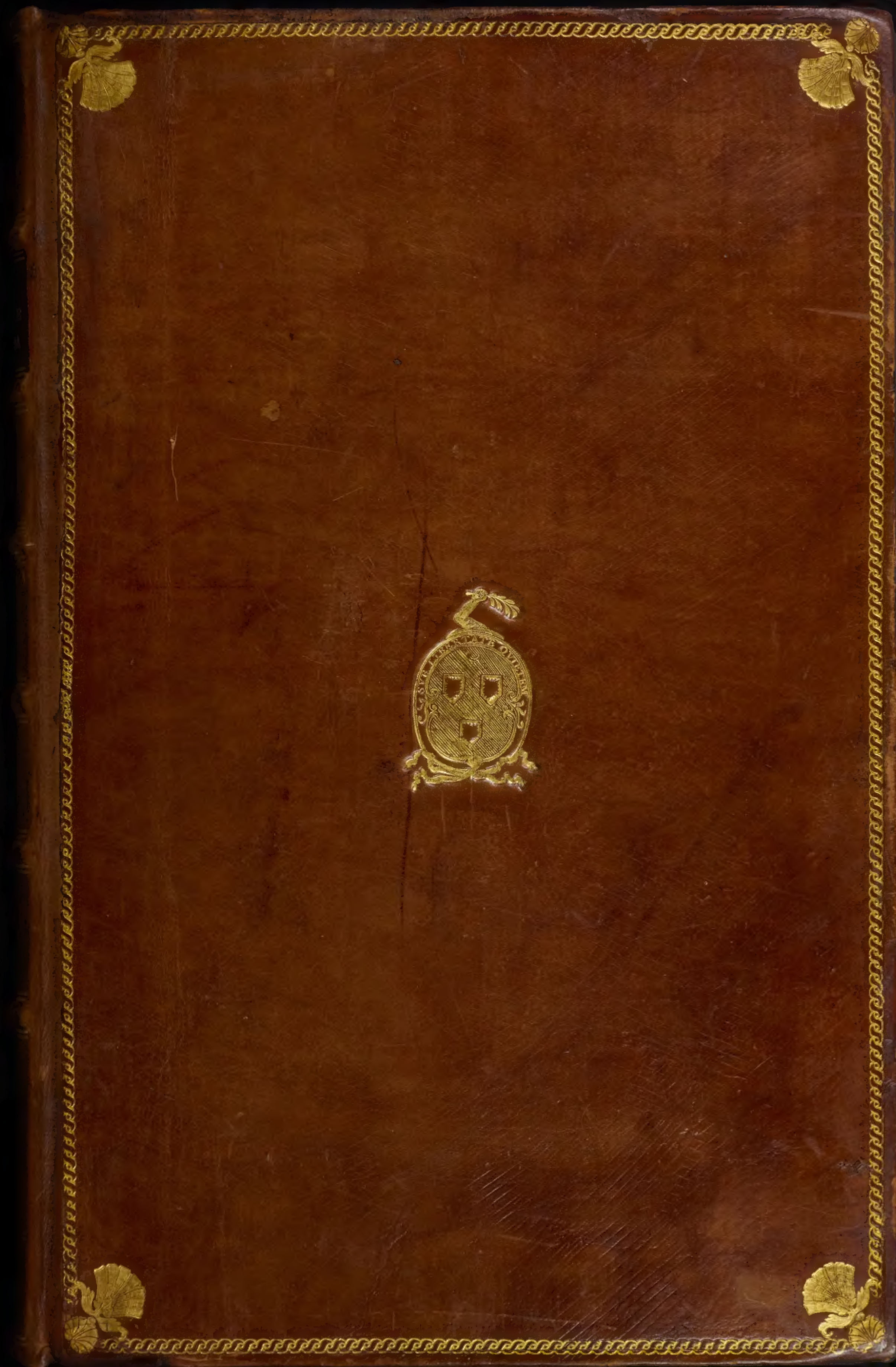

Theodore Besterman

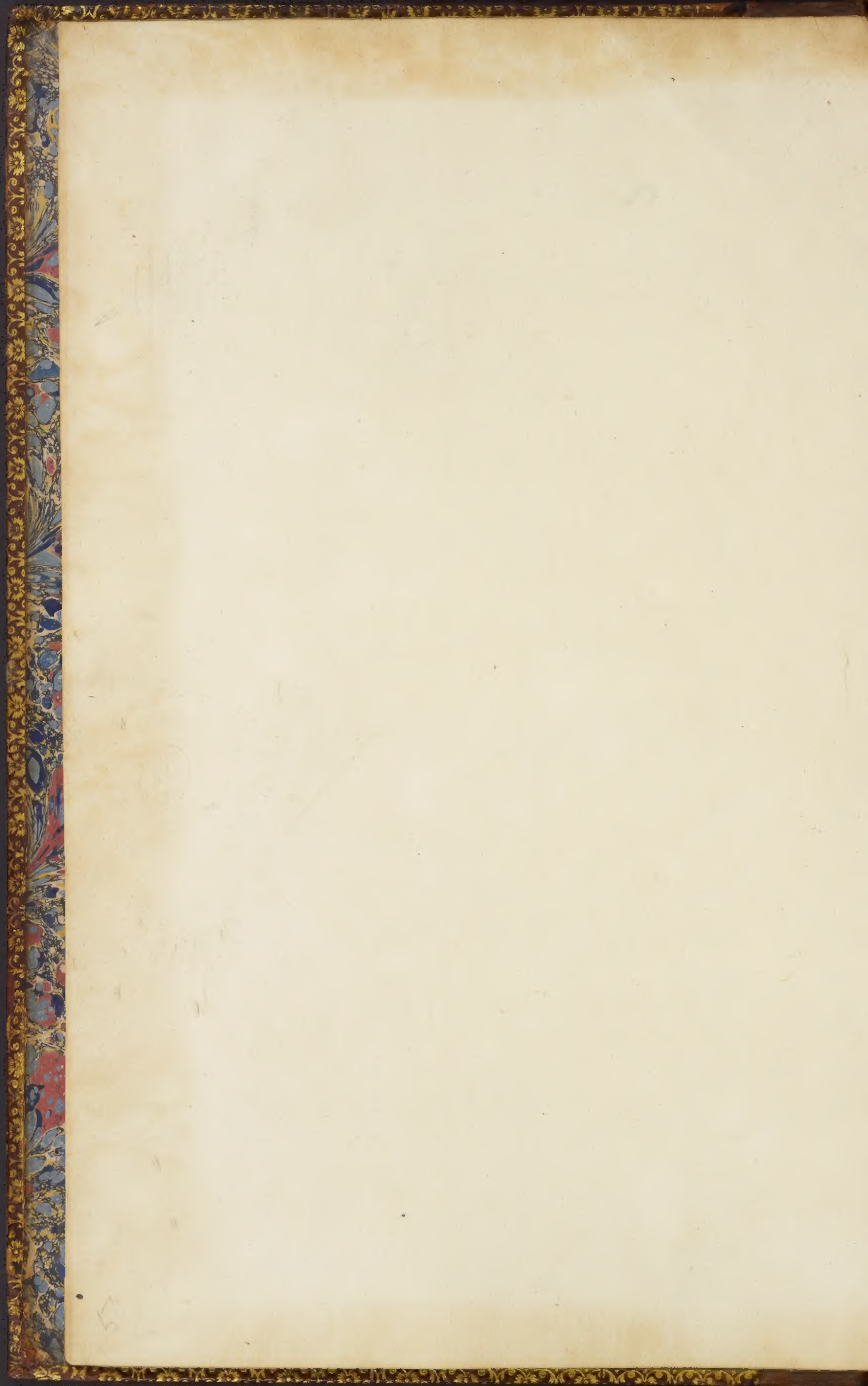
323

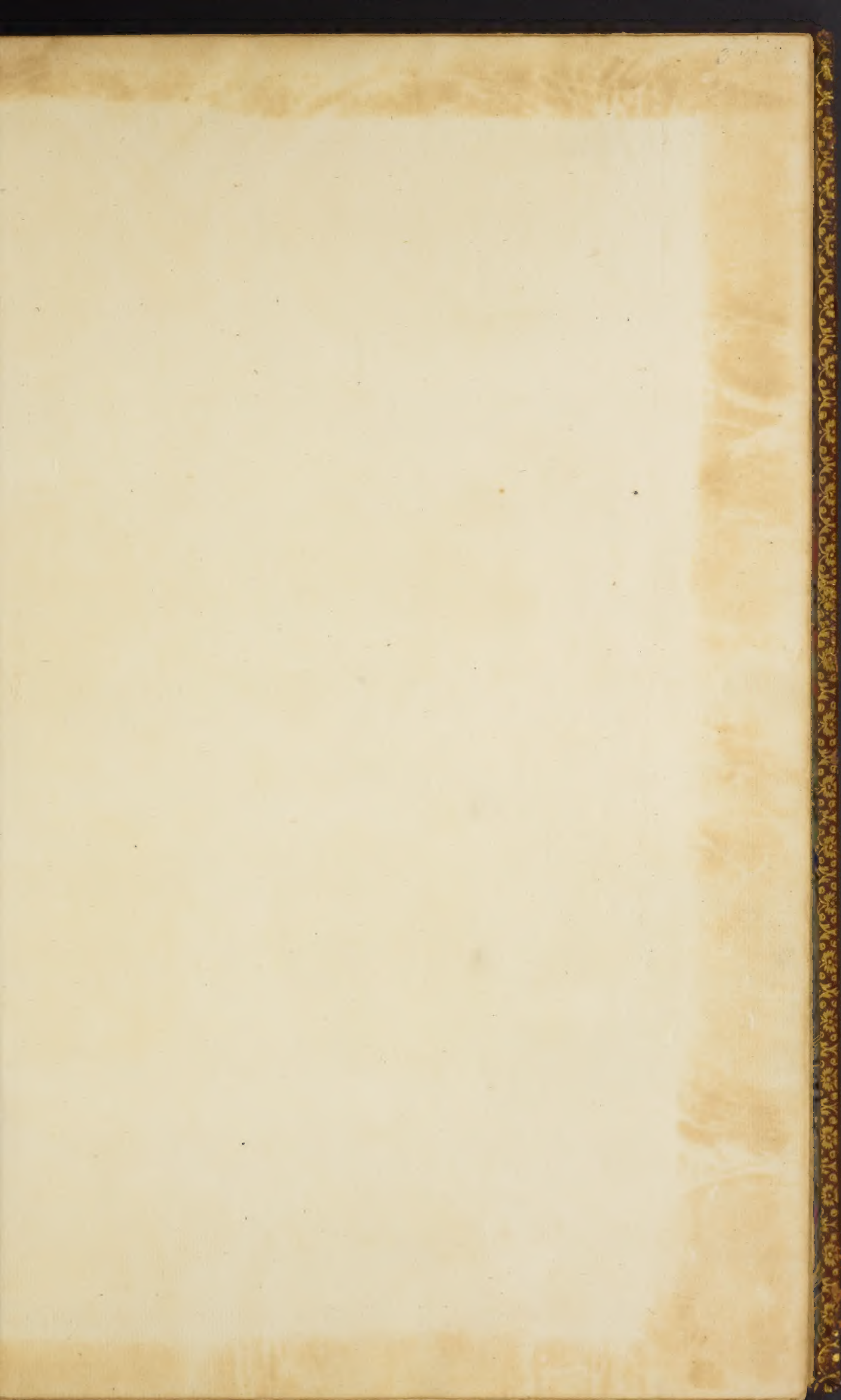

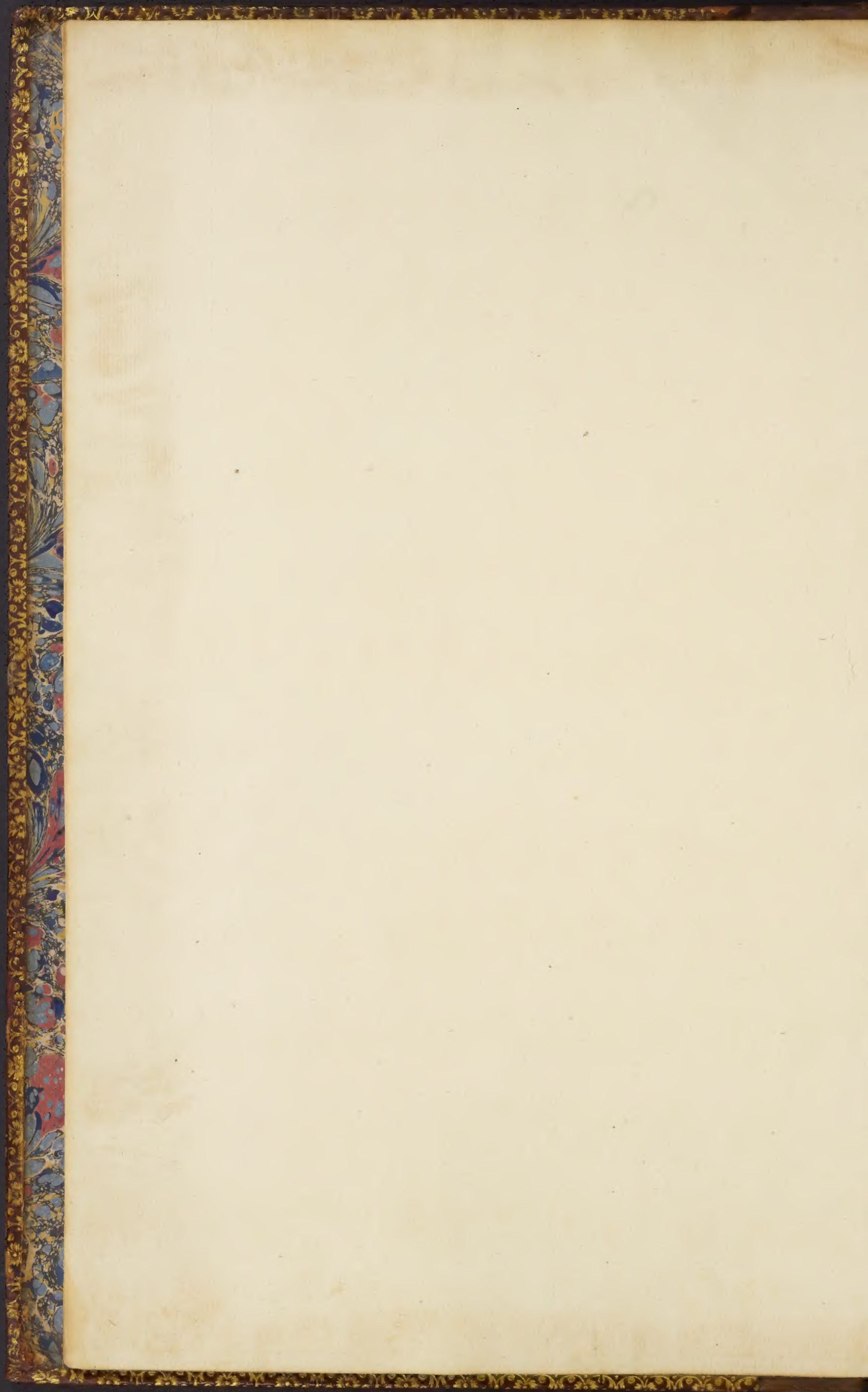
Sir Walter Wyndham Burrell.

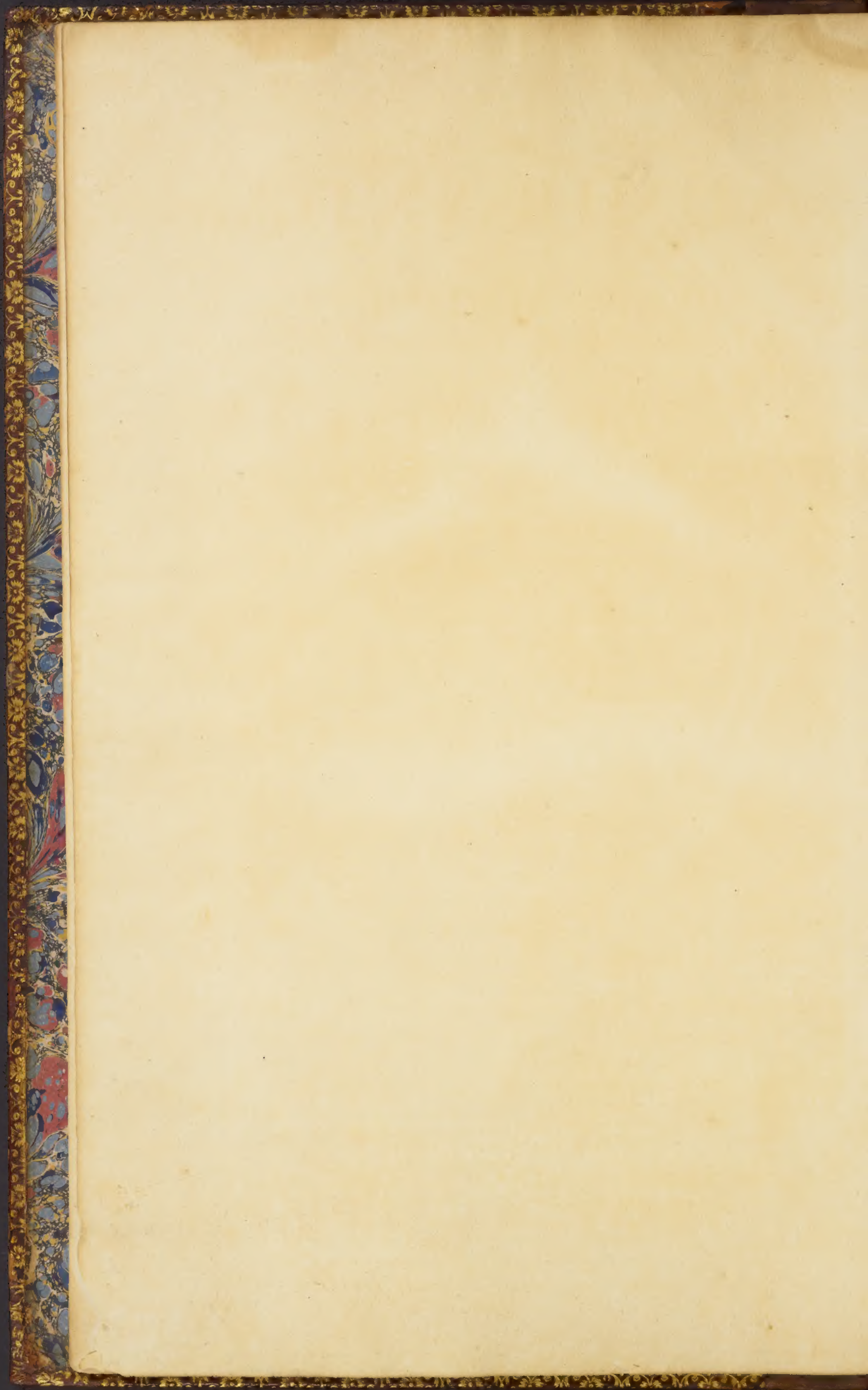
WEST GRINSTEAD PARK.

Nobilissimo ac Præstrenuo DN. JOACHIMO à SANDRART in Stockau,
Serenissimi Principis Comitis Palatini Neoburg. Consiliario gravissimo, Viro undequaq;
Excellentissimo, Seculi nostri Apelli famigeratissimo, Antiquitatum & Elegantiarum
technicarum Promo-condo consumatissimo, hanc sui Imaginem, æternitati sacram,
omni Observantia
D.D.D.

J. Ulrich Mair pinxit. Philipp. Kilian Chalcographus

SCVLPTVRÆ VETERIS

ADMIRANDA,

SIVE

DELINEATIO VERA

PERFECTISSIMARVM EMINENTISSIMARVM-QVE

STATVARVM,

unà cum artis hujus nobilisſimæ Theoria,

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,

CAROLO LVDOVICO,

Comiti Palat. Rheni, S. Rom. Imp. Archith. & Electori, Bavariæ Duci, &c. &c.

conſecrata

à

JOACHIMO DE SANDRART, IN STOCKAV.

NORIMBERGÆ,

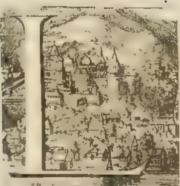
Typis Chriſtiani Sigismundi Frobergii, ſumtibus Autoris.

Francofurti, apud Michaëlem & Joh. Fridericum Endteros, & Johannem de Sandrart.

Anno cIↄ Iↄc LXXX.

SERENISSIME AC POTENTISSIME
PRINCEPS ELECTOR,
DOMINE CLEMENTISSIME:

LAudatur exquiſitiſſimis verbis ſtatuarum honor, tanquam peculiare quoddã Majeſtatis publicæ redhoſtimentum: Fortibus ac prudentibus Viris hoc dec9 tributum. Inter eos facilè primas obtinuerunt *Horatius Cocles*, cui ſtatua in comitio poſita, quod ſolus à ponte ſublicio hoſtes arcuisſet: *Junius Brutus*, cui in Capitolio, medios inter Reges, quod fortiſſimè regno pepuliſſet Tarquinios: *Cato Major*, cui in æde Salutis, quod Romanorum remp. inclinatam in integrum reſtituiſſet: *Auguſtus Cæſar*, cui in ponte Tiberis & Arimini, quod Flaminiam viam, qua ducturus erat exercitum, ſtatim inſtauraſſet. Quot, quæſo, ſtatuas tum Equeſtres tum Curules Palatina regio Reparatori ſuo debet; quam, inſtar columnæ, violenti Martis furor dejecit, afflixit, ac deturbavit? Majores certè experiundi erant & ſubeundi labores, quàm quos Sixtus V. in tribus obeliſcis, qui Romæ jacebant, erigendis ſuſceperat. Hoc breve dicam: Rhenus ipſe ſibi ſtatua eſt! Cæterum orbis Chriſtianus mirificè Tuam,

SANCTISSIME PRINCEPS, religionis curam approbare videtur, qui in ÆDE CONCORDIÆ, velut Salutis, ſtatuam ex auro faciendam heroicæ moderationi Tuæ poſiturus, non Principatum, neque Electoratum inſcribet; ſed quod Chriſtianorum Eccleſiam, in pejus vergentem, quaſi Temperator hujus varietatis, honeſta diſciplina, & exercitationibus pacis in integrum reſtituere, omni ſtudio atque opera elaboraveris. *Vos artifices* (ait Pacatus de Theodoſio) *vulgata illa veterum fabularum argumenta deſpicite, hæc potiùs, hæc geſta ſolertes manus ducant, his fora, his templa decorentur; hæc ebore reddantur, hæc marmore, hæc in coloribus vivant; hæc in ære moveantur, hæc gemmis augeant pretium.* Quodnam verò aurum tam purum, quod tam pretioſum æs, quod tam nitidum ebur eſt; quod appenſum applicatumve im̃ortalibus meritis Tuis non longè cedat? Aut quæ tanta erit ſtatua, quæ columna, qui titulus, qui CONCORDIAM hanc dignè ſatis loquatur? Ne multa; quinque aut ſex columnæ lapideæ, fuſiles, quas olim Carolus Magnus ex Ravenna Italiæ, unà cum aliis columnis, exportari fecit, modò *Ingelhemio*, pòſt *Heidelbergæ* ſpectaculo fuerunt; *Princeps* enim *Palatin9 Philippus, eò transtulit, ibiq; in arce eas* (Frehero teſte) *in perpetuam artis fuſoriæ memoriam erexit.* Part. II. Orig Palat. c. 11. Ecquando ſtatuariam Principes eximia non dilexerunt charitate? Æneum ſtare, magnum eſſe videtur generoſis Viris; ſed *Tibi*, DOMINE CLEMENTISSIME, *quia bonus es, ac rectè imperas* (quod Mæcenas dixit Auguſto) *univerſa terra templum erit, pro delubris omnes urbes; omnes homines pro ſtatuis: Quorũ in animis ſemper cum gloria reſidebis.* Nihilo tamen minus clienti mihi (ceu ſpes eſt) dabis, ut artium Propugnatori, in Cujus clientela ſunt, has omnes ſtatuas ad perenne teſtimonium non ponam, ſed denuntiem; & ritu veterum quoq; adſcribam, PATRONO, ob ipſum patrocinium: Quia ad poſteritatis memoriam pertinere arbitror, ut Principem noſtra ætate in plurimis admirandum diuturnitas illarum tradat animis poſterorũ. Ad ultimum vive, PRINCEPS GLORIOSISSIME, & hoc, quicquid eſt libri, ad pedes Tuos humillima veneratione devolvi, Celſiſſimóque Serenitatis Tuæ nomine, à malorum injuriis ſecurum eſſe, clementiſſimè patere. Norimbergæ, die LUDOVICI, 25. Auguſti, anno Gratiæ cIↄ Iↄc LXXX.

SERENISSIMÆ CELSITUDINI TUÆ

ſubjectiſſimus ac devotiſſimus

JOACHIMUS DE SANDRART.

AD LECTORES.

Væ Autor Nobilissimus Germanico sermone tractavit, ea Latinis literis mandavi, & Statuariam hanc Latinè loqui primus institui; secutus fideliter tam Græcos quàm Romanos, tam veteres quam recentes fabularum interpretes; ex quibus hæc, quæ dispersa erant, initiò cogebantur: Invita & recusantia violentiùs transferre haud sustinui. Raro appinxi aliquid novi; si tamen nonnulla his admiscui, rarenter id factum est: Erant enim præclara, quæ auctoribus suis jure ac merito accepta retuli. Si omnes lectores una mente non consentiant, neque de cæteris judicium Autoris & horum par atq; unum fuerit, amicam dissensionem toleranter feremus: Nec verò affectanda esse semper elata & excelsa *autumavi;* nam ut in pictura (*inquit Plinius*) lumen non alia res magis, *Plin. lib.*
quam umbra commendat: ita orationem tam summittere, quam attollere de- *III. Epist.*
cet. *Sed quid ego hæc doctissimis viris? De cætero summi laboris, summæq; in-* *12.*
dustriæ Senex, prorsus intentus cuncta parare, hoc sedulò faciebat, ut maxima cura studioq; Statuas illas conquireret, à Græcis pariter ac Romanis è marmore scalptas, aut ex ære factas: Has enim Ipse vel Romæ potissimum, vel circa Romam, exquisitè cogitatéq; delineavit; aut noviter inventas aliorum manu adornavit, & ab optimis ætatis nostræ cælatoribus æri curavit incidi accuratissimè. Nec sine impendio nuper, & quid dico nuper? immò verò modò, ac planè paullò inventas in eundem hunc numerum congregavit, accessionem faciens haud pœnitendam. Ejuscemodi est illa JOVIS OLYMPII, *cujus singularem & admirandam artem Vir in studiis doctrinæ multi atq; celebrati nominis Spanhe-* *Spanh.*
mius, ὁ πάνυ, *ex aureo Dionis ore laudavit his verbis:* Meministi fortè apud *Diss. I. de Præst. &*
Dionem illum, ut voluptatem ex conspectu statuæ Jovis Olympii suaviter ali- *usu*
cubi extollat; út non homines solum, sed bruta etiam illius spectaculo adfici, *num. p.*
immò adflictis malorum oblivionem conciliari statuat: illamque virtutem in- *32.*
credibilem non auro, vel ebori, ex quibus constabat illud Phidiæ miraculum; sed divinæ cujusdam artis præstantiæ continuò adscribat. *Quid est præterea? nihil sanè, nisi illud, ut Autor semper in laude versatus, & circumfluens gloria, more illorum, qui liberalium artium cognitione cultuq; celebres fuêre, suæ etiam industriæ præmia in statuis consequatur; quas* literæ dederant, si trabeæ non dedissent. *Verum is ab hujus quidem usura gloriæ ita temperavit ani-* *Sidon.*
mum, ut de aliorum laude magis solicitus, ALBERTI DVRERI, post annos *lib. V. epist. 5.*
centum & quinquaginta sepulchrum æreo exornare monumento; & laurea, gratissima bustis janitrice, ossa Illius coronare decreverit. An illa magnis laboribus parta amisit longo intervallo viriditatem? Epigraphe, tanto artifice digna:

FABITVR HOC ALIQVIS MEA SEMPER GLORIA VIVET!

Quod superest, rogo, *Lectores doctissimi*, ut pari *integritate*, si qua existimabitis addenda, commutanda, omittenda indicetis: *Illi* difficile est hucusque, animum intendere in *labore;* difficile & Vobis. Sed tamen ut sculptorem, ut pictorem, qui filii imaginem faceret, admonetetis, quid exprimere, quid emendare deberet: Ita *Nostrum* quoque formate, regite; qui non fragilem & caducam, sed immortalem *ingenii sui* effigiem conatur efficere! quæ hoc diuturnior erit, quò verior, melior, absolutior fuerit. *Quod Plinius Spurinnæ suo* *Plin. lib.*
& Cocciæ de filio, triumphali statua donato, quondam scripserat. Favete ergò, *III. Ep.*
& legite. *10.*

C. ARNOLDUS.

CAP.

CAP. I.

De

REGVLIS STATVARIÆ PROLVDIVM.

Statuariæ principia: *Statuæ*, ex utraque Academia *collectæ*: *Autoris* propositum: *Errores veterum*: *Statuæ* selectiores: *Opera* Græcorum, *ex albo marmore*: *Artifices*, *circa* Alexandri M. tempora: *Alexandri imago*, ex Atho monte: *Antiquitas statuis* falsò *denegata*: Homeri imago *antiquissima*: Philosophorum *ac* Poëtarum *Statuæ*: Homerici nummi: *Vultus ac habitus statuarum verus*: *Nummi ex statuis desumti*: Gran maniera Greca.

Statuariæ principia.

Su periti pulchrè asseverant, semperque hoc liquidò confirmant, in addiscendis primarum linearum principiis, in statuaria item atque pictoria, nec non aliis scientiis, nullam certiorem meliorémque docendi methodum dari, quàm quæ in antiquissimis statuis, imaginibus, & historiis, Romæ ut plurimùm occurrentibus, reperitur atque ostenditur. Ex his enim hodienum omnis Europa diligenter edocetur; hæ tibi, quid facias, definiunt; te instituunt, tibi præcepta dant: Quid multis? alia sibi ratione viam munire, ad artem hanc addiscendam, vel alias huic præferre, nullus mortalium potest. Quamobrem in hac ipsa Academia Sculpturam proprio hoc niti fundamento, haud inconsultum fore arbitratus sum; selectis, nobilioribus ex utraque illius parte statuis, aliisque rarioribus velut ex abundanti superadditis: Vt universæ ac singulæ expenderentur quasi ad regulam & libellam; nec (dicente Vitruvio) amussium desideraretur.

Statuæ, ex utraque Academia, collectæ.

Autoris propositum.

Ad me ipsum verò quod attinet, nihil magis in votis habui, quàm ut alius operam meam antevertendo, hos labores ac sumtus in se recepisset; mihíque ingens hoc onus præripuisset: Quoniam verò paucissima ad imitamen antiquitatis exempla in æneis figuris, vel etiam lineamentis repertu dantur; sæpè questus sum, quod plerique (fidem oculorum testor) in tam gravi nec indigna re, chartas tantùm collutulaverint, vilissimisque nugis, ceu inexperti solent, undique repleverint: Dum quivis ferè unus, pro ingenii sui modulo, tam altam sublimitatem tam negligenter oculis nostr.s subjecit, & à recto tramite prorsus deviavit; parum scilicet curans, quàm incongruo & inconvenienti usu antiquissimas optimásque statuas exhiberet; formam, mensuram, ordinem permutaret; necessarium discrimen, externámque perfectionem haud observaret; neglectáque artis proprietate, aberraret facillimè. Nonnulli in duritie rigidorum musculorum adeò deflexerunt, ut delineationes aut etiâm æri incisæ imagines eorundem, cum ipsis (ceu vocant) orîginalibns collatæ, planè dispares diversæque esse videantur: Secuti enim isti videntur simplicitatem præceptorum suorum, neglecta omni antiquitate, cujus vestigia anxio pede premere debuissent. Quo tandem factum est, ut longiús à Roma dissiti, antiquitatis desiderio, velut imperiti in errorem inducerentur; & à via

Errores veterum.

à via veritatis excussi, nec minora industriæ quàm temporis detrimenta fecisse deprehenderunt.

Quapropter ut magna ac præclara Germanorum prosapia, ab illis Originibus, quas Vrbs habet, longè disjuncta, nec sumtibus itinerum ferendis semper habilis, vera habeat, queis utatur, fundamenta; id unicè egi, ut selectiores, & studio meo maximè inservientes statuas, profusos sumtus faciens, manu & opera celeberrimorum sculptorum, æri (quantum impendio diligentiàque poterant) incidi curarem. Et quanquam unus & item alter, exigua ornatus scientia, scalpro haud in altum surrexerit; integræ tamen ac perfectæ delineationi fides habenda est. *Statuæ selectiores.*

Commemorabimus hoc loco antiquitates excellentissimas, quas Græci ut plurimum Italíque, ex albo marmore, fecerunt: Ex his verò Græcorum gloria eminet atque præfulget, vel ipsa Antiquitatum Academia, quæ Romæ est, teste; cum qua sæpiùs in collocutionem veni, & eminentiam illam *La gran manier a Greca* vocari, sedulò observavi. *Græcorum opera, ex albo marmore.*

Quid? quod ante Alexandri tempora, & ætate ipsius, insignia opera, ac præclari artifices extitere, Statuariæ, Architecturæ, Picturæque peritissimi: Caussas desideranti binas indicamus: Primò, mirifica & incredibilia temporum eorundem monumenta, marmoreæ nimirum statuæ, atque in his *Amyntæ* ipsius nec non *Philippi*, velut majorum Alexandri, item numismata hodiéque conspicimus; neque ingens artificum in diversis Græciæ urbibus excellentissimorum numerus nos latet: Deinde, ipsis Alexandri temporibus, ars illa non demum inchoata, sed perfecta eò creverat; ut jam magnitudine sua laboraret. Tunc enim plurimæ manu *Apellis* depictæ tabulæ, & *Lysippi* cælo dolatæ statuæ, perfectionis, potiùs, quàm antiquitatis laude nobiles hinc inde spectabantur. Nec facilè quis rudem atque inertem statuarium vel architectum dixerit, qui Alexandri imaginem ex monte Atho ita formare certò pollicitus erat, ut in dextra oppidum & 10000. subditorum teneret; ex sinistra autem magnum ac vehemens flumen per saxa decurreret, & agros irrigaret. Quibus argumentis, & quasi rerum notis utor ad probandum. *Artifices circa Alexandri M tempora.* *Imago Alexandri, ex Atho monte.*

Et quamvis alii vehementer contendere perseverent, antiquas nempe statuas tempore eorum, quas exhibebant, ideò haud scalptas fuisse; quia subinde retractabantur, & ex instauratione redintegrabantur: Stat tamen sententia, illas priscis temporibus, ob excellentem pulchritudinem suam, politissima arte perfectas extitisse. Nemo certè inficias ibit, prisca hominum ætate pulcherrimas plurimásque surrexisse statuas; siquidem *Horatius Cocles* & *Cœlia* Romæ, imperante tunc Rege septimo, ac priusquam ibi cœpisset Respublica, capita sua extulere: Livium Pliniúmque testes facio, qui satis & abundè de his scripserunt. *Antiquitas statuis falsò denegata.*

Ad Homerum autem, veramq; ipsius imaginem quod attinet, dicant, queis libido est, artis hujus tunc nullam, vel exiguam prorsus notitiam in usu fuisse; & post obitum ejus, longo temporum progressu, effigiem illius ex ingenio fraudatorum fictam ac compositam esse: Sed ratione Plinii sententiam suam firmare sustinent, qui sæpius erravit ac falsus fuit. Neminem, ut arbitror, latet, fixum esse illud, à quo in cætera probationes nostræ exeunt, picturam æquè ac statuariam jam diu ante Homeri tempora confectam quasi atque absolutam fuisse. Et quanquam fortunæ inops, ceu plures Philosophi ac Poëtæ celeberrimi nullo aut perquam parvo ære censeretur; nihilo tamen minus eis pretiosæ statuæ ponebantur, & monetæ cudebantur; quæ hodienum in theatris rerum artificialium ex marmore, metallis, & gemmis inveniuntur: Imprimis autem Homeri statua, humanæ formæ similis, ex Græco marmore, inter rariora Principis Justiniani (cujus profectò laus major est, quàm ut manu mea attentari debeat) cimelia id ipsum satis testatur. Brevi ut *Homeri imago antiquissima.* *Philosophorum ac Poëtarum statuæ.*

vi ut

vi ut me expediam verbo, viris illustribus & simulacra & altaria, & templa dicabantur. Aristoteles quoque nummorum Homericorum meminit; unde colligas licet, istos vel Alexandro antiquiores fuisse, quoniam hujus magister Homerus fuerat.

Nummi Homerici.

Nec à vero abludit, veterrimas statuas non pro fingentium lubitu, decoris ergo, factas fuisse; sed eas potius, quasi ad vivum vultus ac habitus illustrium expressisse. Cum expugnata esset Corinthus, tria statuarum millia Romam devehebantur; ex quibus Romani multa didicere, quæ Græcis accepta ferre debent: Illas enim, quæ Corinthi factæ erant, præ cæteris observarunt, ceu normam, & regulam, & præscriptionem artis hujus constituentes. Quis est, inquam, qui dubitare debeat, ultrò id ipsum, queis pectus sapit, fatentibus, quod *Lycurgi, Epaminondæ, Themistoclis, Solonis, Aristidis, Platonis, Miltiadis*, aliorúmque statuæ, ipsis tunc florentibus, in nominis æternaturi memoriam statutæ fuerint; quarum varias, adhuc Romæ, nec non in Anglia, Gallia, & Monachii admiramur. Vidi & ipse ac notavi plurima hujuscemodi signa, quæ in clinodiis, gemmis, achate, christallo atque carniolis, potiores autem in nummis conspiciebantur. Hinc facilis conjectura est, nec vulgare rei hujus indicium, præstantissimos tunc vixisse artifices, quoniam in tam pretiosis materiis artem atque industriam suam posteris exhibuerunt; ne labor ille inglorius esset.

Vultus ac habitus statuarum verus.

Cæterum haud nos fallit opinio, quod nummi ex statuis nec statuæ ex nummis fuerint expressæ: Hac ipsa enim occasione, effigies simul ac statuæ universis ac singulis innotescebant; datáque opera nummi signabantur, ut quivis unus imagines illustrium minore pretio sibi comparare posset. Oculis quoque ac manibus meis usurpavi *Hectoris* & *Achillis* numismata, quorum facies ex eorundem statuis procul dubio petita, exprimebantur.

Nummi ex statuis desumti, nec vice versa.

Hanc ipsam igitur artem, regnante Alexandro, magna cepisse incrementa, velut omnibus suis numeris & partibus completam, opera loquuntur Romæ celeberrima; quorum (*gran maniera Greca*) majorem Græcorum formulam ut anxio pede premamus, necesse est: Hanc intueamur, hanc ipsam sequamur! *Quantum dignitatis*, inquit Val. Maximus, *à Rege Alexandro tributum arti existimamus, qui se pingi ab uno Apelle, & fingi à Lysippo tantum modò voluit.* Qua re motus, nullam vel statuam, vel imaginem in hoc opere extare volui, quæ non dextera artificis perfecta, Romæ adhuc, inter præclara Procerum cimelia servatur: Judica de his Lector, fruere, ac imitare.

Gran maniera Greca.

CAP.

CAP. II.

Statuariæ definitio: *Imaginis* vita & actiones: *Ejus* veftes: *Nec non* barbæ, *cum* capillis: *Imago ex omni parte* perfecta: *Imaginum* altitudo *ac longinquitas* audacior: *Magnitudo* infolita: *Item* divifio ac menfura *fimulacri:* Oculi *menfura* optima.

T pertinentibus ad Statuariam principiis ordiamur, brevi hanc circumfcribemus, & propriam ejus vim definitione declarabimus: Statuaria ars eft, quæ nimiam refecando & aufe- rendo materiam, informi ligno, lapidi, vel offi, aut metallo expetitam formam ac fpeciem præbet. Imprimis verò id obfervatione dignum eft, quod omnes figuræ, & imagines, five excifæ, five fcalptæ, five flatæ aut fufe fuerint, rotundum corpus neceffariò requirant; ex quo dein artifex, fingulari induftria, partes membrorum producit atque perficit. *Statuariæ definitio.*

Præterea is mente prius concipere debet, vel judicium fuum, vel exempla ac formulas aliorum fecutus, quàm rem ipfam inchoet, aut præftet: Velut fuperbum ac turgidum, vel humilem, aut hilarem triftemve hominem; aut quicquid ipfi videbitur: Quoniam omnes ac finguli alios geftus, mores ac motus requirunt. Super hæc, dum hæ fpecies in mente illius infident, affectus, & ætatem, & alias proprietates penficulatiùs æftimare debet; ut imago, quafi primo intuitu, ipfa loquatur, quid fibi velit, & quid fignificet. Ad hæc omnia confonare fitu membra debent, ut pariter æqualitérque refpondeant. Ne crura fcilicet longiora fint, ne craffius caput, aut breviora brachia; fed diftinctè membratímq; tractanda funt omnia, ut à capite usque ad calcem nihil defideretur. Si *Senem* finxeris, & brachia & crura, & manus & pedes, & reliqua membrorum feries, incurvum, macilentum, labiis demiffum, annis ac viribus defectiffimum hominem; nec non mufculos, nervos ac venas micantes, fuo loco, decenter indicare opus eft: Si *juvenilem* vultum formare velis, figuræ omnes rotundæ, glabræ, teneræ ac gratæ requiruntur. Verbo: cuncta fimulacrorum membra ratione generis, ætatis ac naturæ ut concordent inter fe, neceffe eft, in fingulis partibus: Et ftatuarius comprehendere animo id omne debet, quod facturus eft; ut cunctas proprietates, & quæ confequuntur, ritu viventium exprimat. *Imaginis vita & actiones.*

Vt fimulacrum benè veftitum fit, modus tenendus erit in ipfa vefte, ne valdè tenuis ac ficca (ut more artificum loquar) nec nimis afpera ac dura, ad inftar lapidis videatur: Sed corpus ita plicis amicire ftudebit, ut nuditas ejus interdum fub illis agnofcatur; nonnunquam & artificiosè tegatur; fine duritie tamen, quæ membra imaginis deturpat. Hæc quidem ad artem pictoriam attinent; quoniam verò prifca ac venerabilis Antiquitas rem veftiariam, in ipfis ftatuis ab artificibus obfervandam, velut intenfo digito, ad oculum nobis oftendit; nec melius quicquam in exemplum legi poteft: Ob ulteriorem artis illius explanationem antiquas *Minervæ*, *Floræ*, *Cleopatræ*, *Sibyllæ Cumanæ*, aliarumque ftatuas nobiliffimas, ceu veræ eruditionis magiftras, adhibere fuftinui. *Veftitus imaginis.*

Barbæ cum capillis. De capillo simul ac barba nunc dicendum: Crines ingenio suo flexi, ingenti diligentia, in crispos cincinnos & gradus molliter formari debent; quantum per scalpri lenitatem licet: Cúm verò statuarii naturam arte sua perficere haud queant, hanc ipsam ornatui posthabendam autumo. Quodsi vestitæ imagines manibus pedibúsque indigeant, membrorum dignitate opus suum artifex porro cohonestabit.

Imago, ex omni parte perfecta Super hæc quoniam simulacra undiqueversum, & quasi in orbem contuemur, in facie pariter ac in tergo æqualis proportio atque perfectio tenenda erit; ita ut circumspecta industria deprehendamus singula ritè disposita, quæ concinnè sibi respondeant: Delineatio recta sit, actio ornata, rationis pariter ac judicii certamen emicet: ne artifex laude ingenii sui destituatur. Quid multis? Elevatæ, ceu vocant, atque depictæ imagines mentem potius, quam manum postulant.

Imaginum altitudo & longinquitas audacior. Simulacra, in excelso & longinquo loco posita, quoniam singularis eorundem puritas haud observatur, more veterum, rudiore scalpro perfici queunt: Dummodo elegans membrorum forma, cumprimis autem manuum, pedum, plicarúmque in vestibus exprimatur; è quibus de artificis ingenio judicium meritò fertur. Quamobrem statuæ & marmoreæ & æreæ, eminus conspiciendæ, audaci manu dolari, & animosiús effici debent; ne tamen vel ex candore marmoris, vel æris nigredine arti quidquam decedat: Quoniam locorum distantia eam adjuvat, atque commendat. Quæ observatio in rotundis pariter ac planis veterum imaginibus, potissimum verò in arcubus triumphalibus, columnis pariter ac portis, Romæ; nec non in hodiernis monumentis, certè in celeberrima *S. Andreæ imagine*, quæ in St. Petri æde emicat, & *Quenoisium* magistrum indicat; valdè conspicua est.

Imaginum magnitudo insolita. Super hæc notamus, imaginem sive statuam in sublimiore loco ponendam, uno vel binis capitibus celsiorem laudari; quando scilicet inferius spatium minus est, quàm ut suspicere illam queamus. Rationem ejus desideras? est in proclivi: Quoniam illud simulacrum ob decurtatum inferiús stantis ac suspicientis visum, ex oculis quasi elabitur; sed elongando ad rectam proportionem reducitur; ne scilicet pumilio vel homulus aliquis esse videatur. Cui verò modus hic displicuerit, is membra extenuet saltem, quæ gracilitate sua idem efficient.

Divisio & mensura imaginis Solent autem statuarii figuras suas capitum novem longitudine fabricari; ipsumque simulacrum præcipuè in partes octo dividitur; ubi jugulum & collum una cum pedis altitudine novam quasi partem constituunt: Partes enim duas conficiunt pedes, totidem genua usque ad virilem sexum; corpus ipsum usque ad cordis scrobiculum dat tertiam; à mento usque ad frontem numeramus unam, unamque jugulum & nodosa pedis vertebra, ad soleam usque, præbebunt: Ubi brachia axillis affixa, usque ad flexuram brachii intuemur, utrobique capitis unius; & brachia usque ad flexuram manus trium capitum mensuram implent. Quodsi autem homo aliquis brachia duo extendat, extensio ista longitudinem illius facilè æquabit. Super hæc, quia proportio hominis diversa & inæqualis est, figuræ aliquot variarum proportionum, ad mensuræ simul ac sexus discrepantiam attinentium, hoc loco adduntur; quas ut plurimum in artificiosissimis celeberrimisque statuis Romæ observavi, & earundem discrimina tum formæ tum mensuræ diligenter notavi.

Oculi mensura optima. Oculorum verò judicium pro ipsa regula habeamus, necesse est: Licet enim simulacri mensura justa sit, oculis tamen judicantium displicuerit; certè despicietur. Quamobrem affirmare sustineo, quamvis mensuræ beneficio

figuræ

figuræ in ordinem ac proportionem redigantur; nihilo tamen minus oculo ſimul ac ratione opus eſſe: Quibus in conſilium adhibitis,opus illud proportionem, gratiam, delineationem ac perfectionem accipiet; ut laudem ratione dignam mereatur. Hæ ipſæ figuræ alias quidem *rotundæ* appellantur, quia ex omni parte ac latere conſpici queunt; ad inſtar hominis, quando obvertitur; à quo etiam illæ peti ac perſpici debent.

Certiſſimam igitur viam ingredietur artifex, ſi ſequentes ſtatuas, *Laocoontis* nimirum, & *Antinoi*, *Fauni*, *Herculis*, *Apollinis*, *Veneris*, *trium Gratiarum*, cæteráſque circumſpecta cura intueatur penitiùs, ac velut exemplar antiquæ artis ſedulò imitetur.

CAP. III.

De

STATUARIÆ FORMIS,

Modellen vulgò nuncupatis.

Formæ *ex cera, argilla, vel gypſo: Ceræ* præparatio: *Cera* colorata: *Formæ* majores *ex argilla*: *Imagini* conveniens labor: Errorum, *à ſtatuariis commisſiorum* cauſa: *Statuarum* politio.

Olent ſtatuarii, ſtatuam è marmore ſcitè perfecturi, primô modulam, ſive formam præparare: quam oculis diligenter obſervant: Hujus magnitudo dimidium brachii haud excedit. Fieri autem hanc ſcias è terra, vel argilla, cera, aut gypſo; quoniam materiæ iſtæ acceptam imaginem ſive figuram tenent. Deinde juxta hanc formam, magnitudinem & altitudinem ſaxi, ad opus perficiendum data opera exciſi, peræqua proportione metiuntur; negotium omne hoc modo inſtituitur: *Formæ ex cera, argilla, vel gypſo.*

Primò, ut ceram emolliant, cum ſevo, terebintho, & atra pice eandem miſcent; quò lenis, attrahens, ac nigra fiat: Dein manibus extenſa & elaborata, atque in locum ſuum recondita, indureſcit. Quodſi colores ejus variare velis, pro pice farinam tegulariam, ſimilémve tincturam rubram adhibe. Id verò maximé notandum, colores prius terendos, & cum calente ac fluida cera miſcendos eſſe: Ex qua monetas etiam & alias figuras fingere licebit. Colores pariter ac cera ſi terebinthi beneficio probè coagulentur, manuum calore in globulos facilè rediguntur; è quibus præterea elegantes, teneras, ſubtiles, nec non craſſas magnasque imagines formant, & ſive minoribus lignis, aut ferreis etiam filamentis ita affigunt atque connectunt, ut ſingula membra flectere ac movere queant. *Ceræ præparatio.* *Cera colorata.*

Haud aliter lutum vel argillam tractant, atque retractant; ex qua majores modulos ſive formas, ad inſtar ſaxi, effingunt; ceu magnitudo ſtatuarum illas requirit, quæ in marmor transferendæ ſunt. Ne verò terra, rimis atque fiſſuris diſſiliat, neque ex argilla muti hominis ſtructura rurſus concidat, paleas & ſetas porcorum, vel equorum pilos immittunt; quorum mixtione argilla *Formæ majores ex argilla.*

 quaſi

quasi colligatur atque constringitur. Postea linteo vel papyro figuras istas diligenter muniunt, & vinculis constringunt, superaddentes semper argillam, donec in majore forma proportio minoris moduli nudè ac planè conspiciatur. Simulacro in tantum composito, amictus ei paraturè crassiore ac rudi linteo; vel tenui interdum, si operis subtilitas id requirat: Tunc lutum in aqua maceratur, & imago sensim sine sensu linteo incingitur; inque seriem plicarum ritè componitur, uti proportio illius postulat. Postea marmor experiuntur, quod ubi dolatum in quadrum fuerit, in ipsam imaginis staturam, plenámque hujus magnitudinem probè dividitur; juxta membrorum ordinem, quæ (ceu pedes ac manus,) extenduntur longiùs: Illa dimensa atque descripta carbone sunt omnia. Postquam igitur dimensio saxi quadrati finita est, dolare quidem incipiunt; sed ita tamen, ut eadem mensura rursus iterúmque repetatur, sempérque à forma ad saxum oculus revertatur; ne quid ex illa pereat. Hic itaque circumspecta (quod dicitur) cura simulacrum cognoscere, operæ pretium est; donec ad similitudinem figuræ propius accedat, atque conveniat. Qui verò temerè & inexploratè saxum à fronte & à tergo lacerant, idque imperitissimè deturpant; non habent postea, unde defectum suppleant: Nullus enim superest locus, quo eundem referre queant, ipsi, materia nimis detruncata, ludibrium artis suæ facti. Haud rarò etiam fieri amat, ut particulis turpiter agglutinatis ingens opus dehonestent.

Imagini congruens labor.

Errorum à statuariis commissorum, causa.

Meliores verò statuarii, queis nimirum pectus sapit, primò marmor singulari quodam instrumento, quod *Subbie* vocant, aptè dimetiuntur, & quicquid asperum est, eodem amoliuntur; deinde alio corrotundant, postremò subtiliore informant, nervos, venas, capillos, aliáque hominis lineamenta summo exprimentes artificio. Ad ultimum, si imaginem iratam vel mitem, trucem vel humanam, amantem, tristem aut hilarem, piam vel impiam effingere animus sit; teneris & acutis limis, aridáque pumice, aliisque commodioribus instrumentis affectus illos ita exprimunt, acsi frontibus saxorum essent inscripta.

Politio statuarum.

GAP.

CAP. IV. ET VLTIMVM,

De

PLANIS IMAGINIBUS.

Simæ *imagines*, Basso rilivo *dictæ* : Primus *collocandi modus:* alter & tertius : *Statuarum antiquarum* usus : Cœcus *earundem explorator*, Mchaël Angelus: *Auctoris* studium *officiúmque.*

IMagines, à sculptoribus simul ac statuariis *Basso rilievo* dictas, majores nostri ornatus gratia ingeniis suis excogitarunt, quibus murorum planitiem, imprimis verò arcus triumphales præclarè honestarunt: Quoniam simulacra, non nisi rotundo ambitu conspicua, liberam ac petentem aream postulant, nec in muris commodè exhiberi queunt. *Planæ imagines, Basso rilievo dictæ.*

Statuaria hæc, instar picturæ, nobiliores personas primore loco censens, omnibus anteponit; quas reliquæ, recto judicio permixtæ, velut ex ordine subsequuntur. *Primus collocandi modus*

Cæterum ut hominis visus parùm fallatur, posteriores figuras longè humiliores exhibent, planis quasi capitibus, itémque ædes ac regiones, quæ eminus velut ex oculis nostris elapsæ, & visum nostrum effugientes, sensim decrescunt. Hanc autem veteres egregiè observarunt, dum fugitivas (liceat sic appellare) figuras tanta ingeniorum solertia expresserunt, ut præter exiguam pedum fugientium particulam, oculis assequi nil liceret: Cum alii contra, hac ipsa tempestate, longè audaciores facti, tenuiores personas mediocriter elevatas, digniores verò in ipsa planitie constituerint. Hinc naturalis illa & necessaria rerum æquè ac personarum consequentia efficit, istas in fuga se convertentes pedes pedibus reliquarum junxisse; quod insanum artis vitium est, & ingens judicii error: Cujusmodi plures etiam Romæ, ad *S. Johannis*, & alibi locorum videri adhuc queunt.

Modus alter mediæ, ceu vocant, elevationis priore humilior est, & plana veluti via perficitur, ad exhibenda conclavia, diætas, regiones, alia: Quod artificium in *S. Laurentii* templo, *Florentiæ*, aliisque similibus *Donati* operibus, apparet: qui summo judicio omnem humanam artem pariter ac fidem superasse creditur. *Alter collocandi modus.*

Tertius modus ad positum delineationémque figurarum attinet, valdè quidem depressus, sed singulari judicio, nec vulgari gratia usus: Siquidem omne coactum naturæ pariter ac arti inimicum, cum summo dedecore conjunctum est; quod vitio verti solet. In hac arte *Donatus* longè cæteris excelluit, multáque hujuscemodi vasa Aretina, nec non æreæ monetæ, diu servabantur. Postremò mallei beneficio necessariæ figuræ elici & juvari facilè queunt. *Tertius collocandi modus.*

Vlte-

Statuarum antiquarum usus.

Vlteriorem explanationem, magísque perſpicuam eorum, quæ à nobis hactenus dicta ſunt, illuſtrationem deſiderantibus, ita ut quaſi ad oculum varia demonſtrentur corpora, horúmque proprietates, ſexus, modi, ſtatus, ætates, membrorum ac muſculorum forma, undique apta atque perfecta, omnibúſque ſuis numeris & partibus expleta conſiderentur, id inſuper conſilii damus, ut penitùs Romæ intueantur antiquiſſimas ex albo marmore ſtatuas; potiſſimè autem in horto Pontificis, *Belvedere* dicto, aliíſque amœnitatum mæandris; ubi diutiùs, quàm pueri in ſchola, ſudamus; & ſemper diſcimus, quod neſcimus: Experientia edoctus teſtis ego ſum, qui ſe non opinari, ſed ſcire; non audiviſſe, ſed vidiſſe; non interfuiſſe ſed egiſſe, dicit. Idem egére olim ante me, quibus ars curæ cordíque fuit: Omnibus his rebus antecellens *Michaël Angelus* licet oculis, ob gravem ſenectam, captus, nec ad labores idoneus, tamen in deliciis animi atque delectamentis habuit, ut ad figuras illas ſæpè deduceretur: Quid factum in tempore, & loco? Blanda manu palpavit eas, ob eximiam, quam benè noverat, perfectionem, à ſummo usque ad imum, vice pari in orbem circumactus, brachii præterea complexus, oſculatuſque. Pari etiam amore *Raphaël* illas uberrimè proſecutus eſt. O felices igitur, ac fortunatos terrarum iſtarum incolas, qui præclara hæc veræ antiquitatis ſtudia quotidiè oculis ſuis uſurpant! Homines contra longinqui & alienigenæ, inopia earundem preſſi, quod admirentur, non habent: Quorum infelicitas meritò deploranda eſt, quia omnis occaſio ac facultas ipſos deſtituit.

Mich. Angelus, cæcus illarum explorator.

Autoris ſtudium, officiúmque.

Quapropter ut abſentibus ſimul inſervirem, & deſiderio ipſorum apparerem; ſtatuas ea repræſentare diligentia ſuſtinui, qua nec rariores noveram melioresve ab aliis inveniri, vel ab optimis quoque artificibus dari poſſe, haud ignorabam. Sed de Statuaria ſatis eſt, affatim prorſus: Næ tu propediem, Lector, ubi *Sculpturæ veteris Admiranda* hæc videris, iſtius obſaturabere!

VIR-

VIRTVS AVGVSTI.

Ntiquissimarum statuarum dum prima inchoamus initia, ab hac ipsa ordimur, quæ VIRTVS AVGVSTI communiter appellata, marmoream formam ac duritiem habet. Neque appellatio mira est; quid enim frequentius in nummis, quàm *SECVRITAS. FELICITAS, PIETAS, LIBERALITAS, TRANQVILITAS, ÆQVITAS, ÆTERNITAS, MVNIFICENTIA, CONCORDIA, VICTORIA, ABVNDANTIA, PROVIDENTIA, PRVDENTIA, LÆTITIA, FORTVNA, SPES, SALVS, RELIGIO AVGVSTI?* Simulacrum verò *Virtutis militaris* Romanorum Principum fortitudinem (& ipsius Imperii simul Majestatem) designat; *hastam* tenens & *parazonium*, *galeam* sæpè & *scutum*, ut spolia hostilia, pede premens. *Juvenis* robustus & lacertosus, egregié *armatus:* Quia Romani primam in *Virtute bellica* gloriam ponebant; inde hoc simulacro Principes cohonestabantur. Erat autem *parazonium* brevis gladius, zonæ alligari solitus; & cæsim, quàm punctim magis feriens, qualem etiamnum Helvetii usurpant. *Altera mamillarum*, ritu Amazonum, à pectore denudata atque *detecta* est: In galea *gryphus*, sive *sphynx* sessitat, & requiescit: *Ardet apex capiti*, &, quod præterea dixit Maro, *olorinæ surgunt de vertice pennæ.* Ad ipsos verò pictores quod attinet, subuculam *albam*, pallium *purpureum* exprimunt. Rex ferarum, *Leo*, hiante rictu, magnanimitatem pariter ac tutelam denotat: Imaguncula *globo* terrestri *insistens*, *lauream* sinistra & *cornucopiæ* dextra continens, *Victoriam* declarat: Postremò dimidiata veteris *Philosophi* figura ipsos Sapientes in memoriam nobis revocat. Quid multa? Gloriam potentiæ & felicitatis suæ in *Virtutem bellicam* Romani derivasse videntur: Ita VIRTVS AUGUSTI in Capitolio, post L. Veri obitum, M. Aurelio Imperii insignia tradidit: In nummo Tetrici, Tyranni, Virtus mascula, seu militaris, cum eadem inscriptione, insidens thoraci, dextra lauri ramum præfert, sinistra hastam. Haud aliter VIRTVS HERCVLIS, clavæ innixi; item VIRTVS ILLYRICI TR. navim bellicam, velut in anchoris consistentem, transilientis, è nummis quoque apparet. In quibus omnibus virtutis merito, nec fortunæ indulgentia provectis, illud Horatii locum habuisse potest;

Virtus repulsæ nescia sordidæ,
intaminatis fulget honoribus;
nec sumit, aut ponit secureis
arbitrio popularis auræ.

IVPITER OLYMPIVS;

a JVPITER OLYMPIVS.

Ovillimè hæc *Jovis statua*, è terræ cavernis Romæ effossa, inveniebatur, optima *Græcorum* arte scalpta è marmore: Quam postea in *Equitis Verospii palatio* erectam quivis unus pro *Jove* agnovit *Olympio*; quo nec perfectiorem, nec integrum magis Urbs habet. Illum sic dictum fuisse tradiderunt, quòd ab *Olympo* magistro sit eruditus; nam Dionysum ajunt post devictos Titanas ac Saturnum & Rheam, cùm ex his natus esset Jupiter, eum, cum Dionysus in Ægyptum militaret, Regem regionis instituisse: Sed cum esset valde juvenis, illius magistrum ac tutorem instituit *Olympum*, virum & rerum astronomicarum peritum, & prudentia clarum; à quo *Jupiter* fuit eruditus, & *Olympius* appellatus. Sic autem scriptum est ab iis, qui res Ægyptias conscripsere. Et quoniam non unus, sed plures Joves fuerunt, idcircò varia loca, in quibus nati sint, maximè verò montes referuntur: Qui igitur *Cretensem* Jovem crediderunt, ab *Ida* monte *Idæum* appellarunt; ut Virgilius: *Idæumq; Jovem, Phrygiamq; ex ordine matrem.* At qui in Arcadia, *Olympium* dixerunt; quia Lycæus, Arcadiæ mons dictus est *Olympus*, ut ait Pausanias in Arcadicis; cujus vertex *Sacrum jugum* vocatum est, quod ibi Jovem vulgò fuisse educatum ferunt. Haud aliter *Olympus Triphylius*, mons *excelsis Diis dicatus* erat, in Panchæa insula Oceani, juxta Arabiam felicem, ut Diodoro Siculo videtur; quem etiam *Cœli sedem* nominarunt. Hoc nimirum modo Olympum pro ipso accipiunt cœlo, quia *Olympi* montis, in ea parte Thessalie, quæ in Macedoniam vergit, editissimi vertex usq; adeò attollitur, ut nubes penetrare, cœlumq; ipsum attingere crederetur. Ceu fermé Ebræis Horeb dicitur *mons Dei*, hoc est, ingens, & supra alios eminens: & *Deus Carmelus*, istud idolum, quod, teste Suetonio, in monte Carmelo, ædem suam habebat: Fueritne *Alagabal*, quasi dicas, *Deus montis*, Syrorum vel Phœnicum lingua, peculiaris eorum Gabalitarum Deus; quorum in sacris literis habetur mentio, Scaliger ex Herodiano & Dione explicat. Apud Sinenses hodiéque in provincia Fokien, juxta civitatem Tunchuen, *mons*, in idolum *Fe* efformatus, admirationem superat; cujus oculi, aures, nares ac os, ad duo & plura nostratia conspiciuntur milliaria. Denique Lapporum Deus, *Storjunkare*, inter rupes, & *sacra montium* honorabatur.

HER . LES HYDRAMVINCE

HERCVLES HYDRAM VINCENS.

HOnesti victoriam certaminis penes Herculem semper fuit, cujus marmorea Statua, Romæ nuper eruta, & in *Equitis Verospii palatio* erecta, altero pede restituto, monstroque crebris locis refecto, conspicitur. Cùm enim *in Lerna*, Argivi Mycenæique agri lacu, *hydra* insignis esse diceretur, & magnoperè formidabilis, quæ in palude lacui proxima versabatur, plura capita habens; jubebatur Hercules ab Eurystheo illam interficere. Versabatur plerunque, & educata fuerat sub platano quadam ibi amplissima, ad fontem Amymones; apud quem fuit etiam cæsa. Dicunt hanc hydram *plura* habuisse *capita*, siquidem Naucrates Erythræus *septem*, at Zenodotus Ephesius *novem*: Heraclides Ponticus *quinquaginta* illa fuisse; quæ, quoties unum eorum cædebatur, *priorum numerus duplicabatur* continuò, nisi quis concisum reliquum colli thyrsum igni statim combussisset: Id cùm cognovisset Hercules, nulli diligentiæ aut labori pepercit in illa opprimenda. Asserunt, ejus hydræ venenum fuisse acutissimum; quippe cùm sagitta illo veneno tincta Chironem propè subitò interemerit, vel Polemorem Centaurum, ut quidam maluerunt. Hunc ajunt, vi doloris impulsum, ad fluvium, è Lapitho monte Arcadiæ defluentem, accurrisse, ut ibi vulnus lavaret; unde postea teter odor dicitur flumini ex loto vulnere diu permansisse. Fuit enim hydra illa maleficum omninò, & pestiferum hominibus animal; quippe quæ campestria omnia impetu facto devastaret, & in pecora agrosque vicinos crudelissimè sæviret. Fabulantur, Jolai opera aurigæ usum fuisse Herculem; nam in curru eò accesserat, cùm ingens *cancer hydræ* opem tulisset, quem Hercules conculcavit: Siquidem ex accensa sylva propinqua accensos torres Jolaus ad Herculem attulit. Verùm crediderunt, hunc laborem, quia adjutus fuisset Hercules ab Julao, non fuisse inter duodecim ab Eurystheo receptum. Hactenus Natalis. Virgilius hydram, in Lerna palude confectam, inter reliquos Herculis labores, hunc in modum, sexto Æneidos, descripsit:

Nec verò Alcides tantum telluris obivit,
fixerit æripedam cervam licet, aut Erymanthi
placarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu.

LAO-

LAOCOON.

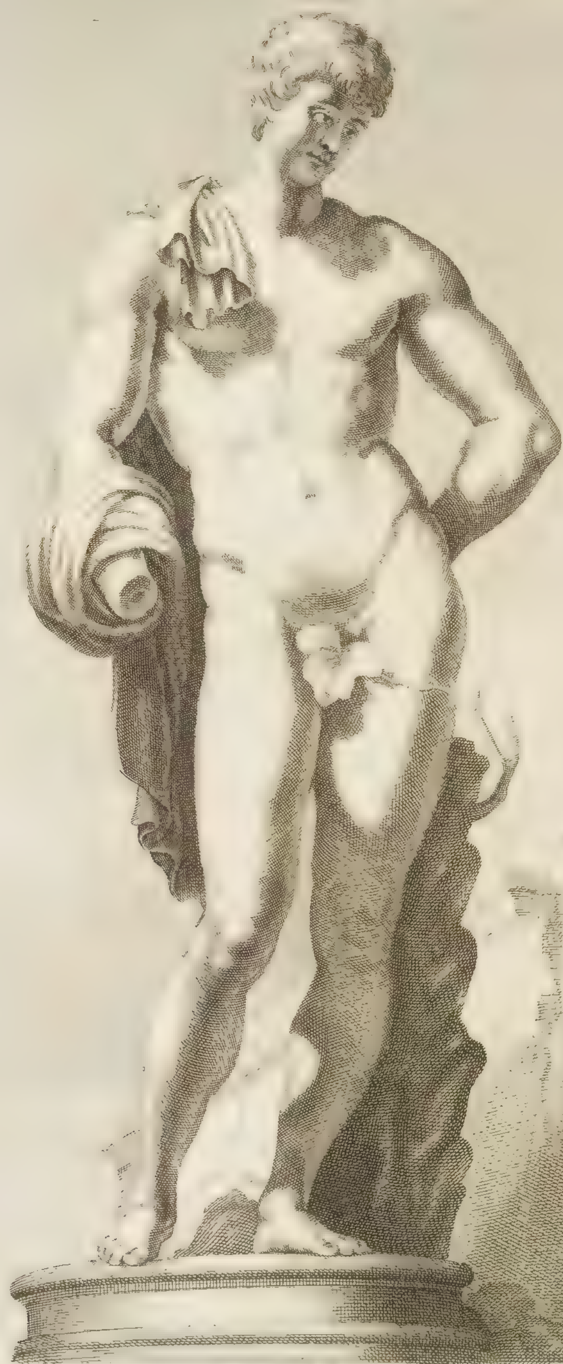

Ommonstravimus modò, & digitum quasi ad Jovem intendimus; quem congruenter sacerdos excipit: Nunc enim *Laocoon solus*, seorsim positus ad artem penitiùs inspiciendam, meliusque cognoscendam, spectaculo est; cujus accurata, & rursus iterumque repetita contemplatione crescit studium, & per singulas partes firmatur judicium. Ideò mihi non satisfacere existimavi, nisi ex illa parte, quæ omnium elegantissima ac perfectissima erat, sacerdotem istum delinearem; singula *membra*, principales *musculos*, emicantes *affectus*, debilitantes *angustias*, & *senectum* corpus rectè atque condecenter exprimerem. Hodiè verò is in amœnissimo Pontificis horto, *Belveder* dicto, conspicitur; in palatio *Titi* quondam positus, deinde in loco, *Sette sale* appellato, repertus; quem Egesander, Polydorus, & Athenodorus, ex integro marmore, planè perfecerunt. De historia ejusdem ex Servio monemus, quod post adventum Græcorum sacerdos Neptuni lapidibus occisus est; quia sacrificiis eorum non vetavit adventum; Pòst abscedentibus Græcis, cum vellent sacrificare Neptuno, *Laocoon*, Apollinis sacrificulus & vates, sorte ductus est: Ut solet fieri, cùm deest sacerdos certus. Hic verô *piaculum* commiserat *ante simulacrum* numinis, *cum Antiopa* sua uxore *coëundo*: Et ob hoc, immissis draconibus, cum suis filiis interemtus est. Historia quidem hoc habet; sed poëta interpretatur *ad Trojanorum excusationem*, qui hoc ignorantes decepti sunt. Rem ipsam obscuriùs indicavit his versibus:

Laocoon ductus Neptuno sortè sacerdos,
sollemneis taurum ingentem mactabat ad aras.
Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta
(horresco referens) immensis orbibus angues
incumbunt pelago, pariterq; ad littora tendunt.

Et post paullò:

Tum verò tremefacta novus per pectora cunctis
insinuat pavor; & scelus expendisse merentem
Laocoonta ferunt, sacrum qui cuspide robur
læserit, & tergo sceleratam intorserit hastam.

ANTINOUS.

Regione Laocoontis,in ipſo muri fornice, nuda *Antinoi* ſtatua conſpicitur, cui alterum deeſt brachium; alterum verô ab humero dependens, in faſcia recumbit, & requieſcit. Ante hos annos centum, in monte Esquilino, ad St. Martinum Anni 1560. reperta fuit, ad cujus exemplum ſimilia hinc inde, per urbem Romam, capita adhuc inveniuntur. Solitam hominis ſtaturam candidum illud marmor excedit, formoſum ac nudum oſtendans adoleſcentem. Species illius eximia eſt, ars lucis & umbræ prorſus admiranda; & ſi reflexionem ad lucernam Solis obſervemus, eò magis eluceſcet rotunditas, quæ ipſam explet perfectionem. Spartianus, in Hadriano Cæſare, rem turpem, & ne nominandam quidem, (notante Caſaubono) honeſté reticet; aliis nempe aſſerentibus, eum fuiſſe delicias Hadriani, *quod & forma ejus oſtentat, & Hadriani nimia voluptas*; hoc eſt, παιδομανία. Eſt autem firmiſſimum argumentum à *forma Antinoi*, quam didicerat Spartianus ex illius ſtatuis, & veteribus nummis. Pauſanias quoque in Arcadicia ſcribit, ſe, cùm vivum non vidiſſet, mortui ſtatuas & tabulas multas eſſe intuitum, *Bacchi vultum* referentes. Extat in nummis (qualem æreum, è Thuani cimeliis depromtum, Caſaubonus dedit) expreſſa illius ephebi imago; quam nemo vetuſtatis paullò calentior aſpiciet, quin vultum habitúmque catamiti ſtatim agnoſcat. Et Græci quidem profuſis adulationibus Hadriani luctum, cùm is Antinoum ſuum (quem per Nilum navigando perdidit) Alexandriæ muliebriter defleret, minuere conati, iſtum non ſolùm inter heroas & minorum gentium deos retulerunt; ſed & ſtationem in cœlis certam eidem aſſignarunt, *novum ſidus* inter cœleſtes imagines commenti: Quidam in orbe Lunæ cum Endymione collocarunt, oracula per eum dari aſſerentes: Nec ſacerdotio ſuo caruit. Denique *Antinoopolis*, in Thebaide, apud Ægyptios, de hujus nomine, juſſu Hadriani, appellata, & tantùm inſtaurata fuit.

FAUNUS

Ilaris ac jucundus is eſt, *pellem caprinam* ex humero pendentem jactans; quæ *pomis & uvis* repleta eſt: *Siniſtra* manu *uvam* elevat, atque extollit; ad hanc *panthera oculos* ſuos *retorquet*, & aſpectum in fruges refert, quas vehementer deſiderat, cum quodam appetitu. Hujus, ceu vocant, actionis beneficio inſigne ac ludibundum corpus ejusdem præclarè oſtenditur; quanquam majori ſpecie, & ruſtico magis modo, Tota hæc imago candida atque marmorea, adfabrè facta eſt, antiqui cujusdam artificis ſignum certiſſimum. Extat *Romæ, in palatio Medicéo*, quod ſtatuariæ ſcholam, omnisque antiquitatis theatrum haud immeritò dixeris. Videntur mihi poëtæ (inquit Natalis Comes) quamvis nihil certum affirmare poſſum, Faunos animalia putaſſe, cùm tanquam *equos cornipedes* illos Ovidius appellaverit ita, in ſecundo Faſtorum:

Cornipedi Fauno cæſa de more eapella.

Tribuerunt illis *cornua*, & coronabant *pineis ramis*; quod illa arbor grata ſibi eſſe putaretur, ut teſtatur idem in Oenone.

Cornigerúmque caput pinu præcinctus acuta
Faunus in immenſis, qua tumet Ida, jugis.

Exiſtimabantur à nonnullis eſſe dæmones, qui attonitos redderent omnes obvios. Neque ab antiquis ſcriptoribus Græcis Fauni celebrati ſunt, quia Faunus, Pici Latinorum Regis filius, tantùm in Italia regnavit. Hic quoniam multa ad Deorum religionem inſtituit, multáque ad agriculturam excogitavit, inter Deos relatus fuit agreſtium: At quoniam non niſi per formidandas figuras, Deorum metu, multitudo imperitorum tenere poterat, idcircò & cornua, & cornei pedes, & terror ille Faunis additus fuit. Hi igitur ſive fuerunt animalia, ſive dæmones crediti, omninò pro Diis ab agreſtibus hominibus colebantur, teſte Virgilio, in primo Georg.

Et vos agreſtum præſentia numina Fauni.

ALEXANDER M

ALEXANDER M.
VNA CVM
BVCEPHALO.

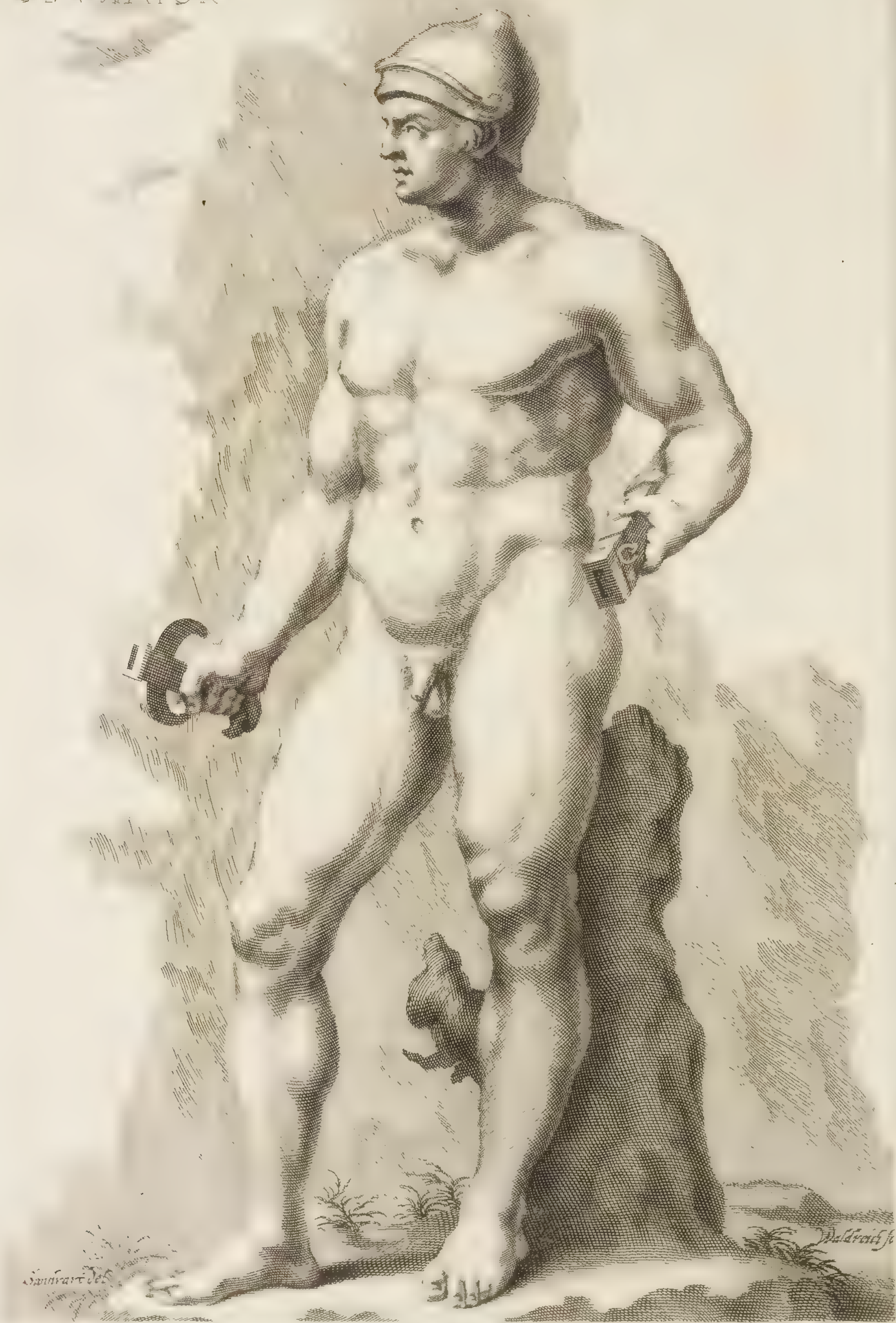
Rmeniæ Rex Tyridates ſtatuas duas ſtupendæ magnitudinis, ex albo marmore', Romam ſecum attulit; quæ ſingulæ *Alexandrum M.* unà cum *Bucephalo*, ſeorſim exprimunt. Alteram *Praxiteles*, alteram *Phidias*, velut æmuli atque imitatores artis ſuæ, è ſaxo ſcalpentes, poſteritatis arbitrio permiſerunt. Quoniam verò utraque illius figura in tam exiguo chartæ ſpatio haud aliter ante oculos exponi poterat, quâm ſi membratim imminuerentur; congruum magis atque conveniens fore arbitrari ſumus, ſi unam tantùm ſiſteremus, quæ omnem menſuram, formámque integram nos docet. Ambæ conſpiciuntur *in monte Quirinali*, qui etiam *Mons Caballi* inde cognominari ſolet. Inſcriptio, ad pedes earundem, hæc eſt:

HEVS TV, QVI PRÆTERIS, MORARE PAVLVM, AC INSPICE:
IN QVIRINALI HI SVNT EQVI MARMOREI, MVTILI ATQVE GRANDES.
ARTE VICTA NATVRA PARENS SPIRITVM CVR ERIPVIT?
QVOD PRAXITELES ET PHIDIAS EFFINXERE, ISTOS ÆMVLANTVR.
SAT DIXI. ABI, VALE, SALVE, MISCE, BIBE, DA MI ROMÆ cIↄ Iↄ XLVI.

Fuit autem *Bucephalus*, Alexandri M. equus, à *latitudine frontis* ſic dictus, vel ab *aſpectu torvo*, vel ab inſigni *taurini capitis* armo impreſſi; quo Alexander in certaminibus utebatur. *Bucephalia*, urbs Indiæ dicta quam Alexander condidit, dixitque ex nomine ſui equi *Bucephali*, eo ipſo in loco ſepulti, Strabone ac Plinio auctoribus.

GLA-

GLADIATOR

Ugnarunt Gladiatores Saturnalibus, ait Lipſius, & Saturno placando propitiandóque: qui non inter ſuperos, ſed inferos Deos erat, Hinc Romani, quia gladiatorum ſanguine placari manes credebant, eáque prima ludicri cauſſa; hoc ſpectaculum dedicarunt crudo & ſanguineo Deo, cujus triſte ingenium. Ortus verò mos à Campanis, quibus ſolemne fuit, in lætiore convivio paria aliquot gladiatorum exhibere ad pugnam: A quibus avidè hauſerunt Romani. Cæterum inter omnia ſpectacula celeberrimum fuiſſe iſtud gladiatorum, Cicero affirmat, oratione pro Seſtio: *Equidem exiſtimo*, ait, *nullum tempus eſſe frequentioris populi, quàm illud gladiatorium; neque concionis ullius, neq; verò ullorum comitiorum.* Præter funus verò & religionem, etiam voluptatis cauſſa dati ſunt gladiatores, à plerisque Magiſtratibus, Sacerdotibus, Imperatoribusque: Dederunt enim Ædiles, Prætores, Quæſtores, Conſules, Ærarii: Nec Romæ ſolùm, ſed in provinciis quoque. Poſteà promiſcuè privati, vario prætextu. Fuere *buſtuarii*, *Cæſariani*, *catervarii*, *coacti*, *cubicularii*, *fiſcales*, *obſequentes*, *ordinarii*, *poſtulatitii*, *conſummati*, alii. Ad conditionem quod attinet, è ſervis plerunque legebantur, aut captivis: ſed paullatim etiam liberi & ingenui, nulla quidem aliunde vi; ſed pretio inducebantur, vel mala libidine pugnandi: Corruentibus tandem moribus eò ventum eſt, ut primæ nobilitatis viri operas arenæ locarent. De cætero illa *gladiatoris ſtatua*, velut inter ignes Luna minores, *in Principis Juſtiniani palatio*, ob candidum marmor, elucet atque emicat; recta hominis ſtatura, muſculis ac membris benè inter ſe ordinatis. Priſci hoc eſſe artificis opus, teſtantur Herculeum robur, cordatus corporis poſitus, audax ac proterva actio, & callis, & enſis, & omnia.

ARRIA-

PÆTUS e ARIA

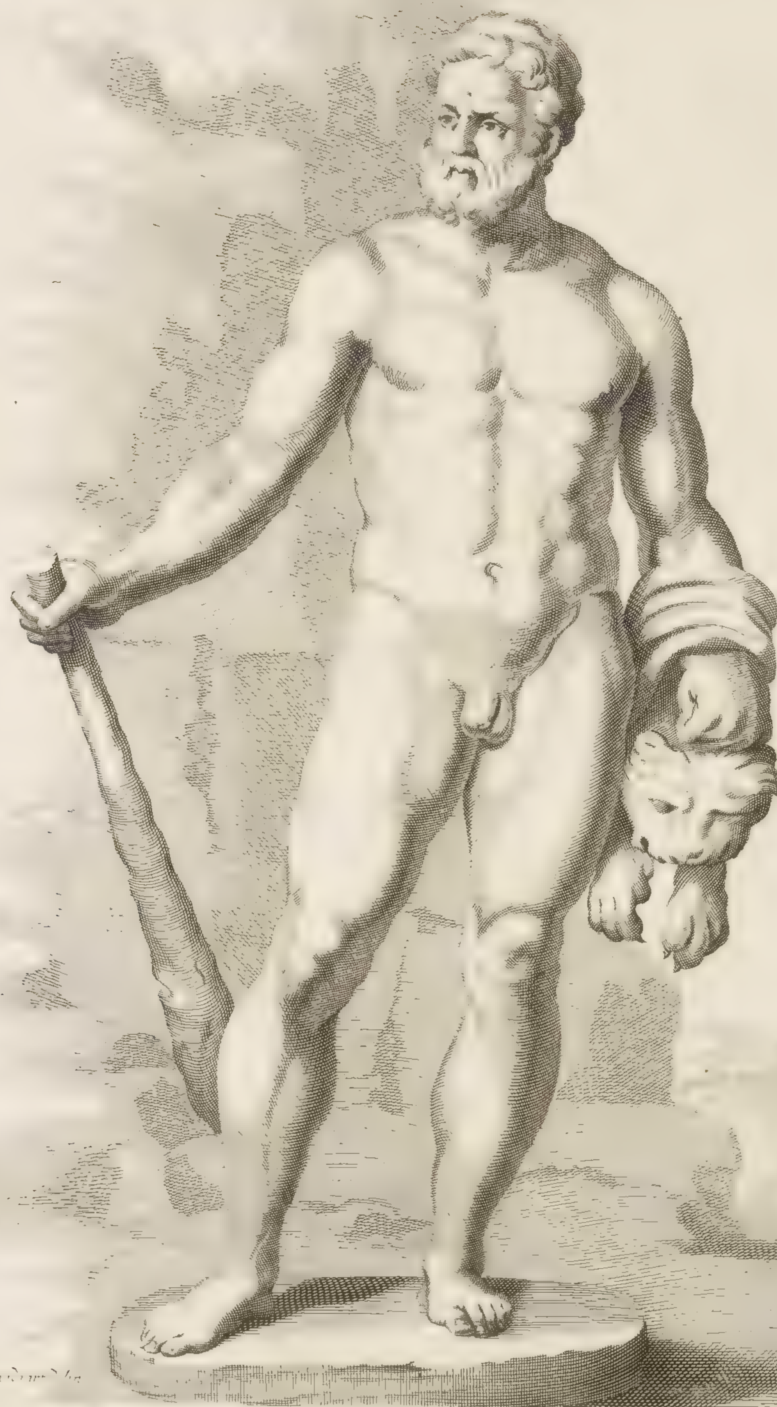

N Cardinalis *Ludoviſii* palatio, & viridario, inter plurima veræ antiquitatis monumenta, *Pætus* & *Arria* conjux ejus, velut αὐτόχειρες, mirationem faciunt. Hiſtoriam ipſam eorundem accipe: *Arria*, uxor *Cæcinnæ Pæti*, qui Camillo Scriboniano contra Claudium, in Illyrico, legatus adhæſit, mulier miræ fortitudinis & conſtantiæ, damnato marito prior *ſe gladio confodit*; *eundémque* dein eximens, *viro tradidit*, ſuo eum exemplo adhortans, ut fortiter moreretur. De hac ita Plinius, in tertio epiſtolarum: *Præclarum quidem illud ejusdem, ferrum ſtringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac penè divinam,* PÆTE, NON DOLET! *ſed tamen iſta facienti dicentique gloria & æternitas ante oculos erant.* Præterea cùm *Pætus*, occiſo Scriboniano, Romam traheretur, & eſſet aſcenſurus navem; *Arria* milites orabat, ut ſimul imponeretur: Non impetravit, conduxit piſcatoriam naviculam; ingénsque navigium minimo ſecuta eſt. Hæc ipſa igitur cùm maritum morti deſtinatum intueretur, eum meticuloſum confirmavit, enſe primùm ſe confodiens; deinde illi tradens his propemodum verbis: I, feri te; non dolet vulnus, quod ego feci; ſed quod tu facies! Hæc eſt illa vox immortalis. Statua marmorea baſi ſuæ affixa, humanam excedit ſpeciem: Conſpicua quoque actio eſt fortia facientis, an patientis? *Siniſtra* fidem conjugalem Arriæ ſuæ tradit, *dextra* gladium in pectus adigit, licet *averſo vultu.* Omnia inter ſe congruunt: Proportio, & affectus, & elegans nudorum corporum forma, vultus intrepidi, & veſtes accuratæ. Ea re motus ſtatuam hanc exhibere plus ſimplici vice conſtitui; ceu ex ſequentibus pateſcet.

PASQUINUS
1
Io non son (come pare) un Babuino
stroppiato, senza piedi, et senza mani.
Ne men con quattri membri storti et strani.
La Simmia son di Niccolo Zoppino
Ma son quel famosissimo Pasquino
che tremar faccio i Signor piu soprani.
et stupir forastieri, et Paesani
Quando compongo in volgare, o in latino
Non dir mai ver
se voi viver
in Corte
Roma
Lapis loquitur forsan Lapides increpat.
Romae olim, quot homines, tot Statuae: hodie tot lapides, quot homines.
Nisi tu faceres, quae loquor mutus ego Lapis essem.
Canis latrat; canis est forsan fures videt.
Video te, et rideo Odia non audio.
Forsan tu alapas Lapidi, non laesurus, laederis. impinges, non punges.
Ego neminem laedo, nisi malos accede si bonus es.
Audi me loquentem, et vitam corrige ne vitia tua omnes loquantur.
Etiam Lapilli loquuntur.

D angulum palatii *Vrſiniani* ſtatua ſurgit marmorea, quæ jam dudum *Paſquini* nomine appellata, atque omnium ſermone celebrata eſt. Habetur aliàs pro imagine *Pugilis* cujusdam, vel ipſius *Martis* potius, aut alius fortè *militis:* Speciem enim *luctantis* refert, cui fragmentum marmoreum, inſtar humani trunci, ſubjacet: quaſi cum eo conflictari, & pro vita dimicare vellet. Nonnulli ſtatuam hanc *Alexandri M.* Macedoniæ Regis fuiſſe autumant, qui iracundiæ parens, & facti ſuppœnitens, Clytum à ſe interfectum, brachio complectitur: Quam conjecturam galea & actio firmant, quæ quaſi ſermo corporis eſt. Sed unde hæc appellatio? Quæ ratio nominis iſtius? Ipſis hodiéque Romanis fidem habeamus, neceſſe eſt, conſtanter id affirmantibus, ſutorem quendam veteramentarium palatii illius parietem tetigiſſe, cui nomen erat *Paſquino*; In ſutrina verò, ejus otio diffluentes nugigeruli, lepidi ſycophantæ quotidiè hærebant; quos ſatyrico ſale tàm egregiè perfricabat, ut *nomen Paſquini* pervulgatum in facetis diſteriis ſermone omnium verſaretur: Hoc poſtea defuncto famoſi clàm libelli, & malitioſæ calumniæ, e regione illius ſtatuæ, in medio urbis (ut omnibus pateret) ſitæ, affigebantur. Tempus deſideranti, certius indicari nequit, quàm ante ſecula duo illam cœpiſſe; cum *Franciſcus Vrſinus* palatium ſuum exſtrueret. Mirum ſanè eſt, neminem usque adhuc publici vexillum iſtud dedecoris deturbare auſum: Quanquam (ſi fabula vera eſt) nonnemo è primoribus ludibrium hoc in Tiberim dejicere animo præſumſerit. Sed familiaris quispiam â propoſito eundem his verbis deterruit: *Cave ſis*; inquam, *ne Paſquinus plura deinceps ſub aquis, quâm in terris, de primoribus eloquatur!* Quo plus enim ſuber immergitur, eò magis aſcendit & enatat.

HERCULES, k

Ercules, *Jovis & Alcmenæ filius*, ob fortitudinem & gloriam inter Deos relatus. Varro XLIII. Hercules nominat, omnes tamen, qui robore præstiterunt, hoc nomine ab Hercule, Alcmenæ filio, appellatos fuisse affirmat. Hunc autem maximè nobilitavit implacabile Junonis odium, quæ, quod ex pellice natus esset, perdere illum cupiens, novis semper monstris objecit: quæ res expectationem ejus maximè fefellit. Ille enim semper victoriam referens, immortale sibi decus peperit; adeo ut illa prius in jubendo, quam hic laborando defatigaretur. Quo factum est, ut multi fuerint Hercules, qui variis temporibus floruerunt, omnes heroica virtute, rerumque gestarum magnitudine insignes, tamen huic uni reliquorum omnium labores tribuuntur; quos infinitos fuisse alii crediderunt, ut testatur Euripides, in Hercule insano. De insigni corporis proceritate Heraclides Ponticus scripsit, quatuor cubitorum & unius pedis longitudinis fuisse. Tres præterea dentium ordines habuisse, igneumque splendorem ex oculis effudisse, ex aliis Tzetzes memorat. Cæterum ajunt Herculem *clavam*, quam ex *oleastro* ad Saronidem paludem exciderat, absolutis laboribus Mercurio, cognomento Polygio, apud Trœzenios dicasse, ut ait Pausanias in rebus Corinthiacis. Hanc ipsam denique dicunt repullulasse, actisque radicibus insignem arborem factam fuisse; quod forte posset non mirabile videri cùm dicat Virgilius, oleas vel siccas pullulare, in secundo Georgicorum:

Quin & caudicibus sectis (mirabilé dictu)
truditur è sicco radix oleagina ligno.

Statua Herculis longè pulcherrima, eáque marmorea, in *Principis Justiniani* palatio, humani corporis magnitudinem excedit, membris fortissimis: Dextra clavam, sinistra pellem occisi leonis, instar opimi spolii tenet; quo summa arte perfecto opere eximius artifex meritò lætabatur.

HER-

HERCULES.
QVIES.

1 HERCVLES, A LABORE 12
QVIESCENS.

Ercules ille , à Geryonis (tricorporis Hiſpaniæ Regis) potiùs, quàm alterius labore quieſcens, humanam ſpeciem bis æquans, & ſolidæ baſi affixus , in aula *palatii Farneſiani* (quæ Picturæ ſimul ac Sculpturæ publica quaſi ſchola eſt) reperitur; *Græci artificis* opus , giganteo robore ; & pulcherrimo corporis decore, præ reliquis valdè conſpicuum; quæ unquam Herculi imagines poſitæ fuerunt. *Conſecratum* illud *Pantheo* perhibetur, ubi inter cæteros Deos , Numen firmitudinis colebatur, Quid autem Hercule laborioſius? Quid magis operoſum , magis induſtrium dici aut fingi poteſt? In cunabulis adhuc jacens, geminos *angues* eliſit; adultus *hydram*, capitibus pullulantem, in Lerna oppreſſit; *cervam* aëripedem, in Mænalo monte, interfecit; in Nemæa ſylva jugulavit *leonem*; hoſpitum carnibus equos paſcentem devicit *Diomedem*; terribilem *aprum*, in Erymantho monte cepit, vivúmque ad Euryſtheum attulit; Stymphalides *aves* ſagittis interfecit, & fugavit; *taurum*, in Inſula Creta, domuit; *Acheloum* ſuperavit, *Buſiridem* occidit, *Anteum* gigantem ſuffocavit; Calpen & Abylam, *montes* conjunctos, diviſit; aurea *mala*, ex Heſperidum hortis, ſuſtulit; *cœlum*, jam feſſo Atlante, humeris tulit; *Cacum* & *Lacinum*, latrones, ſuſtulit; *Albionem* & *Bergionem*, iter ipſius impedientes, lapidum imbre perdidit; *Tyrrhenum*, Bœotiis bellum inferentem, profligavit; *Centauros* domuit, Augiæ *ſtabulum* repurgavit; *Heſionem*, Laomedontis filiam, à ceto liberavit; inſulam *Côn* diripuit, *Amazones* debellavit, *Cerberum* ad ſuperos traxit, *Aleeſtim* ab inferis ad virum reduxit, *Lycum* adulterum interemit; *Aquilam*, Promethei jecur in Caucaſo exedentem, ſagitta trajecit: *Cygnum*, Martis filium, certamine obruit; occidit *Theodamantem*, *Pylum* diripuit; *Zeten* & *Calain*, alatos Boreæ filios, trucidavit; *Zonam torridam* incolumis pertranſiit; *Syrtes* etiam pedes ſuperavit; *columnas*, in Occidente, erexit; *Oechaliam* urbem delevit, & *Jolen*, Eurytí Regis filiam, vi obtinuit : Hoc fuit negotium Herculis, hoc otium; hic labor, hæc quies!

APOL-

APOLLO

Udum constituerunt Apollinem, si *pharetram*, & *vestem ex humero* pendentem excipias. Videtur is emisisse sagitam, & *arcum tentasse*, *dextera trunco* innixus, qui *serpente* circumvolvitur. Hoc ipso sapientia, apud veteres occultata, *Apollinem* pariter ac *Solem* inter se concordantes haud obscurè subindicavit: Siquidem Sol radiis suis, ceu venenatis telis, in terram vibratis, pestem ac mortes excitat atque inflammat. Hinc origo fabulæ de *Pythone*, miræ magnitudinis serpente, quem *Apollo* sagittis suis confecisse fertur: Is enim post diluvium è terra natus, & à putredine, seu putrefactione *Python* dictus, immensam exhalationis vim significat; quæ extitit post inundationem, donec à Sole consumeretur. Cujus rei memoria ne ullo temporum lapsu obliteraretur, sacra certamina majores instituerunt, quæ à nomine serpentis *Pythia* appellabantur. Cæterum multis de hac imagine persuasum est, quod in *templo Delphico* ex ancipiti *oraculo* responsa dederit, in Christi Servatoris nativitate prorsus obmutescens: Quoniam dein Augustus Imp. frustrà consulens, Romam transferri jussit. Artificium illius Statuæ magni æstimatur, velut inter *Hermaphroditos* perfectissima; imprimis ob discretam utriusque sexus mixturam: Oculi, supercilia, frons, vultus denique totus hîc in amorem contuentes impellit. Qua re mota Græca mulier, ventrem tunc ferens, cum cura eandem statuam, in horto *Belveder*, diutulè speculata est; novissimo partu utrumque sexum edidit, non sine miro & eleganti per integrum corpus discrimine: Qui partus cum adolevisset, libidini suæ indulgens, & seipsum iniens, ex se filiam quoque peperit, nomine *Rosannam*. Mater hæc vulgò vocabatur *Signora Francesca Greca*, longè ante alias specie ac pulchritudine insignis. Hæc ipsa autem historiola à veritate haud deflectit, Romæ omnibus notissima; ipse enim biformatam sæpiùs matrem, per fenestras cum *Rosanna* sua prospicientem, interdum & in publicis viis obambulantem oculis meis usurpavi. Ad ultimum picturas earundem testor quàm plurimas, Romæ vario ritu tàm egregia arte perfectas, ut vivæ istarum formæ viderentur.

SILENUS

Ulti fuerunt Sileni, ait Natalis; ſed unus præcipuè inter illos cæteris antiquior memoratur, quem Catullus in Nyſa, Indiæ civitate, natum eſſe memorat: Ferunt præterea; Silenum Bacchum educaſſe, ut teſtatur Orpheus in hymno. Hunc ſcribit Lucianus, in concilio Deorum, ſenem fuiſſe, & calvum, & ſimum, & aſino plerunque utentem, *brevis ſtaturæ, corpore obeſo & ventricoſo, auribus magnis & arrectis, tremulum baculo innitentem.* Semper ferè ebrium fuiſſe, inquit Virgilius, ecloga ſexta:

Silenum pueri ſomno videre jacentem,
inflatum heſterno venas, ut ſemper, Jaccho.
Serta procul tantùm capiti delapſa jacebant,
& gravis attrita pendebat cantharus anſa.

Vnà cum ipſis Satyris ſemper ferè Bacchum ſequebatur, & fama eſt, eundem à Mida, vino in fontem quendam infuſo, captum fuiſſe; quod vino maximè delectaretur, ut innuit Ovidius undecimo Metamorph.

Hunc aſſueta cohors, Satyri Bacchæq; frequentant;
at Silenus abeſt; titubantem annísque meróque
ruricolæ cepere Phryges, vinctúmque coronis
ad Regem duxere Midam.

Bacchi *comitem*, ſenem, ventricoſum, titubantémque dixerunt, quia vinum & ebrietas cum *obeſos* reddit, tum caput plerúnque gravat, & titubantes facit, & ad ſenectutem citiùs perducit; hæc enim omnia incommoda, & corporis turpitudines id circò *Bacchi comites* finxerunt: Quidam putarunt *Silenum ſenem* fuiſſe *Bacchi alumnum*, quia vinorum vetuſtas omnes iſtas turpitudines augeat: Dicebatur ab aſino vehi ſolitus, quia tardi ſunt plerunq; & inutiles negotiis, qui plus potare ſolent, quàm conveniat. In ſtatua hac pleraque apparent; *habitus* corporis *opimus* eſt, *ſtatura brevis*: Ambabus manibus *hircinum utrem* tenet, vino repletum: His in alterum genu repoſitis, *trunco* ſimul *innititur*, qui requiem affert. *Caput pyrola redimitum* eſt, quia ipſius folia, hiberno æquè ac æſtivo tempore, *in perpetuum virent*; ceu *recens vinum* juventam pariter ac ſenectam *recreat*. Ad pedes recubans *Tigris* ſurſum oculos intendit, ac ſi deſiderio uvæ angeretur. *Romæ*, in palatio Principis *Juſtiniani*, monumentum hoc ea, qua decet, cura deliniavi, ut aliis inſervirem, quod unica ſyllaba plus eſt, quàm ſervire!

CENTAURU

Alæphatus *Centauros* dixit appellatos filios Ixionis, quia, cum *tauri* agreſtes, in Theſſaliam venientes, fruges devaſtarent; tum juvenes fortes, equos aſcendentes, in *tauros* impetum fecerunt, ac *ſtimulis pupugerunt*; eſt enim κεντεῖν *ſtimulare*, & *pungere*: Cùm verò eos agreſtes procul fuiſſent conſpicati, exiſtimarunt ſuperna parte *homines*, inferiore *equos* eſſe; quia nemo equum ante id tempus conſcenderat, & quia *tauros* illos *pungentes* vidiſſent, *Centauros* appelaſſe. Hos verò filios Ixion cum nube, in Junonis formam ab ipſo Jove coacta, ſuſceperat; quia illius amore captus, eam de ſtupro interpellârat. Centaurorum, qui â poëtis maximè celebrantur, nomina ſunt hæc: *Chiron*, *Eurytus*, *Amycus*, *Gryneus*, *Rhœtus*, *Arneus*, *Lycilas*, *Medon*, *Piſenor*, *Caumas*, *Menneros*, *&* *Pholus*; qui ſuſcepiſſe Herculem hoſpitio dicitur. Eos ab Hercule victos interfectóſque, oſtendit Diodorus: Præterea Antimachus in Centauromachia iſtos Theſſaliæ populos, Pelii montis accolas, agreſtes planè & contumelioſos, è Theſſalia pulſos in inſulas Sirenum confugiſſe ſcripſit; ubi cantibus illarum delectati, omnes in perniciem fuerunt attracti. Per hæc igitur, quæ dicta ſunt de Centauris, ſignificare voluerunt antiqui, non cedendum eſſe cupiditatibus, neque manus in res alienas per vim injiciendas; ſed temperantia & juſtitia in omnibus uti convenire: Cavendóſque eſſe illos, qui turpiſſimo ſunt corpore; quoniam mores plerumque corpori ſunt ſimiles. In horto palatii *Cardinalis*, *Scipionis Burgeſii*, extra *Portam*, *del Popolo* dictam, ſtatua iſtæc, humana ſpecie minor, non pauca reſtitutæ novitatis ſigna continet; imprimis autem *Cupido* luſitans, & *Centauro inſidens*, indicium nobis facit; qui altera quidem manu *captivum tenet*, altera verò eundem *arcu impellit*: Item *cauda* & *pedes* iſtius equi formam è vetere fictam oſtendunt: De cætero corpus & caput & crines agreſtis viri, & æquinæ aures, antiquiſſimæ artis teſtimonium perhibent.

VE-

VENUS.

Celeberrima hæc, in univerſo orbe terrarum, *Græce Veneris* Statua, olim in *Rotundo*, poſtea in palatio *Mediceo*, *Romæ* extitit: Nunc autem, Magni Hetruriæ Ducis Sereniſſimi juſſu, *Florentiam* delata fuit, inter potiora cimelia Ejusdem collocanda. Tenerrimæ pulchritudinis Deam expreſſit ipſe *Praxiteles*, marmoris ſculpendi inſignis artifex, *duplici* præcipuè *Venere* nobilitatus, *Gnidia* & *Coa*: Quæ, ob artis præſtantiam, magnam mortalium vim, eas in inſulas, ad ſui ſpectaculum allexerunt. Facies & actio illius non minus caſta, quám decora eſt; Statura mediocris: *Puerulus ſupra delphinum* magna ſua hunc *regit*, undas *marinas evomentem*; de quarum ſpuma (Græcè ἀφρὸς dicta) *Aphrodites* nata & vocitata fertur, ſi poëtarum fabula vera eſt: Nam ex ſpuma maris & cœli teſticulis Venerem ortam fabulantur, à Saturno exciſis, & in mare projectis. Hinc Auſonius:

Orta ſalo, ſuſcepta ſolo, patre edita Cœlo,
ænea dum genetrix hîc habita, alma Venus.

Venerum *quatuor* meminit Cicero, tertio de Natura Deorum, his verbis: Venus *prima* Cœlo & Die nata, cujus Eli delubrum vidimus: *Altera* ſpuma procreata, ex qua & Mercurio Cupidinem ſecundum natum accepimus: *Tertia* Jove nata, & Diana, quæ nupſit Vulcano; ſed ex ea & Marte natus Anteros dicitur: *Quarta* Syria Cyróque concepta, quæ Aſtarte vocatur; quam Adonidi nupſiſſe proditum eſt. Omnium pictorum facilè princeps, Apelles, celeberrimam illam Venerem, è fluctibus maris emergentem, & ambabus manibus è capillis & è facie aquam marinam exprimentem, quo divinum prope opus genitum fuit, pinxit.

GRA-

GRATIÆ TRES.

Tres sunt Euphrosyne, Charites, Aglaia, Thalia.

Cum privilegio Sa. Cæs. Maiest.

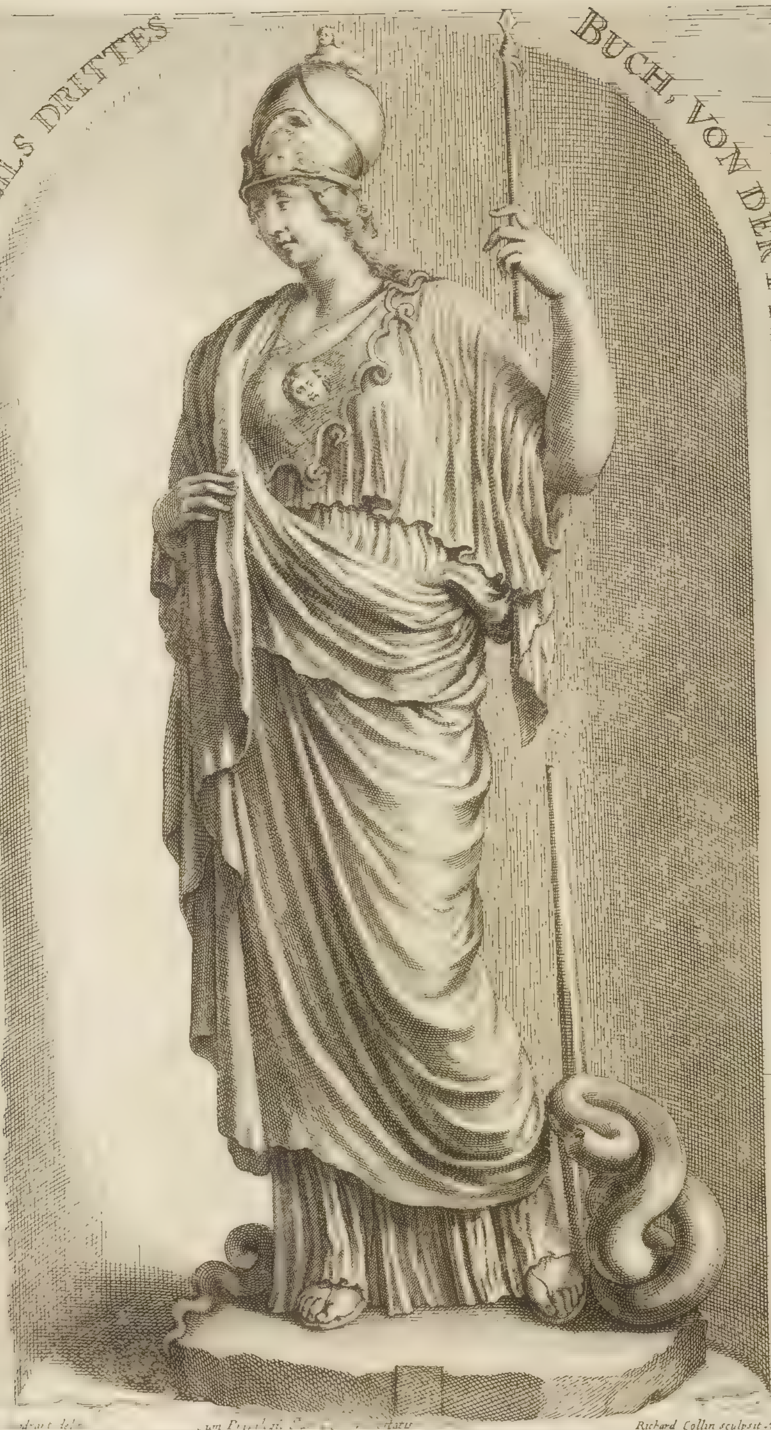

Ratias Cœlesti Veneri filias antiqui addiderunt, ob debitam omnibus bonis liberalitatem: Harum *una* aversa fuit, cum *duæ* Venerem respicerent. Sorores illæ dicuntur *manibus implicitis* se tenere invicem, *virginésque* esse, & *ridentes;* quia nulla spe motos oportet dici liberales: Cùm mercatores sint potiùs, qui ob aliquam spem benefaciunt; & quæ in aliquem extat beneficentia, tum demum grata est, quæ ex hilari animo, miniméque invito aut retinenti procedit. Super hæc Gratiæ dicuntur Veneri esse dicatæ, quod hæc nihil iis ignaris faciat: Cùm enim pomum à Paride esset captura, Hymnæum & Cupidinem, & Amores, & *Gratias* jussit advocari, ut ait Pausanias. Quas etiam *Veneris & Liberi* patris *filias* quidam dixerunt, nonnulli *Jovis & Eurymones;* quod nihil aliud significat, quàm fertilitatem agrorum, frugumque abundantiam. Si *laté leges* & æquitas dominantur, agri rident Hoc tamen munus non est solius *Eurynomes*, aut *Eunomiæ*, sed etiam *Jovis:* Quoniam humanæ facultates nullæ sufficiunt ad *Gratiarum* procreationem, cum *divina* clementia opus sit, & aëris temperie optimè affecti, Id quoque senserunt illi, qui *Solis & Ægles filias* putarunt; cùm nihil sine *divina* bonitate, *Solisque* calore nasci posse crediderint. Sunt illæ *tres conjunctæ* sorores creditæ, quia *triplex* est utilitas è cultu *agrorum, arborum, & animalium.* Quare illa *nomina* meritò data sunt Gratiis: Est enim *Thalia* amœna arborum pullulatio, *Aglaja* splendor, *Euphrosyne* lætitia, quæ ex agrorum cultu & ubertate dominum afficit. Vocatæ postea sunt *Charites* non solùm illæ superiores, sed omnia, quæ jucunda viderentur, gratias continere dicta sunt. Gratiosum revera opus illud est, licet quædam in eo restituta, vel ab ipsa potiùs vetustate labefactata videantur; quæ ex artificis mente, quantum licuit, sensim restitui: Nec minorem sanè diligentiam nobilissimus Scalptor, *Colinus*, adhibuit, silentii velo haud contegendam.

FAUNUI. FLO

Æ duæ imagines, *pectoretenus* conſpiciendæ, antiqui ſcalptoris manu è marmore factæ ſunt; quàm fabrè? Deos agreſtes ex *Juſtiniani* cimeliis hîc vides, quos vulgò *Faunos* nominabant, ludibundos Satyrorum ſocios: Quare & *cornuta* eorundem *capita aures caprinas* habent, *foliis* æquè ac *fructibus* ſemper virentis *pyrolæ* exornata. In iſtorum Deorum cenſu fuit *Tanfana*, de quo Tacitus, primo Annalium; cujus nomen Loccenio, in Antiquitatibus Sueco-Gothicis, verè derivandum videtur à Germ. *Tan*, abiete; & *Fan*, vel *Fahna*, quæ eſt vox priſca, Gotho-Teutonica, dominum aut numen ſignans. Martianus Capella, in Nuptiis ſuis: *Qui habitant ſylvas, nemora, lucos, lacus, fontes ac fluvios, appellantúrque PANES, Fauni, FONES, &c.* Sic Iſidorus in Gloſſis: *FONES Dii ſylvatici.* Itaque *Tanfana* nihil aliud erat, quàm *luci numen*, vel *dominus*; quem Romani *Sylvanum* indigitarent. Accedit etiam hæc ratio, quod *Tanfanæ* templum fuit in luco *abiegno*, inter Amiſiam & Luppiam, in Weſtphalia. Nec inſolens aliis gentibus erat, à ſingulari arborum genere nomina petita Diis ſuis imponere; ceu Jupiter *Fagitalis* cognominatus eſt Romanis à luco *fageo*, ei ſacro. Præterea *Tanfanæ* mentio monet, *Fan* diabolum Gothicè adhuc ſignificare. Qui verò in lucis ac ſylvis olim frequentiùs, & hodie nonnunquam apparent, *Satyri Sileni, Fauni*, & alia hujusmodi ſpectra, non dubitandum eſt, vera Satanæ ludibria eſſe: *Abſit* (inquit Caſaubonus, in Satyrica Poëſi) *ut putemus extare illos, aut extitiſſe unquam in rerum natura Satyros Silenósve; ſed cum errans natura hominem aliquando produxiſſet in lucem cum cornibus, aut alia deformitate, contra conſuetas ipſi leges notabilem; paulatim perſuaſére ſibi mortales rerum imperiti, naſci in ſylvis & abruptis montium tale animalium genus. Acceſſere phantaſmata illudentium dæmonum, quorum eſt unicum ſtudium, mendacia cujuscunque generis pro veris ingerere, & omnibus modis in hominum animis illa firmare.*

DER TEUTSCHEN ACADEMIE ERSTEN THEILS DRITTES
BUCH, VON DER PITTURA ODER MAHLEREY-KUNST.
Richard Collin sculpsit Antverpiæ

Ffulget *Pallas*, ſive *Minerva*, quam velut artis regulam ac normam de induſtria exhibeo: Facta eſt ex nitente & candido marmore Orientis. Vultus pulcher & heroi congruens, ipſam quaſi Virtutem loquitur: *Caput galea tectum* eſt, quia cerebrum (ex quo Palladem natam, memoriæ prodiderunt) adverſus omnes noxas, ac læſiones, ſemper muniri debet. Ante eandem *capita duo arietum* conſpiciuntur, ad quosvis fortuitos impetus excipiendos; quibus omni non modò contentione, ſed etiam dimicatione reſiſtere valeat; ſi fortè opus ſit. In galea *Sphinx* recubat, præteritarum ſimul ac futurarum rerum imago; quam Clearchus caput & manus puellæ, corpus canis, vocem hominis, caudam draconis, leonis ungues, alas avis habuiſſe ſcripſit. *Tunica* illius *candida*, ſive veſtimentum interius; *ſulcis rugarum minoribus conſtans*, habitus eſt virginis Veſtalis; puriſſimæ caſtitatis indicium. *Pectus* ejusdem *clypei* firmatur præſidio, in quo *caput Meduſæ, cum ſerpentibus*, adverſus calumniatores, apparet. Mirificum fuiſſe hujus Deæ clypeum, miróque artificio extructum, inquit Natalis Comes; cujus formam ita deſcribit Virgilius libro octavo:

Ægidàque horrificam turbatæ Palladis arma,
certatim ſquamis ſerpentum, auròque polibant;
connexósque angues, ipſámque in pectore Divæ
Gorgona deſecto vertentem lumina collo.

Nam ubi illud ſcutum concuteret, mirificum terrorem illis incutiebat; aut contra quos in bellum prodibat. *Pallium* illius *purpureum*, quo Romani *Conſules* amiciebantur, prudens conſilium, unicum virtutis fulcrum, denotat: Ceu *ſerpens* ipſe prudentiam ſimul innuit. *Haſta* defenſionis telum eſt, quo mala longiùs repelluntur. Verbo: Inter omnes veſtitas ſtatuas unica hæc pro pulcherrima, magnifica, & maximè ingenioſa habetur; quam in porticu Principis *Juſtiniani*, cujus gloriæ tunc Romæ opera ac labore meo deſerviebam, ſingulari ſtudio delineavi; in magno ſemper pretio habitam, &, dum nos habebimur, porrò habendam.

FLO-

FLORA

Ea hæc à Romanis in honore habita, quam floribus præesse volebant, à Græcis χλωρὶς dicitur, si præter Homerum Ovidio credimus, in quarto Fastorum: *Chloris eram, quæ Flora vocor.* Florentibus frumentis præposita, ait Augustinus, & Varro. Fabula variè narratur: Quidam (ait Gyraldus) in æadituum Herculis & scortum referunt, alii in Laurentiam. *Floram* & *Faulam* Lactantius distinguit; ita enim, cum de Laurentia Faustuli locutus fuisset: Nec hanc solam Romani meretricem coluerunt, sed *Faulam* quoque quam Herculis scortum fuisse, Verrius scribit. Mox paulò subjungit: *Flora* cùm magnas opes ex arte meretricia quæsivisset. Populum Romanum scripsit hæredem, certámque pecuniam reliquit; cujus ex annuo fœnore suus natalis dies celebraretur, editione ludorum, quos appellabant *Floralia*: Quod quia Senatui flagitiosum videbatur, ab ipso nomine argumentum sumi placuit, ut pudendæ rei quædam dignitas adderetur, Deam finxerunt esse, quæ floribus præesset: eámque oportere placari, *ut fruges cum arboribus aut vitibus benè prosperéque florescerent*, teste Lactantio. In ludis Floralibus, quarto Calend. Maji celebratis, omnes nequitiæ & lasciviæ nudis mulieribus peragebantur: Quamobrem Cato istos ingressus. ob severitatem ac gravitatem est abire compulsus, à Favonio monitus. Martialis in primo, de jocosæ sacro Floræ:

Nosses jocosa dulce cùm sacrum Floræ,
festósque lusus, & licentiam vulgi,
cur in theatrum, Cato severe, venisti?
An ideò tantùm veneras, ut exires?

Fuit, teste Plutarcho, *simulachrum Floræ* in æde Castoris & Pollucis, à Praxitele summa industria formatum, *multis coloribus* (quia nullus color est, qui in floribus non reperiatur) *tunica* indutum; in cujus Deæ *dextra floret fabarum & ciceris* fuerunt. Scribit Porphyrion, in Floralibus Ædiles *cicer & fabam* populo spargere solitos. Quàm propè haec accedit ad similitudinem illius staturae? quàm vaga ac volitans hujusdem tunica est? Quam honestè reliqua corporis membra denudantur? Quam decenter secum colludunt artus? Altera manu *florentem*, altera interiorem *tunicam* tenet; *nexus* corrugatas muliebris *habitus plicas*, non minus eleganter, quàm accuratè exprimit; & ipsa quasi levitas, ob artem gravis, nec ingrata est, in *palatio* extans *Farnesiano*.

SA-

SABINA

Abinorum virgines, quas Romulus rapuit, viros ſuos adeò dilexerunt, ut pacem inter Tatium & Romulum, hoc eſt, inter Sabinorum Romanorúmque Reges facerent: Ita Juvenalis, in ſexta, de uxore, vel Sabinis caſtiore, ducenda:

Si formoſa, decens, dives, fœcunda, vetuſtos
porticibus diſponat avos, intactior omni,
crinibus effuſis, bellum dirimente Sabina.

Belli iſtius diremtionem Florus libro ſtatim primo recenſet: Matrimonia Romanorum à finitimis petita; quia non impetrabantur, manu capta ſunt. Simulatis quippe ludis equeſtribus *virgines*, quæ ad ſpectaculum venerunt, *præda* fuere. Et *hæc ſtatim cauſſa bellorum.* Sabinis proditæ portæ *per virginem.* Ita admiſſis intra mœnia hoſtibus, *atrox* in ipſo foro *pugna:* Tandem *ſævientibus intervenere* raptæ, *laceris comis.* Sic *pax facta* cum Tatio, fœtúsque percuſſum: Secutáque res mira dictu, ut relictis ſedibus ſuis novam in urbem hoſtes demigrarent, & cum generis ſuis avitas opes pro dote ſociarent. Raptarum hiſtoriam *Sabina* familia in nummis, apud Goltzium, conſervavit: Ab altera enim parte *duo juvenes Romani*, raptas ferentes virgines, conſpiciuntur; ſubſcriptum eſt, L. TITVRI: Ab altera imago *T. Tatii* Sabini, & à cervice cognomen, SABINVS; & ſub mento literæ T. & A. ſibi implexæ, quæ TATII nomen indicant. Quare mulieres Sabinas iterum laudavit Juvenalis, in decima:

- - - *Rara eſt concordia formæ,*
atque pudicitiæ; ſanctos licet horrida mores
tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinas.

Idem affirmavit Martialis, in primo: *Caſta, nec antiquis cedens Lævina Sabinis.* Nec non in nono: *Puella ſimplex, quam caæſt quoque diligunt Sabinæ.* Imò ipſe Horatius, exempla pudicitiæ & amoris à mulieribus ruſticis ſumens, Epodon ſecundo dixit:

Quod ſi pudica mulier in partem juvet
domum, atque dulces liberos,
Sabina qualis, aut peruſta ſolibus
pernicis uxor Appuli.

Non ovum ovo ſimilius, quàm huic eſt Statius, in quinto Sylvarum: *Velut Appula conjux Agricolæ parci, vel ſole infecta Sabino.* Poſtremò ſtatuam hanc, in *Principis Juſtiniani* ambulacro, non indiligenter contemplantibus matrona arridebit honeſtiſſima, quoad habitum, & membra corporis, ſingulari judicio tàm ſcitè compoſita, ut ipſa ars naturæ de præſtantia, quaſi controverſiam facere videatur.

SIBYLLA CUMANA.

Vinta Sibylla *Cumana* fuit, nomine *Amalthea;* quæ ab aliis *Demophile*, vel *Herophile* nominatur: Suidas *Hierophilen* dicit. Fuit autem hæc, quæ novem, vel (ut aliis placet) tres libros Sibyllinorum oraculorum ad Tarquinium Superbum detulit. Hanc Solinus, post Delphicam & Erythræam, vaticinatam fuisse tradit; cujus sepulchrum sua ætate in Sicilia mansisse refert: Eam verò non *Eryphilen* vocat, hac enim appellatione *Erythræam* afficit, quam *Cumana* antiquiorem fuisse opinatur. Hæc autem, quæ Superbo (si modò verum est) libros obtulit, vixit olympiade quinquagesima quinta. Id etiam significare videtur Virgilius, ecloge quarta:

Vltima Cumæi venit jam carminis ætas.

Sed *duas* Sibyllas *eodem* ferè *cognomine* fuisse Onuphrius existimat, *Cumæam* & *Cumanam:* CVMÆA erat, quæ *Cumis vaticinata* est, tempore belli Italici, ex Cimmerio Campaniæ oppido orta; ad quam Æneam divertisse, Maro perhibet: CVMANA autem fuit, quæ *Cumis oriunda*, longo tempore pòst vixit, librósque Tarquinio apportavit. *Cumis* enim plures mulieres longo & perpetuo tempore vaticinatas fuisse, credibile est, quæ *omnes Sibyllæ* vocitatæ sunt; illuc profectæ, vel ut peritiores divinandi fierent Apollinis oraculis, quem illic maximum templum in specu habuisse constat: Vel ut ejus sacris præessent, quæ non nisi à mulieribus perfici mos erat; quæ omnes postea, ab urbe proxima, sive *Cumæ* sive *Cumanæ* vocatæ sunt. Aristoteles (si modò liber de Naturæ miraculis ejus est) speluncam narrat esse *Cumis*, urbe Italicá, ubi Sibyllæ domicilium fuisse monet; quam multi Erythræam esse putant, & incolæ *Cumæam* nominant, haud dubiè patriæ favore, aut certè de alia sententes. Ad habitum statuæ hujus in palatio *Justiniani* respicientes, facili conjectura assequentur, *personam* hanc esse magnæ dignationis, & *sapientem*, & pensiculatiùs, ad instar Sibyllarum, res suas æstimantem; cujus *honestatem vultus* indicat. *Decori gestus* sunt, corporis partes nullæ *aperiuntur* præter *collum*, aliqua tantùm ex parte. Discrimen ipsius artis in singulis partibus luculenter apparet, quam antiqui artifices singulari studio, & circumspecta cura imprimis observarunt: Conveniunt omnia, incongruum est nihil.

BACCHANS

Liberi patris fœminæ plerumque fuerunt, quæ nunc ab inſania *Mænades*, nunc ab impetu ac furore *Thyades*, vel à *Thya*, quę prima ſacra Bacchi inſtituit; nunc ab intemperantia, morúmque pravitate, *Bacchæ* vocabantur. Dictæ ſunt & *Mimallones*, quia Dionyſium imitarentur; nam in montibus plerunque verſantes leones manibus ſecum adducebant, aliásque feras: Deinde iis crudis veſcebantur, terrámque ferulis percutientes, aut ſaxa, cum ſitirent, vinum, vel lac, vel mel ſcatere faciebant; anguésque habebant pro zonis, comis implicitos. Agebantur verò iſtius Dei ſacra à mulieribus, quod illas habuiſſet ſocias in Indica expeditione; quæ nimirum dictæ ſunt *Bacchæ* ab inſanis *clamoribus*: Currebant enim cum tædis & funalibus accenſis per noctem, quibus utebantur in illis ſacrificiis; atque crinibus paſſis ita *clamabant* currentes, *Euhœ*, quæ voces erant feliciter ac benè precantium. His poſtea vocibus in unum compoſitis, *Euhœus* Bacchus vocari cœpit: Deinde *Euhyjus*, ſive bonus filius; quia, cum Gigantes bellum Jòvi intuliſſent, in leonem verſus unum eorum prior laniaverit, ac diſcerpſerit. Ea re præclarè geſta Jupiter lætatus dicitur Dionyſium Bonum filium vocaſſe. *Trietericorum* (quia *tertio anno* ab Indica navigatione revertiſſet) ſacrificiorum & tempus, & inſtrumenta, & habitum Baccharum demonſtravit Ovidius, in ſexto Metamorph. ubi de Rhodope:

Nocte ſua eſt egreſſa domo Regina, Deique
ritibus inſtruitur, furialiáque accipit arma.
Vite caput tegitur, lateri cervina ſiniſtro
vellera dependent, humero levis incubat haſta.

Nam his armis inſtructæ, cum vociferatione diſcurrentes crinibus paſſis divinare, ac res futuras prædicere credebantur. Denique hæc ipſa *Juſtiniani Principis* ſtatua marmorea morem indicat, quo racemorum, aut uvarum quoque vinculis frontem conſtringebant, ob dolores capitis mitigandos. Altera manu *uvam* porrigit, *brachium trunco*, *pyrola* & *ſerpente obvoluto*, fulciens; quia *vinum*, ceu *pyrola* ſemperviridis, utrámque ætatem viribus auget ac renovat; &, ſi nimium illud ſit, in modum *ſerpentis*, morſu nocet, atque enecat. Veſtem quaſi vitream ſcalptoris manus tàm ingenioſè expreſſit, ut muliebris corporis membra, ſine dedecore, ab omnibus conſpiciantur.

VESPA-

VESPASIANVS ET DOMITILLA.

FAVNORVM SACRAFICIVM.

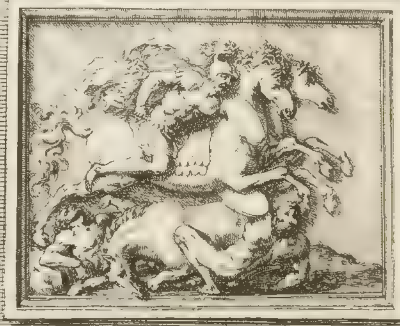
IACOBI ET RAHELIS DESPONSATIO

VESTALIVM SACRIFICIVM.

DESVLTOR MILITARIS.

VESPASIANVS CVM DOMITILLA, ET ALIA.

Iguras quinque, ſima ſculptura expreſſas in hac ipſa tabula conſideremus: *Prima* oſtentat *Fl. Veſpaſianum*, & filiam ejus *Domitillam*; quam adhuc privatus amiſerat, à Domitiano fratre dein conſecratam: Hinc Onuphriana inſcriptio, in qua ASCONIA. C. F. AVGVRINA. SACERDOS. DIVAE. DOMITILLAE. appellatur. Has duas verò imagines ſmaragdus, in bibliotheca Barbarina, exhibet; Domitilla inſigni velut *Cereris veſte* adornata eſt, *ariſtas* dextra continens, publicæ tranquillitatis ſignum. Sequuntur *duæ aliæ* figuræ, *Fauni* ſcilicet, *caprum* Baccho immolaturi; quia is, ut tradit Pauſanias, vites corrodit ac perdit. Hunc in ſenſum Ovidius:

Rode, caper, vitem; tamen hinc, cùm ſtabis ad aram,
in tua quod ſpargi cornua poſſit, erit.

Reliqua *tria* cimelia inter antiquitates meas aſſervantur: *Primum* Patriarcham *Jacobum* indicat, in Meſopotamiæ urbem Haran profectum; ut inibi Rahelem ſuam, Labanis filiam, conjugem futuram, amplecteretur. Rarum omninò monumentum, ex ære; cùm pauciores Veteris Teſtamenti hiſtoriæ, hoc ritu explanata, habeantur. *Alterum* quoque æreum *Veſtalem* exprimit, non minoris pretii, nec dignitatis. *Vltimum* verò *duos* Romanorum *deſultorios equos*, in metallo apparentes, complectitur; nam *paribus equis*, hoc eſt, duobus Romani utebantur in prælio, ut ſudante altero deſilirent in ſiccum, inquit Feſtus. Quamobrem & Livio *Deſultores* dicti, qui alterum equum attrahunt; in quem celeriter tranſilire, ubi res poſtulat, poſſint. Hos Græci ἀμφίππυς, παραβάτας & ἱπποβάτας appellabant. Quare Cicero pro Murena: *Neſcio, quo pacto mihi videtur Prætorius candidatus in Conſularem*, quaſi deſultorius *in quadrigarum curriculum incurrere.* Nam, ſi Suetonio in Cæſare credimus, Circenſibus quoque *quadrigas bigásque, & equos deſultorios* agitaverunt nobiliſſimi juvenes. Livius quoque hunc morem ſignificat his verbis: *Semel quadrigis, ſemel deſultore miſſò.* Nec minus accuratè, quàm eleganter Propertius:

Eſt etiam aurigæ ſpecies Vertumnus, & ejus,
trajicit alterno qui leve pondus equo.

VA-

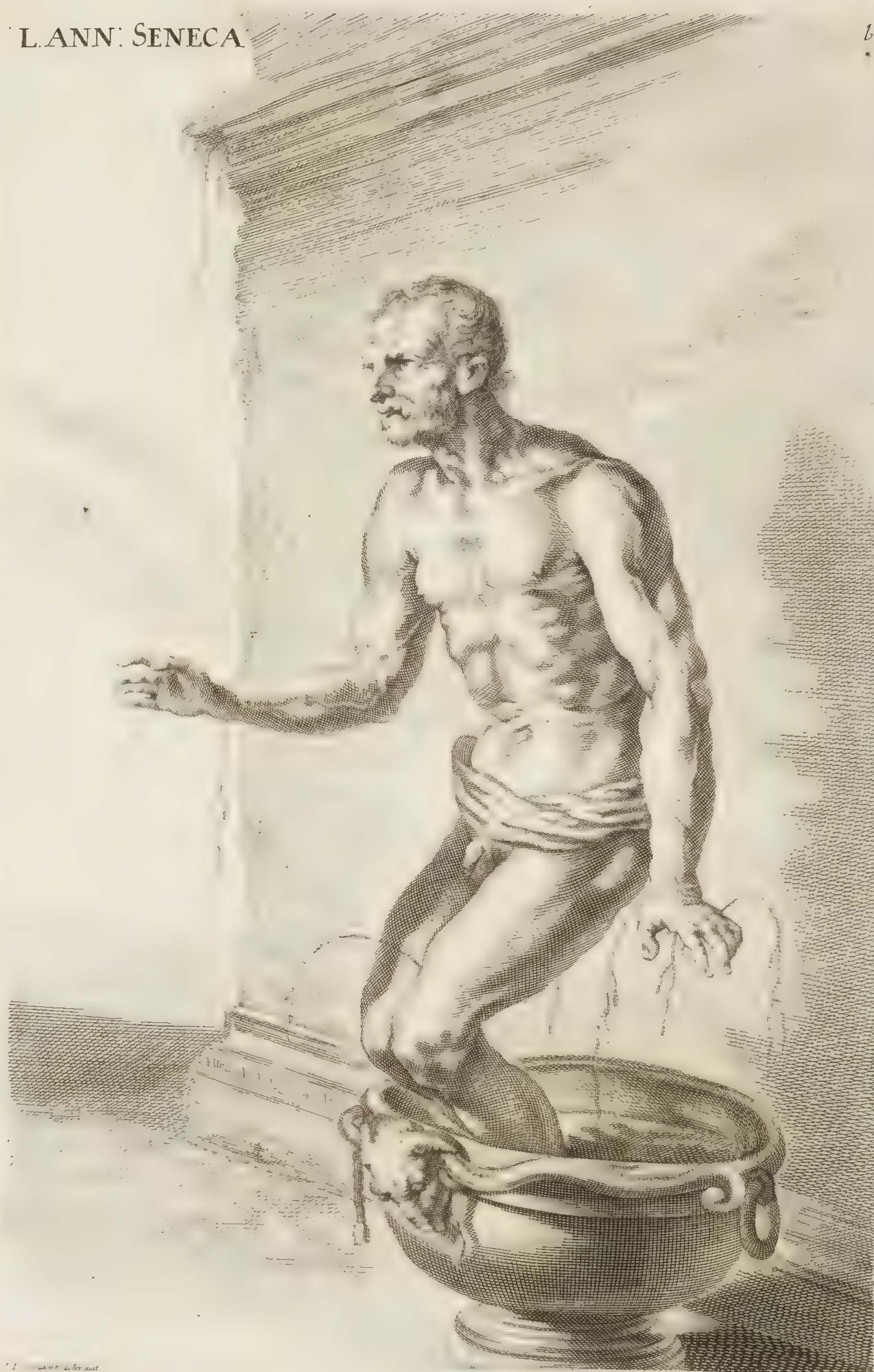

VASA ANTIQVA.
Antich Gefäſse, mit einem Opfer der Ephygenia: im Palaſt de Medices.

Ntiquiſſimas illas haud inglorii nominis Statuas inſigne illud *vas*, *è Græco marmore*, excipit; cujus adſpectu intuentium oculi paſcuntur, & mirificè delectantur: Quare &, *in atrio palatii Medicei Romæ* erectum, ſemper in laude verſatur, & gloria circumfluit. Imagines circa illud ſculptura ſima (*baſſo relievo*) factæ, *Iphigeniam virginem, ad aram Dianæ, unà duobus altis & excellentibus viris*, hoſtia hac orco fortè ſacrificaturis, haud obſcuré indicant. Cùm enim *Agamemnon* in Aulide cervum *Dianæ* imprudens occidiſſet, Dea indignata, contrariis flatibus Græcorum navigationem eſt remorata. Qua de re cum vates conſulerent, reſponſum eſt, Agamemnonio ſanguine Deam eſſe placandam. Hinc Lucanus, libro primo, rem ipſam breviter attigit:

Relligio peperit ſceleroſa atque impia facta,
Aulide quo pacto Triviai virginis aram
Iphianaſſæo repararent ſanguine fœdé.

Euripides luculentiſſimam tragœdiam compoſuit de ipſa Iphigenia in Aulide, in qua omnem hanc ſacrificii crudelitatem declarat. Miſſus igitur *Vlyſſes*, Iphigeniam aſtu à matre abduxit, *Achilli* eam nupturam ſimulans: Cúmque jam immolanda eſſet, Diana ejus miſerata, cervam, vel (ſecundum alios) urſam, aut juvencam, aut anum edentulam pro ea ſuppoſuit; virginem verò in *Tauricam* regionem transtulit: Ubi à *Thoante* Rege ejus Deæ ſacris præfecta eſt. Quò cum poſtea *Oreſtes* furiis agitatus veniſſet, jámque eſſet immolandus, à ſorore agnitus & liberatus fuit.

Nec laude ſua privari debent *vas alterum, operculo tectum*, artis ipſius honeſtamentum; itémque à dextris *epiſtomium* illud, *fonti* (ceu videtur) *ſuper impoſitum*: Pro indicio enim nobis eſt ipſe *delphinus*, qui nudam *Sirenem* totius *corporis ſui circumflexu* arctè *complectitur*; atque ea viciſſim, velut captiva, *expanſis* & quaſi conſtringentibus *brachiis* ita *delphinum comprimit*, ut *aquas* ructando *evomere* cogatur. Sirenum (quæ partim belluæ, partim virgines videbantur) fabula docet, carnis delicias in exitium detrudere miſeros mortales; & monſtris ſimiles eſſe, qui cupiditati, nec rationi parent: Cum altera pars eorum homo, altera bellua ſit.

L. ANN: SENECA

L. Annæus Seneca, gente *Hiſpanus*, *Cordubæ* natus, Imperatoris ſæviſſimi, *Neronis*, *educator & præceptor* fuit. Quàm clarus ille Vir nec incelebris Philoſophus extiterit, ſcripta ejusdem nobiliſſima ſatis & abundè teſtantur; quorum nonnulla in gratiam Neronis exaravit, ut iis doceretur, & ſanior fieret. Succeſſu verò temporis ab Imp. *Claudio* in inſulam *Corſicam* relegatus eſt, ob ſuſpicionem conſuetudinis, quam cum Claudia, uxore Germanici, habuiſſe credebatur. Ibi per integrum *octennium exul* degens, ſedulam ſtudiis ſuis operam dedit. *Romam* poſtea reverſus, *Quæſturam* primò (materteræ ſuæ ſuffragio) geſſit; deinde *Prætor* anno Urbis DCCCII. fuit. Pater ingentes ipſi opes reliquit; plerasque etiam ex Principis magnificentia habuit, nimirum *ſeptuagies quinquies centena millia Philippicorum*: Honores autem & divitiæ nec ſuperbum, nec adulatorem aulicæ artes effecére. Ad vitæ ſectam quod attinet, Philoſophiæ *Stoicæ* magno impetu ſe dedit, integer vitæ ſcelerísque purus. Cum autem non aliud ſupereſſet, matrem fratremque interfectos, quàm ut necem Senecæ adjiceret Nero; ei neceſſitatem ultimam denuntiari juſſit: Neque hanc exhorruit, ſed interritus lacrymas ſuorum modò ſermone, modò intentior, in modum coërcentis, ad firmitudinem evocavit. Et quoniam voluntate tyranni iſtius mortis decus eligere ipſi licuit, ſolio inſedit, brachia ferro exolvi, crurum quoque & poplitum venas abrumpi paſſus: Ubi multa *de immortalitate animæ* velut in commune diſſeruit, & noviſſimo quoque momento, ſuppeditante eloquentia, advocatis ſcriptoribus pleraque tradidit; donec is, ſenſim ſine ſenſu, expiraret. Hæc vetus, inquam, ſtatua, anatomiæ veluti ſchola & magiſtra unica, è nigro ac pretioſo lapide, manu artificis affabrè facta, quæ ſenile, & ad ſummam maciem deductum corpus, vultúmque morientis exprimit, Romæ adhuc, in hortenſi palatio Cardinalis Borgeſii conſpicitur. Illam manu mea delineavi, &, ob ſingulare ejus artificium, oculis curioſorum ſubjicere haud ſuperſedi.

PÆTUS et ARIA

I D Sandrart delineavit   R Collin sculpsit Antverpiæ [illegible]

Andem averſo exhibemus modo *Pæti & Arriæ* Statuam, quorum integram ferè hiſtoriam ſuprà retulimus; velut ex abundanti, judicium additu-ri Plinianum, *alia eſſe clariora, alia majora.* Eadem Arria apud Claudium, uxori Scriboniani, cùm illa profiteretur judicium, *Ego*, inquit, *te audiam; cujus in gremio Scribonianus occiſus eſt, & vivis ?* Ex quo manifeſtum eſt, ei conſilium pulcherrimæ mortis non ſubitum fuiſſe. Quin etiam cùm Thraſea, gener ejus, deprecaretur, ne mori pergeret; intérque alia dixiſſet, *Tu vis ergo filiam tuam, ſi mihi pereundum fuerit, mori mecum?* reſpondit, *Si tandiu, tantáque concordia vixerit tecum, quàm ego cum Pæto, volo.* Auxerat hoc reſponſo curam ſuorum; attentiùs cuſtodiebatur: ſenſit, &, *Nihil agitis*, inquit, *poteſtis enim efficere, ut malè moriar: ne moriar, non poteſtis.* Dum hæc dicit, exiluit cathedra, adverſóque parieti caput ingenti impetu impegit, & corruit. Refocillata, *Dixeram*, inquit, *vobis, inventuram me quamlibet duram ad mortem viam; ſi vos facilem negaſſetis.* Videntúrne (dicit Plinius nepoti ſuo) hæc tibi majora illo: *Pæte, non dolet*, ad quod per hæc perventum eſt; cùm interim illud quidem ingens fama, hæc nulla circumfert. Quàm multum intereſt (ait, in ſexto, ad Macrum ſuum) quid à quoque fiat! Eadem enim facta claritate, vel obſcuritate facientium aut tolluntur altiſſimè, aut humillimè deprimuntur. Navigabat idem per Larium, cum ſenior amicus oſtendit ei villam, atque etiam cubiculum, quod in lacum prominet: *Ex hoc*, inquit, *aliquando municeps noſtra cum marito ſe præcipitavit.* Cauſam requiſivit. Maritus ex diuturno morbo, circa velanda corporis, ulceribus putreſcebat: uxor ut inſpiceret, exegit; neque enim quenquam fideliùs judicaturum, poſſétne ſanari. Vidit, deſperavit; hortata eſt, ut moreretur, comésque ipſa mortis, dux immò & exemplum, & neceſſitas fuit: Nam ſe cum marito ligavit, abjecitque in lacum. Quod factum ne Plinio quidem, qui municeps, niſi proximè auditum fuit; non quia minus illo *clariſſimo Arriæ facto*, ſed quia minor ipſa. Hujus claritatem Martialis hoc illuſtravit epigrammate, in primo:

Caſta ſuo gladium cùm traderet Arria Pæto,
quem de viſceribus traxerat ipſa ſuis:
Si qua fides, vulnus, quod feci, non dolet, inquit:
ſed quo tu facies, hoc mihi, Pæte, dolet.

CV-

Back of
Foldout
Not Imaged

CLEOPATRA

dd

Egypti Regina, *Cleopatra*, Ptolemæi Dionyſii ſive Auletæ filia, ſoror & uxor Ptolemæi ultimi, mulier impudiciſſima, à *Jul. Cæſare* (cùm Alexandriam, atque adeò univerſam Ægyptum ſubegiſſet) primùm adamata; cui filium *Cæſarionem* peperit: Cùm autem, occiſo Cæſare, inſana ſua libidine *Antonium* faſcinaſſet, Propertio teſte, in tertio elegiarum:

Conjugii obſcœni pretium Romana popoſcit
mœnia, & addictos in ſua jura patres

Is enim Octaviam uxorem, Auguſti ſororem, quæ ipſum mira benevolentia complectebatur, repudiavit, & Cleopatram juſtæ uxoris loco habuit. Quod cùm ægrè ferret Auguſtus, Antonium hoſtem à ſe declaratum difficili bello implicuit, & navali pugna ad Actium, Epiri promontorium, vicit. Vnde Virgilius, primo Æneidos:

Actius hæc cernens arcum tendebat Apollo deſuper.

Antonius, omni ſpe recuperandi imperii dejectus, in Ægyptum fugit; verùm cùm ſe obſeſſum, & ab omnibus ſociis deſertum videret; manus violentas ſibi intulit. Ejus exemplum imitata Cleopatra, ne viva in hoſtis poteſtatem veniret, & per ludibrium, Romæ, in rriumpho circumduceretur; admotis ad venas aſpidibus, mortem ſibi conſcivit, ut ait Statius in tertio Sylvarum;

Anguiferámque domum, blando quæ merſa veneno,
Actias Auſonias fugit Cleopatra catenas.

Huic Auguſtus (ut refert Suetonius) quam ſervatum triumpho maximè cupiebat, etiam Pſyllos admovit, qui venenum ac virus exſugerent; ſed fruſtrà: Ambobus igitur communem ſepulturæ honorem tribuit, ac tumulum ab ipſis inchoatum perfici juſſit. Vice autem iſtius imago ſaltem triumphabatur; cujus *alteram* quidem ſtatuam, ejuſdem formæ, in *horto Mediceo*, *alteram* verò ſub exitum longioris deambulacri, *Belvedere* dicti, ceu Fontinalem aliquam fonti ſuperimpoſitam offendi: Hæc humanam ſuperans ſtaturam, moriturientis faciem, imò amplitudinem, & quaſi quandam exaggerationem quàm altiſſimam animi repræſentat; quæ maximè eminet contemnendis & deſpiciendis doloribus: *Elata ſurſum brachia*, *pectus decenter renudatum*, *pedes in transverſum poſiti*, & reliqua corporis membra linteo honeſtè tecta; quæ ars æmula naturæ veritati ſimilia explicuit, intuentium oculos infinita voluptate afficiunt.

CVPI-

CVPIDO
d
**
I D Sandrart delineavit
R Collin sculpsit Antverp 1676

Esiodus, in sua Theogonia, videtur *Amorem*, sive *Cupidinem* ante omnia ex illa informi materia, quæ Chaos dicta est, in lucem eduxisse; nam statim post terram natus esse traditur

Dulce Deûm paritérque virûm, gratúmque Cupido
solamen, qui corda domat, mentésque feroces.

At Aristophanes, in Avibus, Noctem Zephyrium ovum peperisse scribit, è quo Natus sit Cupido; qui, cum Chao mistus, omne Deorum genus ex illo excitaverit. Nec defuerunt, qui Cupidinem Saturni filium fuisse dixerint; ut sensit Orpheus: Sed Sappho poëtria Cœli ac Terræ filium existimavit, Simonides Martis & Veneris, Acusilaus Noctis & Ætheris, Alcæus Contentionis & Zephyri. Idem Orpheus tamen omnes *Amores*, quos *plures* esse sensit, *è Venere* ortos autumat. Cicero, tertio de Natura Deorum, *plures Cupidines* è diversis parentibus facit, ut in his scribit: Cupido *primus* Mercurio & Diana prima natus dicitur, *secundus* Mercurio & Venere, *tertius* est Anteros, Marte & Venere tertia. Hi etsi plures extiterunt, diversisque parentibus geniti, tamen *ad unum Veneris filium* omnia propè, quæ de *Amore* dicta sunt, transferuntur. Præclarè igitur Arcesilaus statuarius *leænam è marmore* fecisse dicitur, circa quam *ludentes* fecit *Cupidines*; quam alii è cornu bibere cogebant, alii soccos illi inducebant, alii saxo alligatam fune tenebant; cùm, *multos* fuisse *Cupidines*, vellet significare. Pingebatur aq antiquis *alatus* Cupido, cujusmodi illum Zeuxis pinxit Athenis pulcherrimum, rosis coronatum. Deformis *oculorum cœcitas*, *puerilis ætas*; minimè apta prudentiæ, & tam sævi comites (ebrietas, dolores, inimicitiæ, contentiones) data sunt eidem ab antiquis poëtis, ad exprimendam libidinis hominum insaniam; ut nihil tantoperè ab ingenuo & benè instituto homine abhorrere videatur. Hujuscemodi verò statuam Romæ, *in palatio* depinxi *Mediceo*; velut antiquissimam, humanæ haud disparem staturæ, & Græci artificis opus; in quo præcipuè *manus* agiles, *pilam amoris* lusu jocóque *jactitantes*, dulcè *subridens vultus*, *ac venustum* juvenis formosissimi *corpus* spectatorum oculis maximam movent admirationem.

MELEAGER

MELEAGER.

Eleager, Oenei Calydoniæ Regis filius, ex Althæa conjuge natus eſt, ait C. Stephanus; quo recenter nato viſa ſibi eſt mater *tres Parcas igni aſſidentes* videre, *manúque ſtipitem tenentes*, æqualem puero *cum ſtipite vitam* aſſignare: Recedentibus itaque Parcis, Althæa *extinctum ſtipitem* diligentiſſimè aſſervavit. Adulto dein Meleagro, contigit, ut pater ejus ex ſuſceptis frugibus *omnibus Diis* ſacrificaret, *omiſſa Diana*: quod ita breviter complexus eſt Ovidius, in octavo Fabularum:

Oenea námque ferunt plenis ſucceſſibus anni
primitias frugum Cereri, ſua vina Lyæo,
Palladios flavæ laticis libaſſe Minervæ.
Cœptus ab agricolis ſuperos pervenit ad omnes
ambitioſus honor, ſolas ſine thure relictas
præteritas ceſſaſſe ferunt Latoidos aras.

Quapropter Dea irata *aprum immiſit*, omnes Ætoliæ agros devaſtantem. Ad hunc igitur conficiendum *Meleager*, collecta robuſtiſſimorum juvenum manu, *aprum interfecit; caputque ejus Atalantæ*, Jaſii Argivorum Regis filiæ, quæ prima aprum vulneraverat, velut partem ſpolii, *dedit*. Quod ægrè ferentes Plexippus & Toxeus, Althææ frater, Atalantæ caput auferre conati ſunt: Quamobrem Meleager iratus eos obtruncavit, duxítque Atalantam in uxorem, quæ ei Parthenopœjam peperit. Nunciata itaque fratrum morte, Althæa doloris impatientia in furorem verſa, *fatalem* illum *ſtipitem in ignem conjecit*; quo exuſto, Meleager etiam, *exuſtis intus inteſtinis omnibus*, conſumtus eſt. Homerus teſtatur, eam oraſſe Plutonem & Proſerpinam, ut filio mortem inferrent; ex quo manifeſtum eſt, iſtam magicis artibus uſam eſſe. Hanc ipſam fabuloſam hiſtoriam hîc intuemur, dum Meleager *ſub dextro brachio aprinum caput*, & *ſiniſtra* manu *venatoris cornu* tenet. Ex antiqua Statua, ſtaturæ hominis haud inæquali; delineatio facta eſt; cujus artifex *formoſum juvenem* formavit faberrimè.

GALATHEA

GALATEA.

Alateam, nympham marinam, *Nerei* & Doridos filiam, *Nerinen* ideò dictam; à *Polyphemo* fuisse adamatam, fama est; ut ait Theocritus in Cyclope. Istud autem contigit (ceu quidem Natalis ad suspicandum ducitur) quia Philoxenus Cytherius cùm eò adiisset, templúmque vidisset, Galateæ à Cyclope erectum; causam ignorans, Polyphemum illam amasse, & idcircò templum illud ei erexisse credidit: Ad hujus amoris remedium & fistula, & Musarum cantibus usus est Polyphemus. Dicitur autem is non modo amasse *Galateam*, sed etiam *Galatum* ex illa suscepisse; ut testatus est Bacchylides. Erat Polyphemus Cyclopum princeps, homo agrestis & ferus; & inter belluas potiùs quàm inter homines connumerandus: Quid enim deformius dici, aut commemorari potest, quàm si tantum Cyclopis corpus in spelunca prostratum, & frusta esorum hominum cum vino eructans, multóque vomitu pectus & barbam deturpatam, ac fœdissimè olentem, & ipsum Polyphemum inter eum vomitum jacentem, videremus? Quæ fortassis causa fuit, ob quam *Galatea* istum sperneret, *Acimque*, Fauni & Simæthidis nymphæ filium, pulcherrimum pastorem Siculum, ei præferret: Hinc indignatus Cyclops, rivalem saxo de rupe avulso, interfecit; cujus Galatea miserta, in fluvium (aliàs fontem) sui nominis permutavit; qui in Ætna monte oriens, in mare Siculum defertur. Ovidius quarto Fastorum:

Præterit & ripas, herbifer Aci, tuas.

Quamobrem & *Galateæ nomen* semper in deliciis poëtarum fuit, nec in ea laudanda ullus finis; quæ à Græco γάλα sic appellata est, ob *lactis candorem*, vel casei. Ita Martialis primo Epigrammatum:

Toto candidior puella cycno,
argento, nive, lilio, ligusto.

Postremò Virgilius, septima:

Nerine Galatea thymo mihi dulcior Hyblæ,
candidior cycnis, hedera formosior alba.

Inde Ovidius, secundo Amorum; uni *Galateæ* commendat *Corinnam* navigantem; tanquam *formosa* curare *formosam* debeat. Quare & in hac statua *perfectam feminei corporis formam, & vultus amœnitatem* pariter atque insimul contemplamur.

BELISARIVS

Ccuratè, ut ex majore parte ſolet, *Guinetus:* Recentiores aliquot Latini, ait, qui ut locos ſuos de invidia, aut fortunæ inconſtantia magnificentiùs implerent, neſcio quam *fabulam de calamitate Beliſarii* induxerunt: Scilicet, *poſt annos ampliùs nongentos*, quod nemo antè, in tanta Hiſtoricorum frequentia, memoriæ prodiderat, ſoli Numinis, an Sibyllæ beneficio acceperint; Beliſarium, maximis victoriis glorioſiſſimè fulgentem, adeò invidioſa luce nictantes adverſarios perſtrinxiſſe; ut eum collecta nube calumniarum obtexerint, de gradu dejecerint, *oculos* denique *in mendicitatem infeliciter præcipitato exculpſerint:* Ille verò ſe *in caſam*, *viæ publicæ conjunctam*, abdiderit, ut precario ſpiritu miſerabilem hanc vocem effunderet: *Date obolum Beliſario, quem virtus extulit, invidia excæcatum afflixit!* O fabulam! Nemóne inter tot conſanguineos, tot amicos, mendicæ infamiæ neceſſitate depreſſum exiguo ære ſublevabàt? Nemo furtiva ſaltem pietate in iſtas incitas injectum eximebat? Sed enim Juſtinianus arctiſſimis cuſtodiis huic liberalitati aditus obſtruxerat; ille ſcilicet, qui cùm publicis nummis imaginem ſuam inſcripſiſſet, obverſæ parti Beliſarium cum hoc elogio impreſſit: BELISARIVS ROMANORVM GLORIA. Denique ſatis illud errorem refellit, quod etiamſi *multi inter antiquos Scriptores* hiſtoriam Juſtiniani, plerunque *infeſto in hunc Principem animo*, literis conſignarint, *nemo hujus mendicitatis meminerit.* Quid multa? Juſtinianus proditionis culpam in humanam imbecillitatem & fortunæ crimen inclinans, Beliſarium non improbitate lapſum in priſtinam dignitatem erexit; qui deinde vitam, annis curiſque exhauſtam, aliquantulum trahens, eò usque produxit, donec abiiſſe diceretur: Alii Scriptores hoc tantùm addunt, mortui bona in publicas rationes redacta fuiſſe. Nihilo tamen ſecius *recentiorem* ſecuti *narrationem* Statuarii *excæcatum* nobis dedere *Beliſarium*, qui hodiéque inter potiora *Principis Juſtiniani* monumenta *Romæ* conſpicitur: *Non aliter*, ait Quintilianus, *quàm diſtortis & quocunque modo prodigioſis corporibus apud quosdam majus eſt pretium, quàm iis, quæ nihil ex communis habitus bonis perdiderunt.*

SI-

SIBYLLA.

Ibyllæ (ceu Varro teſtatur, & Lactantius) mulieres dicebantur *Deo plenæ*, quarum pectora, cum divinum Numen recepiſſent, vaticinabantur, *appellatæ à conſiliis Deorum nuntiandis:* Æoles enim Σιὺς *Deos* dicunt, & βυλὴν *conſilium*, ſive ſententiam. Ergo *Sibyllæ* quaſi *Sibulæ* dictæ, id eſt, quæ *Dei conſilia* mortalibus enuntiant. Quot autem, quibusve locis aut temporibus, fuerint, magna (monente rurſus Onuphrio) inter Scriptores diſſenſio eſt; alii enim tantùm *unam*, alii *quatuor*, alii *decem*, aut etiam *plures* Sibyllas fuiſſe, dixerunt: Quidam præterea Græcorum conati ſunt ex illis facere, quod de Jovibus, Herculibus, Minervisque, & aliis Deis fecerunt; qui cum multi fuiſſent, unum tantùm prodidere: Quidam ante Trojana tempora Sibyllam fuiſſe, quidam ipſius Trojæ excidio, Græcisque vaticinatam, Ilium periturum; alii verò, longè poſt vixiſſe, ſcribunt: Nonnulli eandem *Erythræam* fuiſſe tradunt, quidam *Siculam*, alii *Sardinicam*, alii *Gergethicam*, alii *Rhodiam*, alii *Libycam*, alii *Leucanam*, alii poſtremò *Samiam*. Ælianus, in Hiſtoria varia, quatuor Sibyllas aſſerit. *Erythræam* (de qua, magna ex parte, omnia opinati ſunt) *Samiam*, *Ægyptiam*, & *Sardianam*. His aliis duas, *Judæam* & *Cumanam*, adjungunt, ut ſint ſex. Plinius auctor eſt, Romæ in foro, juxta roſtra, *trium Sibyllarum* fuiſſe *ſtatuas*, cœteris minores: Ex his *unam* Pacuvius Taurus, Ædilis plebis, inſtituit; *duas* verò reliquas M. Valerius Meſſalla, augur; quarum nomina Solinus refert: *Una* enim ex his *Cumana* erat, quæ Cumis vaticinata, libros L. Tarquinio Superbo, Romano Regi, attulit; cujus ſepulchrum in Sicilia diu manſit: *Altera Delphica*, quæ ante Trojana tempora; *tertia* porrò *Erythræa*, quæ poſt Trojana bella vixit, & Lesbiis imperium maris amittendum prædixit. E tribus igitur illis hanc fuiſſe Statuam, credendo fidem non abnegabo; admiratus ſæpè *magnificentiam* ejus, & *veſtem* & *plicas* perfectiores; qua *palatium Mediceum* maximè ſuperbit ac fulget.

POESIA

N eodem Palatio, Romæ, ipsius *Poësios statua* spectatores ad se allicit, *dextra volumen chartæ* exhibens, *caput lauro* redimita, & inferiùs *subvolantem cygnum* innuens, Scriptum enim relinquit Pausanias, in Atticis rebus, *Cygnum* fuisse Regem illorum Ligurum, qui habitarunt in Gallia Transpadana, *laude musicæ* artis & cognitionis clarum; qui ubi mortuus esset, dicitur *ab Apolline* in avem sui nominis mutatus; vel, ut aliis placet, post mortem Apollini, Musicorum Deo, esse consecratus. Lucianus in eo dialogo, qui Cygnus inscribitur, *assessores* fuisse *Apollinis cygnos*, commemorat; & amicos homines, *musicæ peritos*, qui cùm mortui essent, fuerunt in aves sui nominis mutati ab eodem. Porrò *Hermaphroditi* formam præ se ferens utrumque denotat, sexum ad artem poëticam aptissimum. Hinc Musæ virgines illæ, quarum octo tantùm cum agnoscerent antiqui, matrem potiùs, aut nutricem arbitrabantur: Matrem verò *Mnemosynen* autumabant eadem ratione, qua vetustiores *Memoriam.* Id quod pudicè ac verecundè, ut semper, innuit Maro, hoc versu:

Et meministis enim divæ, & memorare potestis.

Camœnæ verò *alatæ* effinguntur, ob ingenii muliebris præstantiam, atque expromtam mobilitatem. *Argivam Telesillam* summo loco natam, ait Plutarchus, fuisse affectam morbo; qui cùm Medicorum ope major esset, à Diis auxilium petere coactæ ab Oraculo responsum est, ita demum sanitati restitutum iri, *si Musas coleret*: Ad quas cum frequenti opera animum appulisset, statim convaluisse. Mulieribus quoque sua laus, inter quas *Sappho*, *Corinna* Pindari magistra, *Hedyle* mater Hedylogi poëtæ; sive ille Samius fuit, sive Atheniensis: Mater eadem Moschyles, quæ item jamborum cantu floruit: *Megalostrata* quoque, quam amavit Alcman, & aliæ. De cætero nominis immortalitatem poëtæ consequuntur, unde & *hedera coronabantur*, quæ folia non deponit, sed victrix est vetustatis. Ita enim Horatius; primo Epistolarum:

- - - *Seu condis amabile carmen,*
prima feres hederæ victricis præmia.

Nec *hedera* tantùm *coronati*, sed etiam *lauro*: quoniam semper viret ac viget. Hinc iterum Flaccus, in Odis:

Laurea donandus Apollinari.

[illegible]NVS PVERVM AMPLECTENS.

k
*

FAVNVS, PVERVM AMPLECTENS.

Auni, *pueri amplexum* ſic ferentis, Statua, ex ære, vivi hominis ſtaturam aliquantum ſuperat, accuratum veteris cujusdam artificis opus; quod in *palatio Mediceo*, ante oculos ſpectatorum ſuorum eſt: Convenientia enim partium perfectam viri juxta ac pueri ætatem æqua proportione exprimit, ſpectatu digniſſima. Ad ipſam verò mythologiam quod attinet, priſci ſapientes per *Faunum* quidem ipſum innuere *mundum*, per *puerum* verò *generationem* ejus, & *incrementa*, indicare viſi ſunt: Quare & *ſertum ex hedera* caput iſtius ambit, quæ herba eſt perpetúò virens; cúmque per ſe ſtare non poſſit, arboribus & muris, ceu *puer viro*, adhæret. Hoc præterea ſenſu in tutela Liberi patris putabatur eſſe hedera, quia ut ille *ſemper* eſt *juvenis*, ita hæc ſemper viret. Ideò autem ſacra Baccho, quia Ciſſus *puer* fuiſſe in ejus comitatu ducitur; qui cùm *ſaltaret cum Satyro*, humi lethaliter afflictus, ab eo eſt in hederam conformatus, quæ & κισσὸς Græcè vocatur, ut Conſtantinus in Geoponicis ſcribit. Verbo, planta hæc non ſolùm *juventutem*, ſed ſpontè florentem imprimis *germinationem* denotat; quoniam *citra cultum* ubivis *copioſè* provenít. Quamobrem & Faunus *agricolarum Deus* ab antiquis creditus fuit, filium habens *Sterculium*; qui primus *agrorum ſtercorationem* invenit. Quod verò Natalis ille Comes, *quam haberent formam Fauni*, ex antiquis Scriptoribus percipere non potuit; hanc ex ipſis ſtatuis videre eſt, ſine culpa tamen atque luxuria: Multi enim in earundem mercatu luxuriabant usque ad inſaniam, cùm voluptatum iſtarum deſiderium ultra facultatum modum extenderent. De quibus Romanus ſapiens, in Epiſtolis ſuis; *Quid inter pueros*, inquit, *& nos intereſt? Niſi quod nos circa tabulas & ſtatuas inſanimus, cariùs inepti.* Id ipſum inſaniæ genus ſatyrico perfricuit ſale Horatius:

Inſanit veteres ſtatuas Damaſippus emendo.

APOL-

APOLLO

1
*

R. Collin sculp. Antverp

APOLLO.

Rat Apollo Latonæ Jovisque filius, siquidem Latona, à Jove compressa, uno partu Apollinem & Dianam peperit; ut ait Hesiodus in Theogonia. Quare Apollo ita gloriatur apud Ovidium, se è Jove natum esse:

- - - - mihi Delphica tellus,
& Claros, & Tenedos, Panopæaq; regia servit;
Jupiter est genitor!

Multos autem fuisse Apollines scribit Cicero, libro tertio de natura Deorum, his verbis: *Apollinum antiquissimus is, quem paulò antè ex Vulcano natum esse dixi, custodem Athenarum. Alter Corybantis filius, natus in Cretæ; cujus de illa insula cum Jove ipso certamen fuisse traditur.* Tertius *Jove natus, & Latona; quem ex Hyperboreis Delphos ferunt advenisse.* Quartus *in Arcadia, quem Arcades Nomionem apellant: quòd ab eo se leges ferunt accepisse.* Atque cùm tot Apollines fuerint, reliqui omnes silentur; omnesque res aliorum gestæ ad unum Apollinem, Latonæ & Jovis filium, referuntur. Hic ipse, inquam, cùm ob inventam citharam, & artem pulsandæ citharæ, magno in honere haberetur; à Marsia, Phrygio tibicine, in Nysa civitate, apud Dionysium Regem, in certamen musices provocatus fuit: Ea conditione, ut victor victo, quodcunque libuisset, imperaret. In isto certamine igitur cùm *Apollo citharam* pulsasset, mox *ore* cantabat; at *Marsyas tibiis* inflandis tantùm erat peritus, quare etiam victus pœnas dedit suæ temeritatis. Fama est igitur, Marsyam, ubi cum Apolline decertans victus fuisset; de pinu arbore propinqua fuisse suspensum, & *excoriatum*; ut hi ipsi testantur versiculi:

Provocat & Phœbum, Phœbo superante pependit;
cæsa recesserunt à cute membra viri.

Illud cùm apud fluvium Midam (vel Mæandrum) prius vocatum contigisset, effecit, ut *fluvius* deinceps *Marsya* diceretur; è cujus sanguine nati sunt: Pœnituit tamen celeriter Apollinem tantæ acerbitatis, quare chordas citharæ infregit. Quæ fabula inventa est, ad deprimendam superborum & nimis elatorum animorum temeritatem. Hinc *culter* iste in *dextra* Apollinis manu, & in *sinistra* Marsyæ *caput*, & cuticula huic detracta. Admirationem denique merentur formosa *hermophroditi* Apollinis proportio, & *vultus* Marsyæ, plenus inconsideratissimæ temeritatis.

MAR-

MARSIYAS

HYagnidis hic fuit filius, ejus, qui primus omnium mortalium leges muſicas ad laudes Deorum, quibus in ſollemnitatibus Græci uſi ſunt, accommodavit. Qui rem etiam planiùs explicare voluerunt, addiderunt his, quod Nyſæi judices (Marſyas enim Nyſam, ad Regem Dionyſum, tunc pervenerat) ſunt electi; quo tempore is contendit cum Apolline; Nam primùm tibiis ita eſt uſus Marſyas, ut auditus ſtupore repleretur; appareretque, ob ſuavitatem, longè præſtare adverſario. Cùm judicibus oſtentare ſimul artem decreviſſent, ajunt Apollinem rurſus *ad citharam cantum accommodaſſe;* quare vicit tibias repetitas: At ille nitebatur docere judices, quòd *præter omnem æquitatem* vinceretur; quòd *artis, at non vocis* comparationem fieri oporteret, ad quam cithara & tibiæ ſunt referendæ; non autem *res duas cum una* conferri oportere Apollo reſpondit, quòd nihil plus æquo obtineret; quia Marſyas, quod ſibi conveniret, feciſſet, cùm tibias inflaſſet; Oportere *hanc legem* igitur *utriſque* imponi, *ut vel ambo, mel nemo ore uteretur, ſed ſolis digitis proprium uſum oſtenderet.* Iſtud certamen commiſſum fuiſſe non procul à Cælenis ſive (ut aliàs vocatur) ab Apamea civitate, juxta lacum, in quo ad uſum tibiarum optimi calami gignuntur, ſcriptum reliquit Strabo: Hinc fama eſt, apud eundem lacum tibias à Minerva fuiſſe inventas: quas cùm illa inflaret, ſéque in lacu conſpexiſſet, oriſque turpitudinem vidiſſet, & tumorem, illas abjecit: *Secedite à me,* inquiens, *malæ corporis depravationes!* ut refert Athenæus. Has itaque cùm reperiſſet Marſyas, qui multù ante bella Trojana floruit, non ſolùm inflavit, cæteróſque illarum peritia antelluit; ſed etiam Doricæ muſicæ poſteà, geminarúmque tibiarum fuit inventor. Hac ipſa autem fabula Athenienſes philoſophicorum ſtudiorum, præ muſica inſtrumentali tunc recens inventa, docuerunt contemtum; ob quem irata Pallas abjecit tibias, & Apollo Marſyam excoriare ſuſtinuit. Vtriusque Statua Romæ, in *Principis Juſtiniani* palatio diſcentes docet artifices, dum inter cæteras effulget ſplendidiſſimè.

SATYRUS.

Auni, vel Saturni filios fuiſſe Satyros, quidam crediderunt; Plinius animalia eſſe ſcribit velociſſima, quæ quatuor pedes haberent, in ſubſolanis Indorum montibus, humana effigie, ac rectè currentia. Hi manibus eſſe dicebantur aduncis, cornua habere in fronte; cùm pars extrema ſimilis eſſet caprarum. Pauſanias in Atticis refert, Euphemium, ex Caria in extremas Oceani partes delatum, in una inſularum, *Satyrida*, incolas rufos, & caudas habere intra clunes, haud multò minoris equinis, reperiſſe. Illi ubi primùm adeſſe hoſpites ſenſerunt, currerunt ad naves; nullàque emiſſa voce in mulieres, quæ erant in navibus, impetu facto manus injecerunt: At nautæ trepidi barbaram mulierem, quam ſecum vehebant, expoſuerunt; in quam illi petulantiſſimè irruentes, undique appetiverunt. Similem *Licetus*, *Deuſingius*, alii, hiſtoriam de muliere recenſent, in inſulam deſertam, ob quoddam crimen, deportata; & a *grandiore ſimio* blandè in antrum ingens pertracta, ſed poſt aliquot annos Luſitana navi demum liberata. Plutarchus auctor eſt, talem Satyram ad Syllam, è bello Mithridatico reverſum, fuiſſe adductum. In Suecica gaza *Carolus Ogerius* Gallus. Illuſtriſſimi Cl. Memmii, ad Septentrionis Reges Legati tunc Extraordinarii comes, *cornu* quoddam nigrum atque recurvum vidit, quod *Diabolicum* vocant; olim ab Equite quodam Sueco ipſi Diabolo, qui *Satyri*, aut hirci formam induerat, in ſingulari certamine avulſum atque ereptum: Ajunt enim, pium illum ac generoſum Equitem, cùm ſancta illa ſollemni nocte, qua Natalis Dominicus celebratur, ad Eccleſiam per lucum tranſiret, incidiſſe in ſtrigum choream, omnéſque protinùs ad illius conſpectum evanuiſſe; unum relictum Dæmonem (Satyros enim antiquitùs quoque arbitrabantnr eſſe Dæmones, ac pro Diis colebant) cui, poſt acerrimam luctam *cornu* alterum abſtulerit: Quod poſtea *inſignibus* ſuis inſculpſerit, & à populo *Diabolus* cognominatus fuerit. Quare ad hunc usque diem illius poſteri, qui in Suecia ac Dania propagati ſunt, eo nomine, vulgò *Trolle*, appellantur. Iſtius verò Satyri Statua Romæ, ex albo marmore, ad æſtivalem domum, in horto quodam, eminet; *breve* ac ſolidum exhibens *corpus*, idque *nervoſum* ſatis & *muſculoſum*.

CERES.
Sandrart
Waldreich

CErerem Saturni & Opis filiam, ſororémque Plutonis, & Jovis & Junonis fuiſſe, memoriæ prodidit Heſiodus in Theogonia. Crediderunt nonnulli, Triptolemum & Eubuleum fratres *ſationem* à Cerere didiciſſe; quia illi primùm filiæ Proſerpinæ raptum matri indicaſſent. Omninò autem *boves jungere* & *arare* Ceres docuit mortales, ut teſtatur Orpheus, in hymno Cereris Eleuſiniæ. Nec abs re Virgilius:

Prima Ceres ferre mortales vertere terram
inſtituit, cùm jam glandes atque arbuta ſacra
deficerent ſylvæ, & victum Dodona negaret.

Fama eſt præterea, quòd cùm fuiſſet apud Phytalum aliquando in hoſpitio, illi gratiam referens *ficum plantam* largita eſt; ut ait Pauſanias in Atticis. Neque verò ficum ſolùm, aut *frugum ſationem* Cereri (ceu Diſæ Sueci, ſub Rege Sigtrugo) tribuunt; ſed *inventionem* omnium *leguminum*, præterquam fabæ: Quippe cùm de omnibus, à quibus comiter & liberaliter accepta fuit, dum Proſerpinam quæreret, benè mereri ſtuderet; ut ſcripſit Pauſanias in Arcadicis: Neque tantum ſerendi rationem mortalibus tradidit Ceres cum inutilis fore videretur illa ſcientia; niſi, quo pacto *frumentum cæderetur*, & excuteretur, & è paleis ſecerneretur & frangeretur, didiciſſent *ad panem conficiendam*: Id quoque teſtatur Callimachus in hymno. Super hæc eandem Deam *legum inventricem* fuiſſe, præter Ciceronem actione ſeptima in C. Verrem, ſcripſit Ovidius, in quinto Metamorphoſeos:

Prima Ceres unco glebam dimovit aratro,
prima dedit fruges, alimentáque mitia terris;
prima dedit leges: Cereris ſunt omnia munus.

Significat & ipſum *Thesmophoriorum* nomen, quaſi *legifera ſacra* dicantur; quæ in honorem Cereris à Triptolemo primum, pro accepto ſerendi munere ac frugibus, in Eleuſio oppido fuerunt inſtituta: Nam cum frequenti ſemina inventa fuiſſent, homines, qui glandibus tantum veſcebantur, leges de regendis finibus rogarunt, quibus ſua pars terræ cuique aſſignata. Imago illa Cereris *in horto palatii Juſtiniani*, ante portam Flaminiam extans, altera manu *manubrium confractæ falcis* (quam à Vulcano expetivit, ut Titanes metere doceret) altera verò *ariſtas* tenet; cujus adſpectu atque *vultu*, *nuditate* corporis, & concinna *veſte* ingens artifex confeſtim indicatur.

MER-

MERCVRIVS
Sandrart

Mnium Deorum antiquorum vigilantissimum. Mercurium, ac maximè negotiis implicatum: quippe quem ne per noctem quidem dormire negotiorum multitudo pateretur, Jovit & Majæ Atlantis filium fuisse, Orpheus, Homerus, & Hesiodus tradiderunt. Etsi verò plures fuerunt *Mercurii* (Cicero enim de Natura Deorum *quinque* numerat) tamen ad hunc unum res gestas cæterorum transtulerunt, & *alatum* finxerunt; cui *gallus* allidebat, quem in suasoria Galenus antiquos inquit pictores & plastas *juvenem formosum*, sine fuco, ac sine aliquo comtu, *vulti hilari*, atque *acribus oculis* formasse. Hujus simulacrum Ægyptii partim *atra facie*, partim *aurea & clara* confinxere; quia modò ad superos, modò ad inferos adiret. *Caduceus* illi dabatur cum *anguibus geminis*, mare ac femina scil. *mutuo connexu circumvolutis*, & concordibus; quorum *caudæ* demittebantur *ad capulam caducei*, qui concordiæ securitatem significabant. Multa porrò officia Mercurio fuerunt injuncta, quorum partem attigit Virgilius, quarto Æneidos:

Dixerat: ille patris magni parere parabat
Imperio, & primùm pedibus talaria nectit
aurea; quæ sublimem alis, sive æquora supra,
seu terram rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam *capit; hac animas ille evocat Orco*
pallentes, alia sub tristia Tartara mittit:
Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat.

At Ovidius, Fastorum quinto, hunc pacis & belli arbitrum & autorem nuncupavit in his;

Pacis & armorum superis, imisque Deorum
arbiter, alato *qui* pede *carpis iter.*

Huic *statuæ*, *præ foribus domorum*, ab antiquis erigebantur, quia fur credebatur cæteros fures noscere. Denique cum antiqui, eloquentiæ & orationis quanta vis esset, vellent ostendere, dixerunt, Mercurium esse nuntium Deorum & hominum: Inde creditus est etiam catenæ illi aureæ annexos homines auribus, quocunque, libuisset, attrahere. Mercurius verò hic in *palatio Justinianeo*, cujus *alatos pedes Cupido vinculos constringit*, opus est summi & cunctis laudibus majoris artificis, *Francisci du Quesnoy*, Bruxellani: qui juvenis æquè ac pusionis (ætates eorundem si spectes) membra ritè, & accùratissima diligentia collocavit.

RO-

TATOR

ROTATOR,

POstquam Magnus Hetruriæ Dux, *Cosmus Medices*, Senas, urbem longè pulcherrimam, opera *Germanorum, Gallorum, Italorúmque*, obsederat; exercitui recensendo conjugem suam interesse voluit spectatricem. Quoniam verò Galli pariter ac Itali, morum civilitate, favorem & gratiam illius præ cæteris impetrarunt; Germani contrà, ipsa tunc transmeante, suos Herculaneis scyphis poscebant, & vino somnóque mersi per campos hinc inde jacebant; animo irato & percito, Cosmum suum rogavit, ut porcinum istud hominum genus ab exercitu submoveret, statímque missum faceret. Magnus autem Dux ille, qui Germanorum animos virilitatis robore palliatos, magnæque constantiæ esse noverat, muliebre aspernatus consilium, parere abnuebat. Interea infestus exercitus in agrum Pisanum pergit, & duabus simul vicibus ancipiti terrore urbem illam aggreditur; cives mœnibus Gallos juxta ac Italos propulsant, saxis tormentisque propugnatores urbem tuentur: Affertur gravis hujusce mali nuntius Florentiam; mox cursor tertius, ut nuntiaret nuntium exoptabilem, ordine omnem rem victoriæ illuc perfert, solo Germanorum impetu vallum superatum, urbémque captam esse. Cosmus Medices jam triumphans gaudio, ob amorem, quo Germanos suos prosequebatur, uxori, quæ in vehiculo unà fuit, colaphum (si fabula vera est) inflixit; quod omnibus illos contumeliis nuper oneraverat. Atque hanc ipsam vulgò caussam esse perhibent, ob quam Magni Hetruriæ Duces cum suis, scilicet non uno amplius curru vehuntur. Expugnationi verò occasionem præbuit hortulanus quidam Pisanus, Italis *Rotatore*, vel *Ruotatore*, Latinis forsan *Acuminator* dicendus; qui obambulantium tunc in horto Senatorum de angustiis oppidi sermones, dum falces acuebant, inaudiens, hos altero die in castris enuntiavit. Ut igitur memoriam illius viri exciperent omnes anni consequentes, jussu ipsius Ducis, *Michael Angelus Buonarotti* imaginem robustissimi hominis, unà cum acuminario saxo, ex albicante marmore (*l' Arrotatore* dictum) fecit: Quæ diutiùs *Romæ, in palatio Mediceo*, asservata, sed non ita pridem Florentiam translata fuit.

PAN et NATVRA.

Omerus in hymnis ſcriptum reliquit, *Pana* fuiſſe Mercurii filium. & *bicorperem*, & *capripedem*; Achæus poëta *è cœlo & terra* natum, ſenſit. Hunc memoriæ prodidit Pauſanias, in Arcadicis, à Nymphis ſuſceptum & educatum, & à Sinoë Nympha præcipuè, quippe cùm vel adultus cum illis aſſiduè verſari fingatur. Quare & *Nympharum*, ob fiſtulam circa iſtunc tripudiantium, *ducem* vocabant antiqui; &, ut ait Herodotus in Euterpe, pingebant atque ſculpebant pictores ac ſtatuarii, ſicut etiam Græci, Panos imaginem *caprina facie*, *& hirci cruribus*; quamvis iſtum non eſſe hujusmodi, ſed ſimilem Diis cæteris, arbitrarentur. Lucianus in dialogo Panos & Mercurii, eidem quoque *hirci candam* ſuper natibus injunxit; præter hirci *naſum & barbam*. Cæterum exiſtimarunt, Pana montium eſſe præſidem, omniáque armenta & greges, qui in montibus vagarentur, in hujus eſſe tutela; quippe cùm is ab Arcadibus fuiſſet in Mænale monte educatus. Ea de cauſſa Virgilius, in primo Georgicorum, Pana cuſtodem ovium, & paſtorum præſidem appellavit:

Ipſe nemus linquens patrium, ſaltúsque Lycæi
Pan ovium cuſtos, tua ſit tibi Mœnala curæ.

Hic præterea amavit *Syringa Nympham*, quæ in paluſtres calamos fuit converſa, ut ait Ovidius: Mox verò calamis à vento agitatis, ſonúmque facientibus, ſyringis fiſtulam ex illis fecit. Fuit etiam à Luna amatus, cùm in niveum arietem pulcherrimum ſe convertiſſet, teſte Virgilio. Denique Orpheus, *Pana univerſam Naturam* eſſe intellexit, quippe cujus elementa & cœlum ſunt membra. Et quoniam Pan univerſa corpora naturæ continet, ut nomen ſignificat; dicitur ex univerſis, quæ exiſtunt, genitus, ſive ex omnibus conſiſtere. Neque aliud ſanè *partes inferiores* Panos *hirſutæ* ſignificant, quàm ſylvarum & arborum frequentiam. Hunc ipſum generationis & corruptionis auctorem Orpheus quoque credidit: Dicunt illum fuiſſe cum Cupidine colluctatum, & ab eo victum; amor enim procreandi materiam excitat, & in omnes formas ad generationem effingit; quæ ita dicitur ab opifice ſuperata, dum cum illo colluctatur. Exigua hæc quidem, ſed veræ antiquitatis ſtatua marmorea procul dubio *Holmiæ* adhuc reperitur, quam glorioſiſſimæ ac beatiſſimæ memoriæ Rex Suecorum, *Carolus Guſtavus*, An. 1650. Norimbergæ à me accepit.

Xhibentur hîc fratres duo, *Aurelius* & *L. Verus*, in mutuum amplexum ruentes, quo nihil potuit fieri amantius; conglutinata enim ipsorum concordia videbatur, quos simul imperium junxerat. *M. Aurelius Antoninus*, cognomento *Philosophus*, à M. Antonino Pio adoptatus, statim in consortem imperii assumsit *L. Ælium Verum*: Et tunc quidem primùm Rom. Imperium *duos Augustos* simul pari potestate fulgentes habere cœpit; tantique hujus rei novitas & dignitas valuit, ut fasti Consulares nonnulli ab his sumerent ordinem Consulum, & in dirigendis hisce basin supputationis suæ ponerent *Consulatum Marci & Veri*, dicentes, hoc illudve accidisse ante duos Augustos, vel post Consulatum duorum Augustorum tali. Quanquam moribus dissimiles illos fuisse constet; nam *M. Antoninus Philosophus* laudatissimus Princeps, sed *L. Verus* voluntatibus deditus erat: Verùm *Marci* virtus texit vitia *Lucii*, data ei in uxorem Lucilla filia; ut simul esset gener & collega: Atque ut peregrinando a voluptatibus abstraheretur, & timore bellico corrigeretur, seque Imperatorem esse recordaretur, à *M. Antonino*, consentiente Senatu, in *bellum Parthicum* missus est; ne in urbe, ante omnium oculos peccaret. Is verò Antiochiæ fermè hæsit, venationibus indulgens. Postea hi duo fratres, decreto Senatus, simul in *bellum Marcomannicum* profecti sunt; ad quod *L. Verus* invitus se accinxit, & Aquilejam tantùm usque profectus, reverti in urbem voluit: Sed cum fratre in vehiculo sedens, apoplexia correptus periit. Post ejus igitur obitum M. Antoninus bellum hoc solus gessit, cumque ejus exercitus, in angustiis montium Germaniæ à *Quadis* circumclusus, siti diebus quinque propemodum conficeretur, *Christianorum* militum precibus, largissimam pluviam impetravit; cùm contra *Quados* fulmina persequerentur. Hac re obstupefactus Imperator, in perpetuam rei memoriam legionem eam, in qua *Christiani* militabant, nominavit FVLMINATRICEM. De hac miraculosa victoria Claudianus, à religione Christiana abhorens:

Laus ibi nulla Ducum; nam flammeus imber in hostem,
decidit: Hunc dorso trepidum fumante ferebat
ambustus sonipes: Hic tabescente solutus
subsedit galea, liquefactâque fulgure cuspis
canduit, & subitis fluxere vaporibus enses.

Vtriusque Imperatoris Statua, è marmore facta, & ad humani corporis figuram apposita, *in palatio Principis Ludovisii*, Romæ invenitur.

MAR-

MARCVS AVRELIVS.
Cum Gratia et Privilegio Sac. Cæs. Majest.

Queſtris hæc *Marci Aurelii* Imp. Statua antiquo opere & ſumma arte perfecta eſt, major, quàm pro modo corporis, ex ære fuſili; hodienum, Romæ, in area depreſſiore Capitolii valdè conſpicua, & excelſæ baſi ſuæ, per infixos clavos & affuſum plumbum, adhærens. Hic ipſe equus, pariter ac imago, multi laboris, & ſingularis induſtriæ erat; nihil illis nobilius, nihil in urbe, quod magis viſendum putaretur: Tanquam opus aliquod Dædali, tam perfectum, tam elegans, tam elaboratum, ut huic ſimile prior aut poſterior artificum ætas vix tulerit; nedum conſpiciendum nobis reliquerit. Exemplum equi perfectiſſimi omnes pariter atque inſimul admirantur, ob mirificam ejus proportionem, & naturalem membrorum omnium inter ſe competentiam. Ubi verò *Gothici belli* detonante procella, barbari Urbem ingreſſi fuerant, quam longa obſidione faméque afflixerant; regias illius moles demoliti, marmora ac lapides confregerant, & metallicas ſtatuas flammis excoxerant: Nihilo tamen minus *Totilæ*, Gothorum Regi, Statua hæc tantoperè arriſit, ut eam in Oſtienſi portu navi commiſerit, quæ in Gothiam transveheretur. Poſtquam vero Imperatoris *Juſtiniani* haud inglorius ductor, *Beliſarius*, Gothis ex Italia virtute ſua ejectis, Romam recuperaſſet, neque exiguam præde partem eisdem eripuiſſet; hunc ipſum etiam Aurelium urbi tunc reſtitui, atque *in area St. Johannis Lateranenſis* collocari juſſit. *Alexander* verò *Donatus*, ſcriptorum accuratiſſimus, Sixto IV. Pontifici, velut Palatii Lateranenſis reſtauratori, tribuit his verbis: *M. Aurelii ſtatuam æneam equeſtrem, & olim inauratam, humili ac ſordido loco jacentem, in area Lateranenſi, auguſtiore loco repoſuit; quam poſtea Paulus III. in area Capitolina, pulcherrimáque baſi Parii marmoris collocavit, adhuc ferentem ſpiritus inuſitatæ artis.* Quare cùm aliquando Romæ, in Academia noſtra, de metallorum arte fuſoria ſermocinaremur, & docta Statuæ ejusdem recordatio haberetur; artificioſiſſimus *Franciſcus* ille *du Queſnoy* hanc mecum conſcendit: Quod opus fuſile tam purè confectum, & omnibus ſuis partibus expletum, abſolutúmque deprehendimus; ut præter ungues (quibus ars iſta animari ſolet) politiùs limatos, aliud nihil occurreret. Cæterum imago omnis, unà cum equo, æqualem exhibebat craſſitiem, Joachimum haud excedentem. Hoc ipſum maximam nobis admirationem movit, ceu conſummatum perfectæ cumulatæque artis exemplum.

LV.

LUCTATORES

LVCTATORES.

Alæſtram multas ſub ſe exercitationes habuiſſe conſtat, inter quas primum locum obtinuit *Luctatoria:* Hæc nihil aliud fuit (ut verba Mercurialis mea faciam) niſi exercitatio quædam, in loco Gymnaſii peculiari, nempe xyſto, ſive porticu tecta, fieri ſolita; in qua *Luctatores bini nudi*, uncti oleo, & pulvere aſperſi, *ſeſe brachiis complicantes*, invicémque concertantes, alter alterum *dejicere humi* contendebant. Illúdque præ cæteris quærebatur, ut *pedes primò* comprehenderentur; quod Pſeudolus ebrius apud Plautum ſignificavit, de vino dicens. *Captat pedes primùm, luctator doloſus eſt.* Sed antequam certamen inirent, muſculos prius calefaciebant, perfrictionibúsque, ac lenibus motibus explanabant: quodſi aliquando hæc agere intermiſiſſent, iis quædam partes rumpebantur, convellabantúrque. Galenus ſcriptum reliquit, hunc à gymnaſticis in luctis obſervatum eſſe ordinem, ut nunquam vehementes inirent; niſi prius faciles & ſimplices eſſent edocti; Neque has aggredi ſolitos antè, quàm fricarentur; neque fricari prius, quàm ungerentur. Præterea ſpecies luctæ voluntarium pancratium erat: Nam in lucta certantes ſeſe dejicere ſtudebant, rectique manebant; in pancratio autem iſto humi proſternebantur, ibi invicem complicati, ſéque mutuò convolventes, alter alterum ſibi ſupponere nitebantur. De hoc locutus eſſe Martialis videtur:

Non amo, qui vincit; ſed qui ſuccumbere novit,
& dicit melius τὴν ἀνακλινοπάλην.

Niſi potiùs reflexionem intelligamus, qua palæſtrita adverſarium retrahebat, ac ictum illius devitabat. Tota hæc exercitatio *tres fines* habuit: *Primum*, ut in ludis, ſacrificiis & theatris victoriam adipiſci poſſent; *ſecundum*, ut ad bella homines exercerentur; *tertium*, ut optimum corporis habitum acquirerent, ſicque ſanitatem curarent. Illi denique luctatores, in *palatio Mediceo* extantes, cunctas actiones, humana forma, maſculas ſatis ac maſculoſas artificiosè exprimunt.

CORIDON

THeocrito & Virgilio memoratus paſtor *Corydon*; is enim eidyllion quartum, Batto interloquente, hoc auſpicatus eſt verſu:

> Εἰπέ μοι, ὦ Κορύδων τίνος αἱ βόες;
>
> *Dic mihi, ô Corydon, cujus ſunt hæ vaccæ?*

Virgilius autem Corydonis in perſona intelligitur, ecloga ſecunda; & fortè Auguſtus Alexis in perſona inducitur:

> *Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexim,*
> *delicias domini.*

Quidam, annotante Servio, *Corydonem*, Aſinii Pollionis puerum, adamatum à Virgilio ferunt; eúmque à domino ipſi datum, *Corydonem* à Virgilio ficto nomine nuncupari; ex eo genere avis, quæ *Corydus* dicitur. Hinc adagium: *Inter indoctos etiam Corydus ſonat.* Non autem *dulce canit*, perhibente quidem Servio; ſéd, ſi magno Eraſmo credimus, *Corydus* viliſſimum aviculæ genus eſt, miniméque canorum: quod Græcum epigramma teſtatur: Strepit tamen utcunque inter aves mutas, quæ apud luſciniam canens ferri non poſſet. Et quoniam paralitis ſolent indi nomina contemtus, non illepidè talis nomine *Corydus*, apud Athenæum, appellatur. Verius autem eſt, intelligi per *Corydonem* paſtorem ipſum Virgilium, omnium interpretum conſenſione; pro qua etiam ſententia eſt Apuleji Apologia prima. *Quantò modeſtius*, inquit, *tandem Mantuanus, qui ibidem, ut ego, puerum amici ſui Pollionis bucolico ludicro laudans, & abſtinens nominum, ſeſe quidem Corydonem, puerum verò Alexin vocat.* Ergo Corydon, ait Cæſ. Scaliger in Poëtica ſua, per quem intelligi volunt Virgilium, fertur amore in Alexim, puerum Pollionis, vel Mæcenatis; nec Auguſtum, (ut rectiùs cenſet De la Cerda) terrarum Principem. In hac verò marmorea Corydonis Statua *formoſum juvenem* intuemur, *acutam ſpinam è pede ſuo extrahentem*; quæ in palatio *Juſtiniani Principis* adhuc aſſervatur. Similis quædam nudi Corydonis (ſic enim Romani eum nominant) imago, in Capitolio quoque, extat; ſed quia æs ejus ætate quaſi corroſum, omnem perdidit fulgorem, & ab ipſa obſcuratur nigredine, cognoſci vix poteſt.

Back of
Foldout
Not Imaged

POENITENTIA

Pud Græcos Deus silentii, Harpocrates, impresso ori digito, fingebatur; quo ipso taciturnitatis fidem, & secretorum custodiam innuebant. Præsens autem figura, quam singulari studio, ut meliùs cognosceretur, antrorsum æquè ac retrorsum exhibui, ipsam denotare *Pœnitentiam* mihi quidem videtur; quoniam spuma verborum diffluens juventus, effræni sæpius lingua effutit, quæ postea dant malum, aut damnum; ita ut istam non solùm pigeat stultitiæ suæ, sed etiam pudeat. Unde Plinius, nono epistolarum, de Sabiniani liberto: *Flevit multum, multúmque rogavit, multum etiam tacuit; in summa fecit mihi fidem pœnitentiæ.* Et post nonnulla: *Remitte aliquid adolescentiæ ipsius.* *Metanœam* dictam esse pœnitentiam, & mentis mutationem, compertum est. Hinc illud Ausonii:

Sum Dea, quæ facti, non factiq; exigo pœnas;
nempe ut pœniteat, sic Metanœa vocor.

Jul. Scaliger, in Exercitationibus suis, pœnitentiam dixit esse reflexionem intellectus, ad reprobandum malefactum: Cúmque dolore constet, quem justum sequitur ejus rei, cujus tum ob summam turpitudinem, tum ob ingentia damna, quibus infamis est, nos pœnitet, pudétque ex utriusque affectus consideratione, pudoris quoque ratione habita, pœnitentia ab ipsis Oratoribus facilè movetur. Quare Horatius:

Heu me! per urbem (nam pudet tanti mali)
fabula quanta fui?

Hæc ista nimirum juventus est, quam in eadem contemplamur Statua, à Tragicæ asperitatis patre graphicè descripta, hac ode:

- - - *Scelerum si benè pœnitet,*
eradenda cupidinis
pravæ sunt elementa: & teneræ nimis
mentes asperioribus
formandæ studiis. - - - -

Pœnitentis autem forma instar *captivi* cujusdam mancipii est, *catenis ac vinculis* onerati; quam prisci artificis manus è marmore dolavit: *Vultu subtristi conspicitur, manu frontem* pudoris sedem *tegit;* brachio sic innititur, ut *binas* superiùs *aures* indicet, & *caput* inferiùs *bovis,* hiante ejus *rictu*, *sine lingua.* Significatio illius in proclivi est: Multa auribus percipiuntur, quæ os elingue enuntiare nec vult, nec valet.

Back of
Foldout
Not Imaged

LEO. et EQVVS

Pud Ægyptios *Leo* quidem ſymbolum fuit roboris & virium, *Equus* verò fortitudinis & fiduciæ; ut ait Clemens, quinto Stromatum. Unde eſt, quòd in Poëtis *fortes* equos ſæpè legas, non validos, aut *robuſtos*. Lucretius libro quarto:

Quippe videbis equos fortes, cum membra jacebunt,
in ſomnis ſudare tamen - - - -

Robuſtus igitur Leo in fortem Equum, aut alia pecora inſilit; & ſtatim fit horrenda ſtrages, cum immanis monſtri dentes, & ungues, quotquot habet, in unius pecudis cædem conſpirant: Nec ſolùm franguntur oſſa, ſed caro & membra divelluntur. Hujus dilacerationis en exempla! ſic enim Poëtæ loqui amant, & inter hos Seneca, in Troade:

At ille ſævus, matre ſubmota, leo,
prædam minorem morſibus vaſtis fremens
frangit, vehitq;, - - - -

Item Statius libro undecimo:.

- - - *Indomitos ut cùm Maſſyla per arva*
armenti reges magno leo frangit hiatu.

Præterea notant Naturæ conſulti, leonem præcipuè cor appetere; & Scaliger contra Cardanum, ex Hiſtoria navigationis cujusdam Troglodytæ, id ita probat; ut interim profiteatur ſe neſcire, quî fiat, ut cor intus rimetur; ac ſi ſciret, ibi eſſe, quod palato magis ſapiat. Quantum verò conjectura aſſequor, Statua illa venationem denotare mihi quidem videtur, in qua varia producebantur animalia, ut pugnando ſpectatores oblectarent; Gordianus enim primus, auctore Capitolino, populo Rom. *feras Libycas* una die centum de ſuo exhibuit; & in pictura ſylvæ *equi feri* triginta continebantur: Dio centum *leones*, & *leas* totidem ludis natalitiis ſimul exhibuiſſe Hadrianum, ſcribit. Fuerunt autem *equi* (de quibus Ariſtoteles, Strabo, Plinius, Oppianus, alii) cum in aliis provinciis multis, tum in Syria quoque, & quidem peculiaris ingenii in vindicta de rivalibus capienda. *Caballos ſylvaticos* Paulus Diaconus, in hiſtoria Longobardorum, vocat. De cætero Monumentum illud Leonis, cum Equo deluctantis, multa arte & induſtria factum, *in Capitolio Romano*, adeuntibus præmonſtratur.

Back of
Foldout
Not Imaged

DIRCE ZETHVS et AMPHION

DIRCE, ZETVS, ET AMPHION.

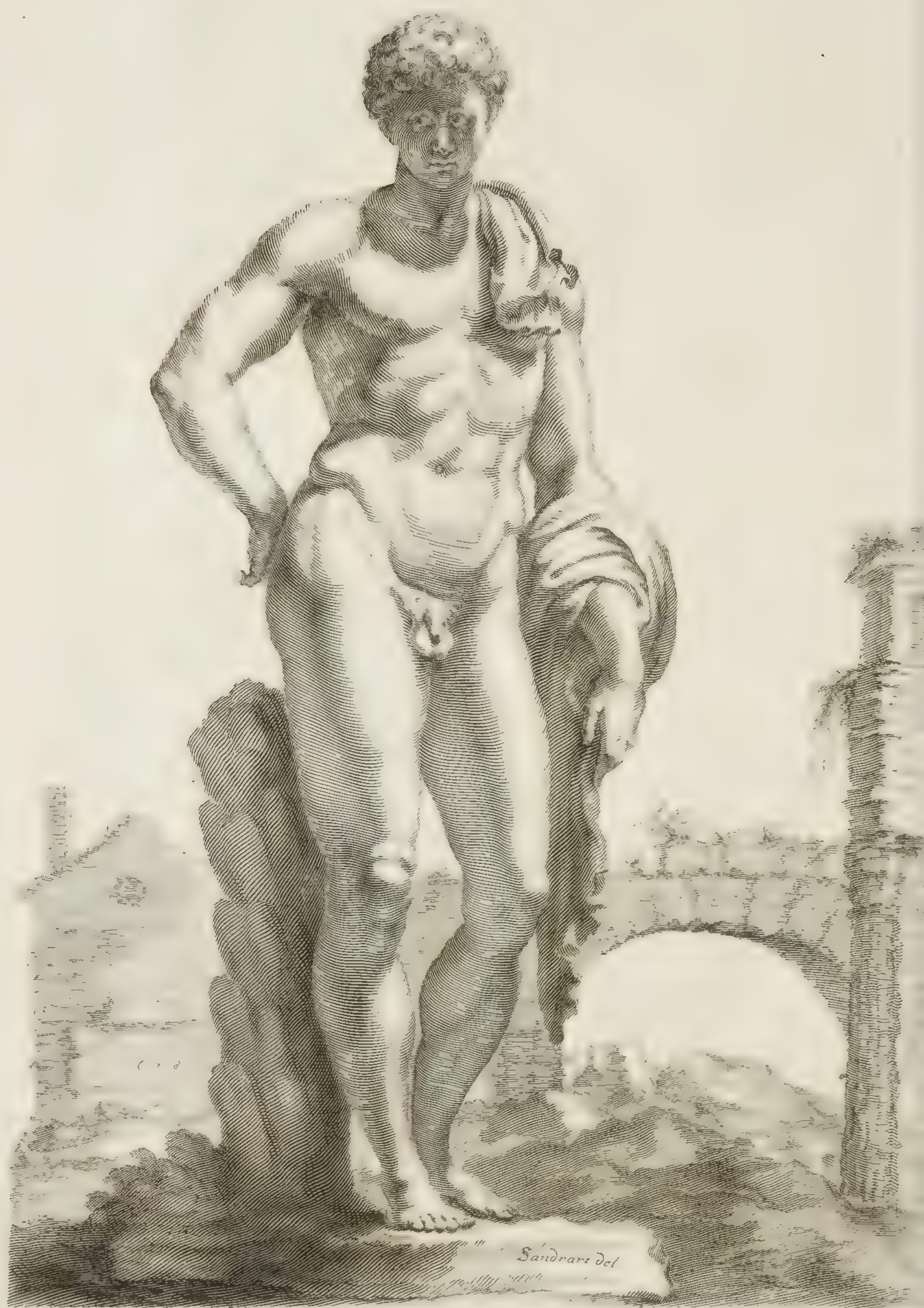
Yci, Thebarum Regis, uxor *Dirce* fuit; quam ille, repudiata Antiopa, uxorem duxerat: Quæ cùm Antiopam gravidam esse animadverteret (nam, post repudium, à Jove compressa fuerat) suspicata, virum suum clàm cum illa consuescere, in vincula eam conjecit. Verùm, instante jam partus tempore, Jovis miseratione vinculis soluta, in Cithæronem montem confugit; ubi *Amphionem* & *Zetum* gemellos peperit, qui postea Lycum interfecerunt: *Dircem* verò caudæ indomiti equi, vel tauri alligarunt, quæ diu ita per terram raptata, tandem Deorum commiseratione in sui nominis fontem conversa est, non procul à Thebis. Propertius libro tertio, inter alia, sic ait:

Sera tamen pietas, natis est cognitus error,
Digne, Jovis natos qui tueare, senex.
Tu reddis pueris matrem, puerique trahendam
vinxerunt Dircen sub trucis ora bovis.
Antiope, cognosce Jovem, tibi gloria Dirce;
ducitur, in multis mortem habitura locis.
Prata cruentantur Zeti, *victorque canebat*
pæana Amphion, *rupe Aracynthe tua.*

Fuit autem *Zetus* Musicæ peritissimus, unde unà cum fratre *Amphione* saxa fingitur ad Thebanæ urbis structuram, citharæ suavitate, traxisse. Cujus commenti rationem hanc reddit Palæphatus, de Incredibilibus, illos Musicam in quæstu habere primos cœpisse; eaque lege admisisse auditores, ut illi vicissim ipsis ad muri constructionem operam suam præberent. Ubi verò locorum, & à quonam artifice, Statua hæc facta, atque posita fuerit; hi ipsi versiculi haud obscurè indicant:

Ingentem Dircem, *quam spectas, marmore ab uno*
sculpsit Taurisius, *quondam* & Apollonius.
Deinde advecta Rhodo *est, & primùm condita in arce,*
Pollio *quam Romæ struxerat* Asinius.
Thermarum *inde* Antoni *inter monumenta reposta:*
At nunc Farnesi *patris in* æde *sita est.*

ANTINOVS

I I Thourneyser Helv Basil sc Lugd.

On dubitavit Dio unà cum aliis affirmare, Antinoum pro Hadriano devotum, in Nilo periisse; veterum enim persuasio hæc erat, observante Casaubono, posse alteriùs produci fata, si ejus vîcem subiret alter, velut hostia quædam succidanea. Oportebat autem, ut qui pro alio moriebatur, ultrò mortem oppeteret; hinc Aurelius Victor, de Hadriano & Antinoo verba faciens: *Quæ quidem alii pia volunt religiosaq́; quippa Hadriano cupiente fatum producere, cum voluntarium ad vicem magi poposcissent, cunctis retractantibus, Antinoum objecisse se referunt.* Sacrificium Antinoi homo paganus vocat rem piam, & religiosam; ferè tamen, quicunque ex antiquis Scriptoribus Hadriani famæ voluerunt consultum, sacrificium istud humanum studio dissimularunt: Quare etiam Athenagoras, in Apologetico ad Marcum Imperatorem, Antinoi consecrationem humanitati Hadriani adscribit, non amori fœdo: Arrianus in Periplo Euxini, quem Hadriano misit, fœdissimè illi adulabatur; nam sub Achillis persona Hadrianus ab eo laudatur, & ejus in Antinoum nefandus amor. Videntur etiam Doctores Hebræorum ad hanc historiam respicere, quoties Hadrianum nominant quasi pollutum è contrectatione ossium aut cadaveris. De consecratione Antinoi hoc insuper addendum. hodiéque egregium illud Romæ monumentum extare, in quo Deorum Ægypti σύνθρονος, consessor & consors nominatur; significans, urbem de hujus nomine *Antinoum*, sive *Antinoopolin* ejus gratia instauratam; cùm esset ante is locus alii numini consecratus: *Besam* Deum illum (& urbem quoque) priores vocabant; de quo *Ammianus* libro nono: *Oppidum est Abidum, in Thebaidis parte situm extrema. Hic BESÆ Dei localiter appellati oraculum quondam futura pandebat.* Propterea fuere, qui de duobus unum nomen componerent, & oppidum istud *Bisantinoum* appellarent. Ita & duorum numinum appellationes in unam conflatæ, ut in *Hermeraclas*, *Hermathena*, *Heraclammon*, *Heramommon.* Denique Græcum illud monumentum M. Vlpius Apollonius propheta, hoc est, sacerdos Antinoi dedicavit honori ejus; omnes enim Ægyptiorum Deorum sacerdotes dici à Scriptoribus prophetas, Diogenes Laërtius observavit. Illius igitur ex albo marmore statua in horto Pontificis, *Belvedere* dicto, spectatur, adolescentis figuram monstrans omnium perfectissimam. Cælaturam hic nota quam scalptor, omni laude decorandus, *unico* saltim, nec cruciato (ceu alias solent) *auctu*, qui *in naso Antinoi*, velut *in redimiculo* subsequentis *Veneris* incipit, aptè ac rotunde terminavit,

Back of Foldout Not Imaged

Issident inter se atque discordant statuarum veterum diligentissimi, utrum *Veuus* an *Latona* hæc sit, quæ *aquam haurit:* Fabulantur enim, hanc ipsam compressam fuisse à Jove, *ob eximiam pulchritudinem*, quam cùm utero gestare sensisset Juno, terra universa jurare coacta est, quod parturienti Latonæ, è cœlo depulsæ, locum non concederet; præter Delum insulam: Ea enim cùm esset instabilis per illud tempus, sub undis fortè delitescebat; quæ deinde, cùm tempus pariendi Latonæ adventasset, jussa est à Neptuno consistere, ut scripsit Lucianus. Hæc igitur insula in mari Ægæo, cùm ad recipiendam Latonam emersisset, atque apparuisset ex undis, *Delas* vocata fuit; quod nomen *manifestum* & *apparens* significat. Deinde cum duobus liberis suis Apolline ac Diana, valdè tunc sitientibus, in Lycia oberrans, aquam pro illis haurire prohibebatur è rusticis, qui data opera istam conturbarunt' divina Numinis vindicta ob id ipsum facinus, in ranas illicò commutati sunt. Ad *Venerem* verò quod attinet, hanc è *spuma maris*, & sanguine Cœli, natam arbitratur Tibullus, primo elegiarum:

Nam fuerit quicunque loquax, is sanguine natam,
is Venerem è rapido sentiet esse mari.

Cùmque nata fuisset Venus, hanc ex *undis maris egredientem* ambabus manibus è capillis, & è facie aquam marinam expressisse inquiunt: Quare omnium pictorem facilè princeps Apelles celeberrimam illam *Venerem emergentem* pinxit. Fertur, *in concha* margaritarum feraci fuisse concepta: *in qua* etiam *navigavit* in Cyprum: Idcircò cùm de formosa muliere loqueretur Venus, apud Statium, illam dignam esse inquit, quæ sua esset soror, & *in eadem concha navigaret:*

Hæc & cæruleis mecum consurgere digna
fluctibus, & nostra potuit considere concha.

Homerus autem non in concha, sed *unà cum spuma* delatam fuisse in Cyprum sensit. Postremò cùm è mari nata putaretur, inter sidera, nautis salubria, ab Horatio numeratur. Mirifica illius statua, & suo splendore gratiosissima, in amœno multarum deliciarum, *extra Vrbem, horto Burgesiorum* cernitur.

EN-

Back of
Foldout
Not Imaged

ENDYMION

Ama est, *Endymionem* in Latmo, Cariæ monte, in antro quodam versari solitum; & *Lunam* in illud antrum venisse, ut cum Endymione congrederetur: quod ita attigit Ovidius, in epistola Leandri:

Non sinit Endymion te pectoris esse severi,
fac subeant animo Latmia saxu tuo.

Cicero tamen, libro primo Tusculanarum disputationum, perpetuò dormientem Endymionem in Latmo, Cariæ monte, à Luna adamatum dicit sola oscula Lunæ accepisse; neque unquam experrectum fuisse; *Num igitur*, inquit, *eum curare censes, cùm Luna laboraret; a qua consopitus putatur, ut eum dormientem oscularetur?* Qui verò (ceu Natalis) rem magis historicè explicarunt, dicunt, Endymionem dictum fuisse, in eo monte, perpetuò dormire, & *à Luna amari*; quia cùm dormiret per diem, per noctem (quo tempore feræ exire solent de suis latebris) ad Lunæ lumen venaretur; neque unquam per diem videbatur. Alii dicunt, primum Endymionem rerum sublimium speculationem invenisse; cui rei fabulæ locum dedit Luna, ob tam varias luminis formas & mutationes; cùm de illa præcipuè cognoscenda esset sollicitus: Qui cùm noctu his considerationibus esset intentus, somno non fruebatur; sed dormiebat per diem. Hic prior, ut testatur Lucianus in Astrologia, Lunæ rationem mortalibus ostendit; sicuti Phaethon deprehendit Solis cursum; quæ caussa extitit cur Luna illum amasse dicta sit, ut in secundo Plinius testatur. Neque nos præterit, alios fuisse, qui pastorem fuisse Endymionem putarint; qui nocturnis pascuis delectaretur, cùm alii pastores clausos greges in stabulis haberent: Atque cùm hujus greges magnoperè pinguescerent, fabulæ datus est locus, quod Luna, ejus amore capta, illud Endymionis gregibus donaret. Hunc mortuum esse & sepultum apud se, testati sunt Elei; qui insigne sepulchrum illi erexerunt. Nihil aliud autem per hæc significatur, quàm diligentiam omnibus in rebus esse utilem; cùm maximè Dei auxilium iis præcipuè præstò esse soleat, qui & ipsi non sint desides; velut Endymion, Astrologiæ peritus, & in pascendis ovium gregibus olim diligentissimus. Dormientem verò per diem, ad montem Latmum, sima sculptura major hoc loco expressit; quod singulare artis miraculum, *in Romano Principis Justiniani horto*, velut ad gloriam erectum, extollitur.

NYM-

NYMPHA et FAVNVS. 11

Ymphas Oceani filias & Tethyos esse dixerunt antiqui, Virgilius fluviorum matres putavit, cùm ita scriberet in libro octavo:

Nymphæ laurentes. Nymphæ, genus amnibus unde est.

Orpheus etiam Hamadryadas appellavit, quia Nympharum aliæ sunt creditæ cœlestes, aliæ terrestres, aliæ fluviales, aliæ marinæ, aliæ stagnorum præsides. *Terrestres* Nymphæ putatæ sunt à nonnullis Cererem & Bacchum educasse: Illæ Nymphæ, quæ *cœlestes* putabantur, credebantur esse animæ sphærarum; quas etiam Musas vocarunt, ac vires, quæ inde ad nos manarent. Terrestrium aliæ *sylvis* præerant, ut Dryades; aliæ *montibus*, ut Oreades; aliæ singulis *arboribus*, ut Hamadryades; aliæ pascuis & floribus, ut Napeæ: *Fluviorum* præsides Najades dicebantur, *stagnorum* Limniades nominarent; quas verò *fontibus* præesse putarunt, in aquis latere crediderunt, & Ephydriades vocarunt: Aliæ *marinæ* putabantur, dicebanturque Nereides. Has verò Oceani filias, & Fluviorum matres esse crediderunt, quia vires humoris esse putarunt terræ & stirpibus insitas, & aquæ naturam, quæ conferret ad animalium, plantarum, & fructùum procreationem; per quas omnia in lucem prodirent. Cùm igitur ex his viribus omnia orirentur, quæ primùm videbantur se in flumina diffundere, fluviorum matres dictæ sunt; & per hos denique universæ generationis parentes sunt vocatæ: Hinc fructiferæ meritò, hinc florum feraces, hinc homines & animalia omnia nutrire, hinc Bacchi alumnæ dictæ fuerunt, & pastorum Deæ: & pratorum, & omnium animalium præsides. Harum Nympharum eam esse vim humoris, indicio est vel herbæ illius natura, quæ *Nymphæa* vocatur à Dioscoride, quasi *aquatica*; quia plurimùm gaudeat humore. Nympha autem hîc *vestes suas colligit, velut saltatorium orbem versatura*; & propè ab ea Faunus, ut è superioribus patuit, quoniam multa & agriculturam excogitavit, inter Deos agrestium relatus, *cum fistula*; qui inflat eum sonum, quo quasi Nympham, dominam suam incitet. Duo hæc decora atque ornamenta statuarum præclari operis sui dignitate maximè, tanquam stellis quibusdam, theatrum hoc ornant, variant, cohonestantque; ceu *lilia plenis* quæ

ferunt Nymphæ calathis.

MINERV . PARIS.

Ccidisse fabulantur iis temporibus, quibus adhuc puer *Paris* erat inter pastores, ut Dii omnes convocati ad nuptias Thetidis & Pelei accesserint; præter Eridem sive Discordiam, quam nemo invitarat. Id illa graviter ferens, *pomum* elegantissimum & pulcherrimum, aureum, cum inscriptione per ostium immisit, PVLCHRIOR ACCIPIAT: Id suscepit Mercurius, ac legit, ut testatur Lucianus. Tum multis Deabus id petentibus magna discordia & contentio orta est inter *tres Deas*, cæteris his cedentibus; ac Jupiter jussit ad æquissimum, ut tum habebatur, Paridem judicium id deferri. In Ida monte id accidisse, scribit Ovidius:

Cum Venus & Juno, Pallásque in montibus Idæ
corpora judicio suppofuere meo.

Ajunt, hunc ingentibus donis fuisse à Deabus omnibus solicitatum; quippe cum *Juno* Asiæ Europæque imperium illi promitteret; *Pallas* sive *Minerva* se omnibus Græcis sapientiorem facturam polliceretur; sed *Venus* mulierum omnium pulcherrimam se illi concessuram diceret; si sibi victoriam de forma adjudicasset. Quam rem ita attigit Ovidius, in epistola Paridis:

Tantâque vincendi cura est; ingentibus ardent
judicium donis sollicitare meum.
Regna Jovis conjux, virtutem filia jactat, &c.

Judicium Paridis, de tribus Deabus latum, & *numismate Imp. Antonini Pii* (quod, ex hæreditate patrui sui Francisci, Angelus Maurocenus, D. Marci Procurator accepit) *Carolus Patinus*, Eques D. Marci, interpretando nuper explanavit eruditissimè. Est autem inter has tres Deas semper ferè discordia, & contentio, Palladem, Junonem, Venerem; quippe cùm molestum appareat civitatibus id, quod plerumque accidit, ut imperiti & stulti peritis & sapientibus dominentur, ut inopes opulentis, inter quos naturalis est propè discordia; ut libidinosi & impuri viris bonis & temperantibus imperent: Nam ut res omnes hæ uni adsint, ut idem sapiens sit scilicet & temperans, & opulentus, est una rerum omnium quàm difficillima; quodsi contigerit, nemo illius imperium feret invitus. *Minerva* hæc, sive *Pallas*, manibus pedibusque injuria temporum detruncata, in *Cæsiano palatio, Romæ* adhuc servatur; *Paris* autem, pomum in manu gestans, inter *Arundeliana* quondam monumenta, *Londini* extitit.

VIRGO VESTALIS

J. v. Sandrart del.

A. Bxner f.

VIRGO VESTALIS.

Irginem dicebant Veſtam, quia incorruptus ignis eſt , & nullius rei generationem in ſe admittit, quamobrem à virginibus ignis iſte ſumma religione atque cultu cuſtodiebatur , ut refert Ovidius, ſexto Faſtorum:

Nec tu aliud Veſtam, quàm puram intellige flammam,
natáque de flamma corpora nulla vides.
Jure igitur virgo, qua ſemina nulla remittit,
nec capit , & comites virginitatis habet.

A Numa Pompilio autem Romæ inſtitutas fuiſſe Veſtales,teſtis eſt Dionyſius Halicarnaſſenſis: *Virgines*, ait, *quæ Deæ ſacris operabantur, quatuor erant ab initio ; & jus optandi eas penes Reges eſſe, Numa voluit; poſtea propter ſacrificiorum multitudinem ad ſenarium numerum auctæ à Tarquinio Priſco; hodiéque permanent degentes in Deæ fano, à cujus aditu nemo arcetur interdiu; ſed pernoctare intus fas eſt viro nemini. Has per XXX. annos manere puras â nuptiis neceſſe eſt, ſacrario ſervientes ; & primo decennio rationem ſacrorum eas oportebat diſcere , ſecundo exercere, tertio docere alias: poſt exactum annum trigeſimum nihil vetabat eas, poſitis coronis, reliquisq; inſignibus ſacerdotii , cui vellent. nubere ; fecerunt id paucæ aliquot, ſed parum læto vitæ exitu , & ominoſo apud cæteros.* Perpetuus, æternusque ignis, in templo Veſtæ, tanquam Imperii certiſſimum pignus aſſervabatur; ſuſpenſus in vaſculis quibusdam fictilibus, nec in altaribus: Tantum enim fiduciæ in hoc igne erat , ut oportuerit eum nunquam extingui; quod quidem prodigio contigit ante initia bellorum civilium, motaque inter Cæſarem & Pompejum arma: Si vero virginis incuria id eveniſſet; Pontifici maximo digna viſa eſt, quæ flagro admoneretur. Veſtales cùm atrio excedebant, matronarum cuſtodiæ mandabantur: Magna earundem erat auctoritas, Vibidiæ enim Veſtalis precibus Meſſalinam tentaſſe veniam à Claudio Principe marito conſequi, Tacitus refert. Teſtamenta penes illas erant aſſervata, & una inter eas præcipua auctoritate *Maxima* dicebatur. His Magiſtratus, Seneca teſte , faſces ſuos ſubmittebant; Couſules Prætoresque via cedebant: Item carpentis, ut aliæ matronarum, vehebantur. Ornatus erat *ſuffibulum*, id eſt; *veſtimentum album, prætextum, quadrangulum, oblongum:* quod *in capite ſacrificantes* habebant, inquit Feſtus; idque *fibula comprehendebatur.* Ipſius Veſtalis Statua, *ex albo marmore*, in Romano *Principis Juſtiniani* horto ſpectatur.

FLO-

Væ numina pro frugum ubertate & copia invocarentur, Varro, libro primo de Re rustica, docet; duodecim Deos memorans, qui maximè agricolarum duces erant: Nimirum *Jovem, Tellurem, Solem, & Lunam, Cererem, Bacchum, Robigum, Floram, Minervam, Venerem, Lympham, & Bonum Eventum. Jovem* quidem & *Tellurem* ideò, quòd omnes fructus agriculturæ cœlo & terra contineantur: *Solem* verò & *Lunam*, quòd eorum tempora observentur, cùm quædam seruntur & conduntur: *Cererem* autem & *Liberum*, quod horum fructus maximè necessarii ad victum; ab his enim cibus & potio venit è fundo: *Robigum* ac *Floram*, quod iis propitiis, neque rubigo frumenta, neque arbores corrumperet, neque non tempestivè florerent: *Minervam* & *Venerem*, quarum unius procuratio oliveti, alterius hortorum: *Lympham* ac *Bonum Eventum*, quoniam sine aqua omnis arida ac misera agricultura; sine successu ac bono eventu, frustratio est, non cultura. Ac *Floræ* quidem supplicari solitum, ut arva florescerent; unde Arnobius libro quarto: *Flora illa genetrix & sancta, obscœnitate ludorum benè curat, ut arva florescant.* Praeterea *Rubiginem* Deam rogatam, *ut non accederet*, Augustinus libro quarto de Civit. Dei ostendit. Tria verò, ut Plinius libro octavo & decimo memoriæ prodidit, tempora fructibus metuebant, propter quod instituerant ferias, diésque festos, *Rubigalia, Floralia, Vinalia.* In Plutarchi Problematibus, observante Gyraldo, malè Latinè scribitur: *Quid est*, inquit, *quod Floræ quam Bonam Deam nominant, omniflorum genere templum exornantes &c.* Cùm pro Flora *Gynæceæ Deæ* scribendum sit, quam *Bonam* vocant; quod alia probatione non indiget, cùm ita certè Græcè legatur: Tum etiam ibidem cum Floram *Flavii vatis uxorem* Latinos interpres dicat, perperam factum est; nam *Floræ nomen* utique *additum* est: Id quod plerisque errandi caussam præstitit, ut *Bonam Deam* eandem cum *Flora* fecerint; cùm ejus nihil omninò Plutarchus tradiderit. Denique illius Floræ Statua in ipso etiam *horto Principis Justiniani* extat, altera quidem mauu *tibiam* tenens, altera verò *roseam corollam:* Opus perfectissimum, in quo summi artifices nihil desiderant, præter nihil.

HYGIÆA

Pione dicitur *Æsculapii* fuisse uxor, cujus filius fuit *Machaon*, vir (uti ferebant ea tempora) artis medicæ peritissimus; qui unà cum cæteris Græcis ad Trojam militavit. Fuit etiam *Podalirius*, Æsculapii & Epiones filius, fratérque Machaonis, ut ait Pausanias in Messenaicis. Præterea & Orpheus, in hymno quodam in Æsculapium, non *filiam*, sed *uxorem* fuisse *Æsculapii* (cui multæ Corinthi Statuæ ponebantur) *Hygiæam* (vel rectiùs *Hygieiam*) censuit. Hujus insignia, *canis* ac *serpens*, filiæ sive uxori hoc loco tribuuntur; quæ fidelis Medici *diligentiam* pariter ac *prudentiam* denotant. Æsculapio autem quatuor fuisse filias, accepimus, omnes à medendi facultate dictas, *Hygiæam*, *Æglen*, *Panacæam*, *Jaso*. Neque caret mysterio, quod Hygiææ, hoc est, sanitati mulieres Sycioniæ valetudinis curam habentes, comas suas detonsas consecrabant; ut apud Pausaniam lectum est: Nam & Ægyptii quoque conceptis verbis capillum puerorum desectum Divis suis nuncupabant, ut ab adversa valetudine respirarent. Huic Hygiææ Ariphron Sicyonius hymnum cecinit, quem hoc modo imitari, quàm interpretari, fas esto:

O, qua nec altera vetustior est cœlitum,
O, una cunctis expetita Sanitas!
Quodcunque reliquum est vitæ, tecum utinam
agam, & una omnium contubernalium sis mihi!
Quicunque enim fortunis fruitur aut liberis,
aut est aliter obnoxius Volupiæ,
Te una favente cuncta habet propitia;
afflant & illum Charites, & si media hyems
rigeat, tamen ver illi flosculos parit.
Absente Te, sunt cuncta dura & aspera;
nec grata prorsus cætera est felicitas,
quin esse planè desinit felicitas.

Dicebatur item hoc nomine triplex triangulus, atque in totidem literas Græcas (ὑγίεια) resolubilis; qui alternatim inter se junctus, figuram quinquelinearem exhibebat; quo & tanquam symbolo, bonam notante valetudinem, Pythagorici inter suæ doctrinæ sodales utebantur. Et hoc illud scutum Davidis est *Agla* (qua *Æglen* dicas) quod gens Judaica etiam contra ignes & incendia valere credit. Statua verò illius inter *Principis Justiniani* cimelia, ex albo marmore, artificem suum facilè prodit, actionum decore, & vestium culto ornatissimo.

NILVS.

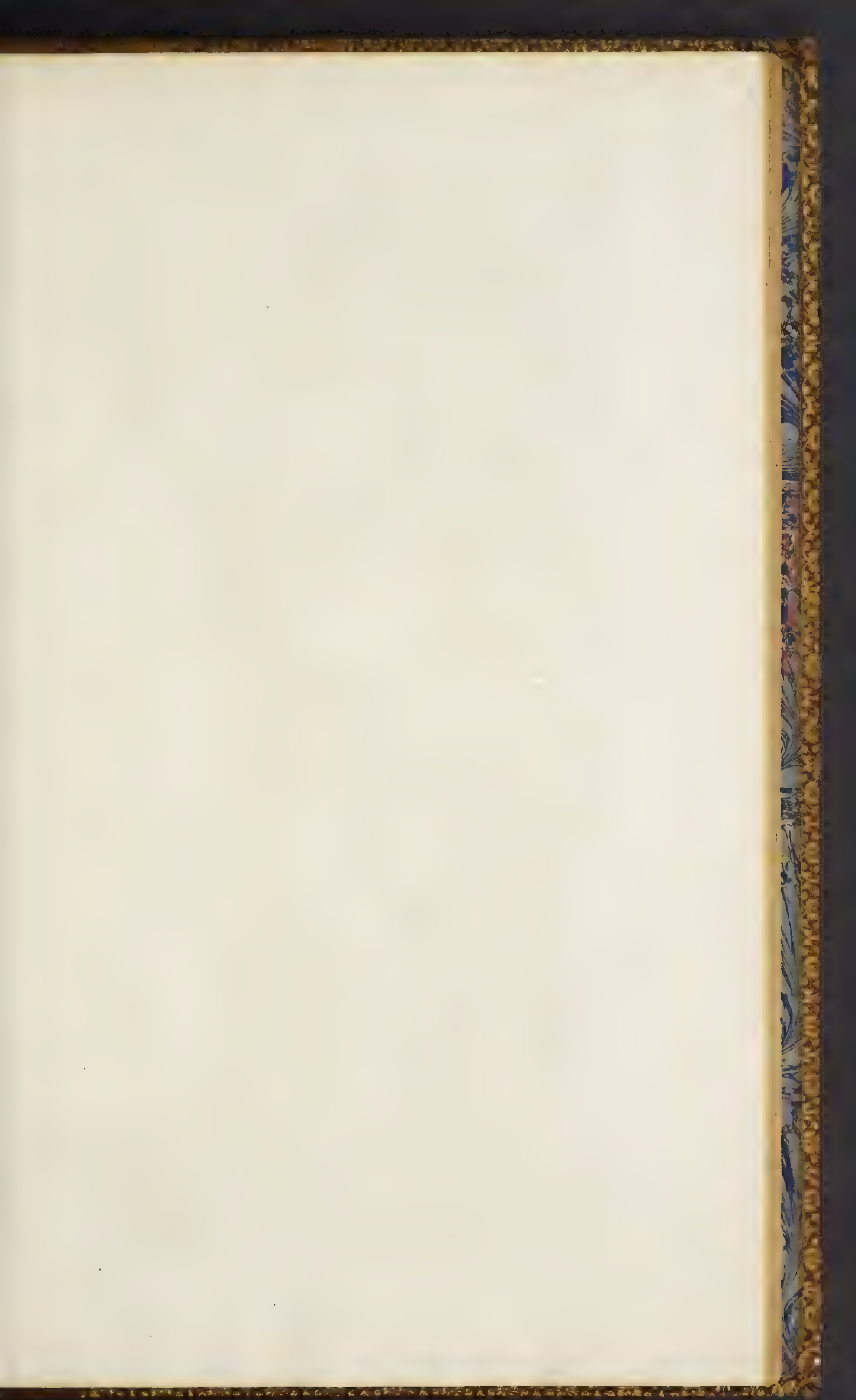

Omero aliisque *Nilus* dictus est *Ægyptus*, ejus appellationis caussam eam esse dicit Nearchus, apud Strabonem; quòd Ægypti solum factum sit a Nilo, deferente limum è superioribus partibus Æthiopiæ. Parmeno, poëta Byzantius, apud Eustathium, Homeri interpretem, *Jovem Ægypti* eum nominat; eò quòd Nilus in Ægypto imbribus Jovis pluvii proportione respondeat. Vnde Tibullus:

Te propter nullos tellus tua postulat imbres
arida, nec Pluvio supplicat herba Jovi.

Quare Ægyptii Nilo sollemne festum quotannis publicò celebrabant; in quo omnes accederent ad theatra, & epularentur, initaque communi chorea eosdem canerent hymnos, quos Jovi decantabant. Eodem spectabat superstitio ista, quòd cùm Nili aquæ urnà deferretur in templum, omnes in genua procumberent. Is autem adeò aquis abundat, ut scripserit Aristoteles, Nilum & Istrum maximos esse Fluviorum, qui in hoc mare influant, Inter hos verò excedit Nilus, ex Ausonii sententia:

Illyricis regnator aquis tibi, Nile, secundus
Danubius.

Nec dissentit Jornandes in Geticis: *Hic etenim amnis*, ait, *inter cætera flumina immanis, omnes superat, præter Nilum.* Plurimum adjumenti ad fertilitatem conferre, docet Horus, Nilum *cor Ægypti* censens. Juvat autem agros duabus de causis, Seneca judice, quod inundet eo tempore, quo maximè ista caloribus terra undam altiùs trahit; tantum hauriens, quantum siccitati annuæ sufficere possit: Et quòd turbulentus fluens, terras oblimet illato limo ac pingui, quod secum detulit; unde arenoso & sitienti solo & aquam inducit, & terram. Referuntur *Pyramides*, quarum amplissimam octo jugera soli obtinentem trecenta sexaginta hominum millia annis viginti construxisse, à Plinio memoriæ proditum est; tres factas annis octo ac septuaginta. Denique Nilus hîc exprimitur, *cornu copiæ & aristas* utraque tenens, cinctusque *liberis sedecim*, è quibus aliquot vetustas abstulit; certa olim fertilitatis mensura, si flumen exundans illos attigisset. Adsunt præterea *Crocodilus, Sphynx, & Pyramides* quædam, haud obscura Ægyptiacæ dignitatis monumenta, Nilique signa pulcherrima atque antiquissima. Ante centum & quinquaginta annos hanc Nili Statuam, prope *S. Stephanum*, cognomine *Cacum*, repertam fuisse, Vlysses Aldrovandus testatur.

RHETORICA.

Ngens hoc venerandæ antiquitatis monumentum; & humanam æquans ſtaturam, quod in ſummi Mæcenatis quondam mei, *Principis Juſtiniani* palatio olim delineavi) ex albo marmore, præclarè factum eſt ab opifice perfectiſſimæ artis; *Rhetoricam* ſive *Oratoriam* nobis ſiſtente, civili ſcientiæ additam; ut quoddam ad homines benè gubernandos inſtrumentum. *Dextram ſupra oculos*, in ſummis affectibus & contentionibus, *extendit*, ſine qua actio eſt iners; nam multas parit & rerum & animi ſignificationes, ipſamque verborum copiam ſequitur: Hac poſcimus, pollicemur, admiramur, timemus, prohibemus, interrogamus, probamus, negamus; gaudium, triſtitiam, dubitationem, confeſſionem, pœnitentiam, modum, copiam, numerum, tempus oſtendimus. Oratores, ad dicendum ſe componentes, *manu ſilentium* imperaſſe, teſtatur perſpicuè Perſius, Satyra quarta ſic ſcribens:

Fert animus, calidæ feciſſe ſilentia turbæ
majeſtate manus.

Quod & Lucanus, primo, de Julio Cæſare agens, confirmat his verbis:

- - - - *tumultum*
compoſuit vultu, dextraq; ſilentia fecit.

Verùm quo manus geſtu? quo motu? *Digitorum concrepatione* interdum audientia parabatur; *indice* præterea *&* *medio in jotam erectis*, cæteriſque *pollice compreſſis* ſilentium indicebatur. Ac *dexteram* quidem *unam* id operis habuiſſe, nec, niſi *extentam* & *porrectam* hoc ipſum perfeciſſe, docet nos Apoſtolus; qui defenſionem ſuam exordiri volens coram Agrippa Rege, *manum* priùs *extendiſſe* dicitur, ut ſibi conciliaret audientiam; quare Aggrippa ad Paulum ait: *Permittitur tibi loqui pro temet ipſo!* Tunc Paulus, *extenta manu*, cœpit rationem reddere. Sed & juniorem Juſtinum Imperatorem, ubi primùm Imperii diademate fuit redimitus, ut populi faventiam ſibi compararet, teſte Corippo:

-- -- *Crucis faciens ſignum venerabile, ſedit.*
erectaq; manu, cuncto præſente Senatu,
Ore pio hæc ait. - - - -

MARPHORIVS SIVÈ RHENVS

II MARPHORIUS, aliàs RHENUS. 60

ROmani cujusdam Imperatoris ſolicitudine,Statuam hanc in memoriam Rheni poſitam fuiſſe, multi ad ſuſpicandum ducuntur ; ad hunc enim limitem varia Romanorum cum noſtris bella,& excurſiones quotidianæ, Quam ob cauſſam ad Rheni ripam perpetua legionum præſidia diſpoſita habebant. Cæterum illa ex integro candidiſſimi marmoris ſaxo facta hominis figuram bis æquat; in fonte Capitolino, è regione M. Aurelii, quondam conſpicua. Itali *Marphorium* (vulgò *Marfuori*) vocant, Paſquini congerronem; de quo obſoleti & deridiculi verſus hi uſurpantur:

Queſt' è di Roma un nobil cittadino,
il qual (ne alcun ſi penſi che io l' inganni)
nacque con queſta barba, e in queſti panni,
e fù ſi grande, in ſin ch' era piccino,
non mangiò mai, ne bevè; & ô vicino
à forſe piu di mille e quatregento anni,
e non dimeno di ſagi, e ſi affani,
tutti, del mondo, non ſtima un quatrino
ſempre. E ſi puo dir nudo, al acqua, al ſole,
al vento, e' in terra ſtaſſi ſenza tetto,
ne un dente pur, non ch' altro mai ſi duoië,
di natura quieto, grave, & iſchietto,
candido, di pochiſſime parole,
& à molte facende atto, e perfetto; anchor che per diſpetto
già lo ſtorpiaſſer certi traditori,
come vedete, & ha nome MARFVORI.

Vidit M Freherus apud Coloniam Agrippinenſem Rheni ſigillum æneum,(qualis in nummis Tiberinus pater, Danubius, Nilus, Euphrates exprimitur) cum imagine Druſi,& literis hiſce; DEUS RHENUS. Inter varias regiones, quas alluit, Palatinatus,& in hoc *Heidelberga* emicat; ubi aula Electoris Sereniſſimi, CAROLI LUDOVICI, ſemirutæ ac ſpoliatæ patriæ Servatoris prudentiſſimi; apud quem ſtudia & artes in honore & pretio ſunt: Teſtem totam Academiam citamus, in quo univerſale (ut vocant) ſtudium glorioſæ memoriæ Princeps, Rupertus, anno MCCCXLVI. inſtituit. Poſtremò flos Liberi patris omnium judicio laudatiſſimus ea & unica parte ditionis Palatinæ in montibus illis naſcitur, quæ a *Baccho* nomen *Bacharach* habere creditur: Inde & accolæ *Bacchi aram*, hoc eſt, ſaxum ingens quadratum, in Rheni alveo, extare perhibent, quod per intentiorem ſolis æſtum aliquando deficiente flumine retectum, optatioris vindemiæ certum ſignum præbet. De hoc Henr. Stephanus:

Bacchi *igitur meritò tribuit tibi nomen ab* ara
Bacchara, *quicunque eſt primus tibi nominis autor,*

NILVS ALITER. mm

Emoratu non indigna ſunt verba illa Caroli M. Francorum Regis, libro tertio de Imaginibus: *Nonne divinis ſcripturis contraire noſcuntur pictores, cùm flumineos amnes, in figuris hominum, aut ſitulis aquas ſundere, aut alios in alios confluere depingunt?* Sed pictoribus, atque poëtis, major in talibus libertas eſt, qui ſæpiculè mentiuntur, ut delectent. Nudi etiam plerique pinguntur amnes, ſolo *excepto Tago*, de quo proditum memoriæ eſt, *Ant. Colonam*, Vice-Regem Siciliæ, cum aliquot Baronibus in horto deambulaſſe: Ibi, inter inſignes Statuas, majora univerſi orbis flumina, præter unicum Tagum, à ventre denudata videbantur; hujus ſubturpia folio ficus, contecta erant. Hinc iſta magnifica & glorioſa oſtentatio Hiſpanorum, prædicatione patriam ſuam, ſuosque tunc efferentium: *Ecce*, inquiunt, *verecundia Hiſpanica, ex inſenſili ſaxo effulgens; cum cæteri omnes fluvii fœditatem ſuam aperiant, atque oſtendant!* Ad hæc peracutè Colonna: *Erratis*, ait, *Tagus enim veſter ideò ſexum velat, quia circumciſus eſt!* Quare nec Nilo nuditas ſua vitio verti debet, cujus Ægyptiacam fertilitatem *Serapidis ſimulacrum* hieroglyphicè innuebat; quod *modium in capite*, & *ſubitum menſuram aquæ* habebat, Alexandriæ ſublatum (Theodoſii M. tempore) à Theophilo Patriarcha, ut ſcribit Suidas. Sicut etiam Conſtantinus Imp. cubitum, quo menſurabatur Nilus, non jam in Serapidis templum annis ſingulis, ſed in Eccleſiam portari ſanciverat; ut Ruffinus, Socrates, & Paulus Diaconus docent. Heliodorus, in Æthiopicis, Nili aquam dulciſſimam eſſe dixit, & ob ejus bonitatem ac præſtantiam ex ea tantùm bibére Ægypti Reges; ſicut Parthorum Reges ex Choaſpe & Euleo ſolùm bibebant, etiam in longè diſſitis regionibus, auctore Plinio. Quapropter neque mirum, ſi Ptolemæus Philadelphus, cum Berenicem filiam in matrimonium tradidiſſet Antiocho Aſſyriæ Regi, ad delicias magnis impenſis curaverit illi ad potum Nili aquam perpetuò ſuppetere; ut autor eſt Polybius, & Athenæus. Sine ſtrepitu fluere extra cataractas, innuit Claudianus, in panegyrico Manlii:

Lene fluit Nilus; ſed cunctis amnibus extat
utilior, nullas confeſſus murmure vires.

Statua ejus poſterior in Romano *Capitolio*, geminam hominis formam æquans; prior autem in Pontificis horto, *Betvedere* dicto, è Græco marmore ſcalpta conſpicitur.

PRovectioris ætatis *Satyri*, Pauſania teſte, *Sileni* nuncupati fuere; dicti, ut Phurnutus ait, ἀπὸ τοῦ σιλλαίνειν, id eſt, ab irridendo, & oculis præcipuè. Euſebius, tertio Præparationis Evangelicæ, Silenum ait *ſpiritalis motus ſymbolum* fuiſſe, qui non parum univerſo conducit; cujus *caput* propter canitiem, *candore vulgens*, cœleſtis motus: *Cæſaries* verò, quæ inferioribus imaginis partibus apponitur, *craſſitudinem terreſtris aëris* ſignificat. Et paullò pòſt irridens, ſubjungit: *Cur, ſi motus ſpiritalis Silenus eſt, & motivam virtutem ſignificat, tum cœleſtem candorem capitis, tum aëriam & craſſiorem prolixitate ac denſitate barbæ &c.* Maximus Tyrius, in Sermone trigeſimo, inquit, Silenum ebrium laqueis & vinculis conſtrictum, Midæ prædixiſſe varia & diverſa; unde facilè videmus, Virgilium argumentum ſuæ eclogæ, *Sileni*, deſumſiſſe. Plutarchus in conſolatione Apollonii: Ferunt, inquit, Silenum jam captum, poſt venatiotionem percontanti, quidnam eſſet hominibus optimum, quidque omnium maximè optabile? primùm quidem ſilentium tenuiſſe; mox ita locutum: *Optimum eſt omnibus, non naſci; ſed poſt hoc eſt ſcilicet, genitos quàm celerrimè interire!* De cætero mirabile illud in Pariorum lapidicinis proditum eſt, *gleba lapidis* unius cuneis dividentium ſoluta, *imaginem Sileni intus extitiſſe*; ut Plinius ſcribit. Sileni à Catullo *Nyſigeni* cognominati ſunt, dum ait:

Cum thyaſo Satyrorum, & Nyſigenis Silenis.

Σαυᾶδαι & Σαῦδοι Sileni à Macedonibus appellabantur, ut Amerias apud Heſychium teſtatur: Erant &. qui πάρεδροι, id eſt, aſſiſtentes dæmones dicti; qualis, qui Socrati aſſiſtebat, de quo Apulejus, peculiari libro: Fuere inſuper ὀνόσκελοι, aſininis cruribus; qui & ſeſe mares exhibere, interdum & leonis, vel canis, vel alterius animalis ſpecie apparere ferebantur. Illa autem Statua *Romæ, in horto Cardinalis Ludoviſii*, ſpectatoribus ſuis oblectamento eſt, ob craſſam ſcilicet ac brevem Sileni formam, *hircinis utribus indormienti*, & ſemper-virente *pyrola coronati*; quæ vini, homines exhilarantis, ſymbolum vulgò creditur.

SATYRVS et SILENVS

SAtyri dicti ſunt,ut Macrobius docet veluti *Sathuni*, quod ſint in libidinem proni, παρὰ τὴν σάθην, quod membrum virile declarat. Hos petulcos in libidinem fuiſſe, etiam St. Hieronymus in Pauli Thebæi vita teſtatur; & Euſebius, in tertio Præparationis Evangelicæ, eos omnem Veneream virtutem oſtendere ait. Satyros, inquit Pharnutus, *ſymbolum* eſſe *ecſtaſeos*, id eſt, mentis exceſſus. Iſtos nonnulli (ut Ælianus in Varia hiſtoria ſcribit) *Tityros* vocant, qui unà cum Dionyſio chorum agebant: Id autem nomen ſumſerunt à teretismatis, hoc eſt, laſcivis cantibus, quibus *Satyri* oblectabantur. Quare hi à ſimulata & ficto *riſu*, ceu Sileni à *dicacitate* vocabantur; σίλλον enim infamiam appellant, cum acerbo & moleſto joco. *Veſtis* erat Silenis ex utraque parte *villoſa*, habitus verò totus *plantationem*, cujus autor fuit Bacchus, vitium & palmitum denſitatem ſignificat; ut ait Ælianus. Porrò Pomponius Mela, & Plinius, Satyros animalia eſſe dixerunt quadrupedia, in ſubſolanis Indorum montibus, perniciſſima, humana effigie: Solinus in ſimiarum genere reponit. Ab iſtis denique Satyris poëmatis genus varium & maledicum, & petulans denominatum eſt, antiquæ comœdiæ charactere compoſitum. Denique *Sileni Alcibiadis*, apud eruditos in proverbium abiiſſe Eraſmo videntur; quo licet uti, vel de re, quæ cùm in ſpeciem, & prima (quod ajunt) fronte vilis ac ridicula videatur, tamen interiùs ac propiùs contémplanti ſit admirabilis; Vel de homine, qui habitu vultuque longè minus præ ſe ferat, quàm in animo claudat. Porrò ſtatuarum argumentum ſumtum eſt à ridiculo illo Sileno, Bacchi pædagogo, numinumque poëticorum morione: Proinde apud Athenæum, libro quinto, adoleſcens Critabulus irridens Socratem ſenem ac deformem, dicebat illum multò *Silenis deformiorem*; cui Socrates: *Ita per Jovem, aut omnium Silenorum, qui ſunt inter Satyros, turpiſſimus fuero!* Et Alcibiades, apud Platonem in Convivio, Socratis encomium dicturus, *Silenis* ejusmodi *ſimilem* facit; quòd is multò alius eſſet propiùs intuenti, quàm ſummo habitu ſpecieque videretur. Denique illa *Satyri* ſtatua (quem *ſemiſopitum*, aut *ſomno torpidum* varia circumflexu facili ambiunt ornamenta) apud *Cardinalem Barbarinum*; hæc verò ſtantis in modum, apud *Marchionem Matthæum*, inter elaborata palatiorum decora, ſervatur diligentiſſimè.

ATA.

ATALANTA cum FAVNO
FF

pp ATALANTA CUM FAUNO. 64

Eferunt fabulæ, Atalantam, Schœnei filiam, virginem Calydoniam, ſemper in venatibus, ſemper in ſylvis, non tumentes uteros fœminarum, faſtidiaque conceptus, ſed expeditam & caſtam amaſſe virtutem. Hæc igitur, virginitatis conſervandæ ſtudio, Dianæ ſe dedit comitem; & unà cum cætera Achajæ nobilitate juvenum in Æoliam, à Meleagro, Oenei Regis filio, ad aprum Calydonium perimendum vocata, prima aprum ſagitta percuſſit: Poſtea quoque eidem Meleagro, à quo ob formæ elegantiam maximè diligebatur, nupſit; & ex eo Parthenopœum ſuſcepit. Hinc Atalanta (monente Car. Stephano) fons in portu Cyphantarum, in ſinu Argolico Achajæ, dictus, quòd ibi venatrix fœmina, æſtu languida, conſederit; & petra, venabulo ejus percuſſa, teſte Pauſania, laticem præbuerit: Apud Stethæum videlicet, Æſculapii fanum; ubi frigidiſſimæ aquæ è ſaxo prorumpentem fontem elicuit. Huic verò cum pellis apri Calydonii pro inſigni victoriæ data fuiſſet à Meleagro, mox ab ægrè ferentibus viris gloriam victoriæ à fœmina ſibi fuiſſe præreptam, lis exorta fuit per avunculos Meleagri; quibus ab ipſo Meleagro cæſis propter illatam injuriam, univerſa vis ultionis converſa eſt demum in Meleagrum. Memoratus item, quod Atalanta ab Hippomene curſu victa fuerit; dum *malis tribus Heſperidum* colligendis retardata fuiſſet, quæ Venus dederat Hippomeni; cùm nuptiæ ejus victori, at mors victis proponeretur: Nam fuit multorum antiquorum jus, uti nuptias virtute comparandas præſtantium mulierum proponerent. Sic Antæus, Rex Lybiæ, filiam Alceim, vel (ut alii maluerunt,) Barcen victori curſus propoſuit; ſic Danaus filias, ſic Piſander Camirenſis ſorores; ſic Hippodamiam propoſitam ferunt. At quod in templo Magnæ matris, moræ impatiens, nulla habita Deæ reverentia, cum Hippomene victore concubuit, Hippomenes in leonem, ipſa in leænum converſa fuit. Hoc loco Atalanta etiam, quaſi *curſu effuſo in certamen* fertur; ad quam ſe *Faunus* applicat & adjungit, prope gelidas *fontis* amœnitates, in herba *recumbens*, cum fiſtula ſua; nam *Fauni*, Satyri, & Panes vocati ſnnt ab illa *Cicuticines*. Nobile par ſtatuarum, quarum hæc, Romæ, *in horto Mediceo*, illa in *Cardinalis Cæſii viridario* elevata eſt.

RVI-

Cum Priv. S. C. M.

Uod olim Franc. Petrarcha ſcripſit ad Clementem VI. Pontificem, de ſtatu Urbis, poſt reverſionem ejus:

- - - Quot ſunt mihi templa, quot arces,
vulnera ſunt totidem; crebris confuſa ruinis
mœnia reliquias immenſæ & flebilis Vrbis
oſtentant, lacrymasque movent ſpectantibus. - - -

Id ipſum, inquam, de vetere Roma, à Gothis Vandaliſque capta ac diruta, veriùs dici potuiſſet; quam Alaricus, Gothorum Rex, anno ejusdem conditæ MCLXIV. majore ignomina quàm damno depopulatus, pauca quædam ædificia incendit; &, Placidia abducta, brevi profectus eſt. Mortuo Alarico, rediere Gothi, ad eandem diripiendam, Ataulpho Rege; ſed manus ab ædificiis abſtinuerunt: Tertiò capta eſt Vrbs à Vandalis, quos ex Africa in Italiam, Genſerico Rege, accivit Eudocia Auguſta; ut viri ſui Valentiniani necem, Maximi dolo illatam, ulciſceretur: Quartò Odoacer, Herulorum Rex, Vrbe potitus eſt, ſublato Auguſtulo; poſteà à Theodorico Gothorum Rege ipſe occiſus, qui Urbem quintùm cepit. Succeſſit bellum Gothicum, in quo defenſa primùm adverſus Vitigem Roma, à Totila deinde expugnata eſt: Quid verò barbarus ille demolitus ſit, conſtat è Procopii libro tertio; nam, ut ibi ait, Totilas Gothorum Rex, cùm cepiſſet urbem, velletque in Campaniam diſcedere cum exercitu, Romam imprimis dirutam ſolo æquare decrevit; muroſque in partibus multis diruit, incenſurus ædificiorum pulcherrima, niſi literis Beliſarii mitigatus in Campaniam diſceſſiſſet: Sed ad obſidionem altera & tertia vice reverſus, incuria Ducis; & proditione militum eandem denuò cepit. Id nempe jus Fortuna habuit in Vrbem, quam hoc ipſum Ruinæ ſchema exprimere videtur: Si penſiculatiùs æſtimentur ædificia illius digniſſima, & admiranda artificum opera; quæ ab elegantiſſimo *Capitolii deambulacro*, usque ad Imperatorium, *in monte Palatino palatium*, proſtrata jacent, unà cum illuſtrium ſtatuarum fragmentis, vaſtatione hoſtium deſtructis, vel ab ipſa etiam vetuſtate funditùs everſis atque peſſundatis; cum ferali iſtac epigraphe:

ROMA QVANTA FVIT, IPSA RVINA DOCET!

bb.

INter præcipua Græcorum pariter ac Romanorum luxuriantium ornamenta *caligæ* vel *calcei* fuere, quibus Dii Deæque, Imperatores, Duces, Consules aliique nudos pedes suos, certo modo ac ordine, operiebant, vel potiùs compingebant: Quamobrem potiores, ad hanc doctrinam nostram attinentes, singulari studio Romæ conquisivi, & ex optimis statuis delineavi; nec præter alia inveni calceamenta, quæ curam laudemque merentur.

In prima igitur hac tabula, *primi pedis* figura ex statua *Cleopatræ* petita est; quæ non *soleam* tantùm, sed integumentum etiam, quod plantarum calces (dicente Gellio) infimè plus tegit, spectandum exhibet: Superiùs *decora* videmus *vincula*, quorum magis necessarius in soleis, quàm in calceis, usus erat. Quo factum, ut apud Virgilium vincula pro soleis, libro octavo, usurpentur:

Et Thyrrhena pedum circumdat vincula plantis.

Pes *alter* sinistrorsum formosissimi cujusdam *Apollinis* fuisse fertur, *soleæ compedibus* subligati: *Tertius* item, in amœnissimo loco *Belvedere* dicto, Apollinis quoque conspicitur, & exquisitissimis verbis ab ipsis artificibus laudatur; ob calceatum scilicet *solearum* & *viris* interdum absque ulla *muliebris* mollitiei suspicione permissum; nec non *habenas corrigiasq;* quarum beneficio illæ pedibus aptè adstringebantur: Quæ verò plantæ inferioris idea sit, *quarta* nos docet *figura*. Sequitur pes *quintus*, quem *Minervæ* vocant; in quo omnes digiti distinctè eminent, sine vinculis conspicui: *Sextus* ex heroica *Marii*, tot Consulatibus & triumphis celeberrimi, statua desumtus fuit, robustis ligulis benè munitus uncinatusque: *Septimus* omni ex parte tectus militantis *Trajani* calceatum denotat, in cujus compage spectatur *leonis caput*. Heroum pariter ac Imperatorum gestamen nobilissimum: *Octavus* tandem, & ultimus pes, in priore hac tabula, *Minervam* indicat; cujus imago in atrio Principis Justiniani, velut interignes minores Luna, extitit, atque effulsit: Integumentis totus ferè evolutus nudatusque est, more Dearum, quibus solea familiaris fuit. Sic Prudentius de ipsa Junone in Apotheosi:

Perfidus ille Deo, quamvis non perfidus urbi,
augustum caput ante pedes curvare Minervæ,
fictilis, & soleas Junonis lambere, &c.

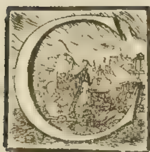
CALCEAMENTA SIMILIA.

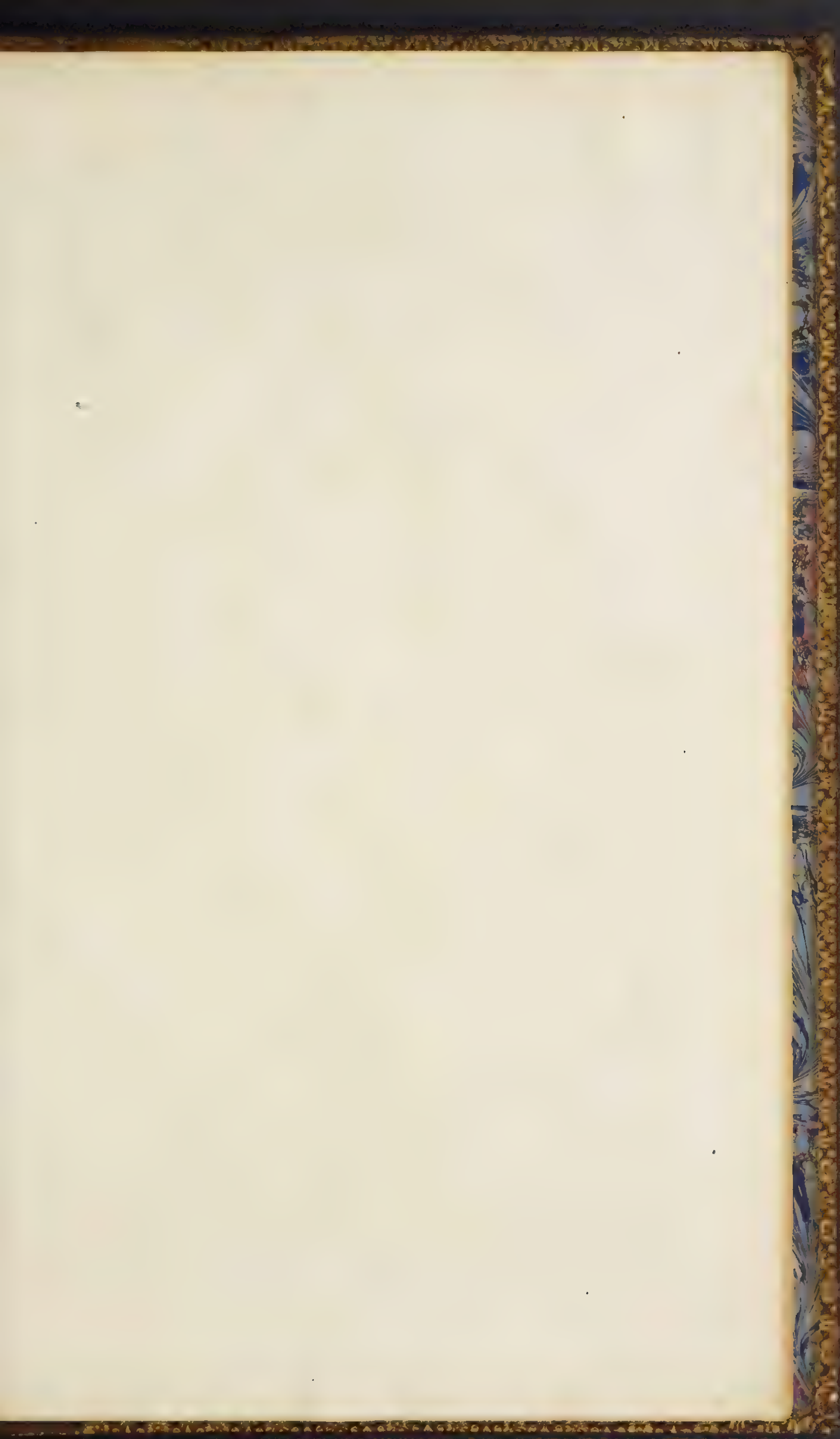
N ſequenti tabula pes *primus Minervæ* audit, reliqui *duo* autem, *dexter* ſcilicet ac *ſiniſter*, ex imagine *Alexandri M.* expreſſi fuere: Intermedius, ſive *quartus*, incomperta res eſt; quo quidem nihil poteſt eſſe concinnius: Quare eundem quoque delineavi, quia per mihi ſcitus videbatur. Pes *quintus* & *ſextus* (ne quid diſſimulem) unus idemque eſt, ex utraque parte à me repræſentatus, ut eò melius cognoſci poſſet, qua cura quamque firmiter vincula utrinque colligata fuerint, & ad pedem accommodata; ut Conſul aliquis *Romanus* ſic congruè ſatis ingrederetur. *Poſteriores duo* ferreis quaſi ſquamis circumdati, & globulis ſuperiùs conſtricti ſunt; qui militaris fuiſſe videtur calceatus, quo ductores ipſi, præfecti evocatorum, & tribuni militum commodiùs utebantur. Trajani teſtor columnam, in qua plurimi conſpiciuntur, hoc modo calceati; quos omnis ornatus & elegantiarum contemtores, uſu contentos, tenuis cultus delectabat: Satis enim habebant, nihil de tempeſtatibus, aut vi hoſtium, conqueri. „Huic eleganter de „militis Chriſtiani procinctu Balduinus, in Calceo antiquo: „Quos, inquit, homini, hujus vitæ militiam aut viam obeunti „calceos tandem aſſignabimus? videndum, quid ſit, quod mi„litem per medias armatorum hoſtium turmas impellat intre„pidum. Solent enim ideò potiſſimùm calcei pedibus indu„ci, ut incedentes intrepidè per vias, ſentibus & viperis infe„ſtas, gradiantur. Sed in eo non neceſſe eſt, laborioſiùs inqui„rendo deſudare; notum enim illud eſt Livii: *Eò impendi la„borem ac periculum, unde emolumentum & honos ſperetur.* Spes „itaque, ſive lucri, ſive honoris & gloriæ, ſive quietis, ea eſt, quæ „efficaces omninò hominum animis ſubjicit aculeos; quibus „incitati, quæcunque intercurrunt impedimenta, facilè ſupe„rant; modò tamen, quod appetunt, id aſſequi ſe poſſe con„fidant. Atque hoc eſt calceamentum, quo noſtrum militem, „ad iter ineundem, inſtruimus.

GLADIATOR CVRRENS. 11.

I. J. Sandrart. del — *Jeen Heitgnauer fecit*

um Pauli Pont. V. temporibus, nepos ejusdem, *Scipio Burgesius*, celeberrimum & amœnissimum illud palatium, quod *Vinea Burgesii* vulgò appellatur, & in altera Academiæ nostræ parte fig. XXXVII. delineatum conspicitur, ad culmen perduxisset; rariores picturæ, tabulæ, & Statuæ marmoreæ accuratissima diligentia atque omni cura conquirebantur: Casus autem mirificus quidam tunc intervenit, ut Romæ hæc ipsa Statua, ex marmore, unà cum variis lapidum fragmentis, defossa inveniretur. Concursabat urbe tota maxima multitudo, confluxerant ad illam sumi artifices, talium rerum justi æstimatores; qui de eadē judicium censuramque facientes, pulchrè asseverabant, *Gladiatoris currentis* simulacrum esse, in modum pugnantium formati: Is enim *sinistra clypeum, dextera hastam* puram quatit. Opus ipsum Romano artifici libenter testimonio est, licet alterius manu hinc inde restauratum: Quamobrem sine mora, in eodem palatio, ad artis gloriam, atriique ornamentum, exaltabatur; ubi hodienum id, velut egregium spectaculum, oculis nostris capessimus, &, dum licet, illius imaginem in tabella delineamus; ob eximios actus positusque membrorum: Haud enim ille lanista omninò à gladiis recessisse videtur, tanquam ad cædem faciendam conductus Thrax aliquis, & plurimarum palmarum vetus ac nobilis gladiator; quo nemo fuit in ludo gladiatorio paullò ad facinus audacior. Mensuræ quidem ac musculis proportio haud abest; sed rudia antiquitatis vestigia potius sequi congruum esse duxi, quàm artem anxiè ubivis observare. De cætero illud detestandum (si Mercuriali credimus) planè habebant, quod certantes quàm gravius poterant, sese ferire studebant; & non solùm (quod scripsit Scribonius Largus, qui Tiberii Cæsaris & Messalinæ ætate medicinam Romæ exercuit) contusiones in luctationibus patiebantur; sed etiam non rarò usque ad alterius, vel amborum pugnantium interitum certamen protendebatur. Quin auctor est Gellius in septimo, gladiatori composito ad pugnandum pugnam hanc propositam sortem fuisse; aut occidere, si occupasset; aut occumbere, si cessasset. Quare optimus Imp. Antoninus, teste Dione, edicto cavit, ut gladiatores non acuto ferro, sed obtusis gladiis dimicarent; quod hodiè factitant, qui huic arti discendæ operam navant.

VENVS VICTRIX. V V

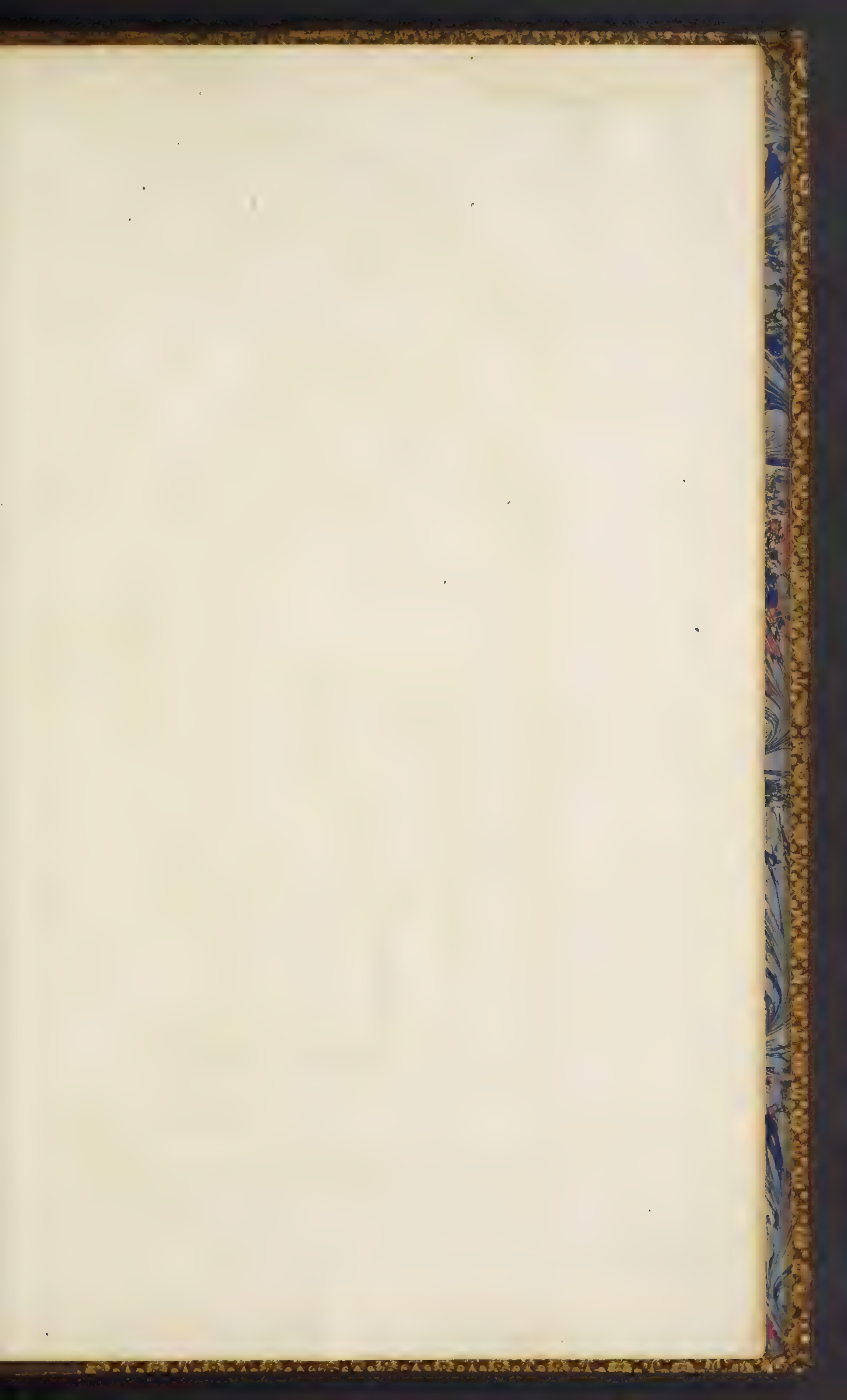
I. Sandrart del. S. C. M. *Leon Heckenauer sculp.*

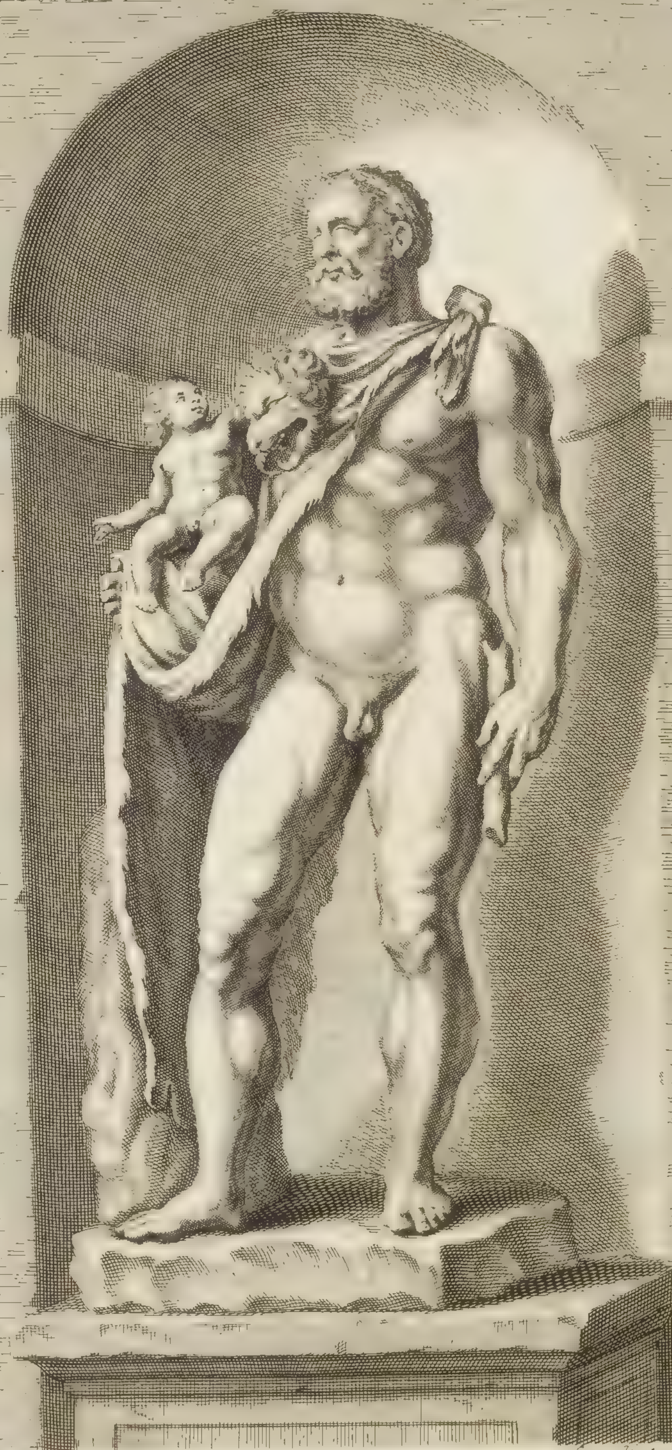

EX albo marmore insignem hanc *Veneris Victricis* statuam *Justinianus Princeps* in palatio suo posuerat, cujus inibi lineamenta quondam conformavi. Facie eximia, ut prædicatur, Dea, omnibusque simulacris emendatior, oculos artificum pascit; & discentibus, in hac ut erudiantur schola, omninò sufficit. Propè ab illius, pedibus *labrum* est, vel *concha*, aut *lebes*, quo fœminæ á concubitu se expurgabant; unde Martialis, secundo Epigrammatum:

Qua tibi parte opus est, Lesbia, sumis aquam.

Sed maximè in balneis subministrabatur vasis argenteis, quæ *lavationem argenteam* Phædrus in fabulis appellat. Porrò *Victricem Venerem* cultam à Romanis legimus, cujus *ædem* Porphyrion fuisse ait *in theatro Pompeji.* Plinius octavo, de elephantis: Pompeji altero Consulatu, dedicatione *templi Veneris Victricis*, pugnavere in Circo XX, aut, ut quidem tradunt, XVII. Superioribus annis, inquit Gyraldus, Romæ effossum fuit marmoris frustum, in quo scriptum erat: VENERI VICTRICI L. ARRONIVS. Vidit idem in vetusto Imp. Numeriani numismate, in cujus tergo erat inscriptio, VENERI VICTRICI. Erat autem imago stolata, quæ *dextra victoriolam* porrigebat, *sinistra* (ceu quidem videbatur) *speculum*; sed alius putabat, *tintinnabulum* esse, ad victoris claritatem significandam. Præterea inter aureos Jul. Cæsaris nummos, quos Carolus Dux Arschotanus collegit, unus Caji Maridiani extat, cum ejusdem Veneris imagine, *dextra victoriolam* quoque, *sinistra* ingentem *clypeum* præferente; infra hunc orbis est, tetrarum veluti sub armis Julii, devicto Pompejo succumbens: Fuit enim in prælio Pharsalico Cæsaris tessera, *Venus Victrix*; ut Pompeji, Hercules Invictus, sed ibi malo fato Hercules Veneri impar visus. Extat similis nummus Plaucillæ (quæ Caracallæ conjux) ubi Venus eodem schemate exprimitur, adjuncto Cupidine, cum inscriptione, VENUS VICTRIX. Est & alius Faustinæ, schemate, VENERIS Marti abblandientis, meritò VICTRICIS; cui Mars ipse victor (hoc est, maritus Aurelius, in bello Germanico dùx) & hostium domitor per pellaciam succumbit. Incomparabilis rei nummariæ Interpres, Ez. Spanhemius, in denario, qui Venerem exhibet anteriori parte, *tropæa* signata, & Κύπριν Τροπαιοφόρον à Græcis dictam, solus demonstravit.

I. D. Sandrart del. *Leon Heckenauer sculps*

HUmanam quaſi Staturam Statua hæc excedit, *Commodi Imp.* faciem, atquehabitum *Herculis Invicti*, & puſionem (cujus errore periit) brachio lævo geſtantis referens; prout in horto Pontificis, *Belver*, vel rectiùs *Belvedere* dicto, adhuc ſpectatur. Artus, muſculi, vultus undique expletam formam habent; & apicem perfectionis ſummum tenent. Lampridius, in vita *Commodi*, teſtis eſt, hunc accepiſſe ſtatuas *in Herculis habitu*, eique immolatum eſſe, ut Deo: Ἐν Ἡρακλέος σχήματι ſimulacra memorat Dio, qui præſens vidit omnia: Vix enim credi aliàs poſſit tantus furor. Quia dicitur Hercules (notante Caſaubono) cum monſtris & gigantibus pugnaſſe, & viciſſe; voluit & novus hic *Hercules Romanus* gigantes trucidare: *Clava* non ſolùm leones, in veſte muliebri & *pelle leonina*, ſed etiam multos homines occidit. Debiles pedibus & eos, qui ambulare non poſſent, *in gigantum modum* formavit, ita ut à genibus de pannis & linteis quaſi dracones digererentur; eoſdemque ſagittis confecit. Ita gigantes finxit Ovidius, in Faſtis:

Mille manus dedit illis, & pro cruribus angues.

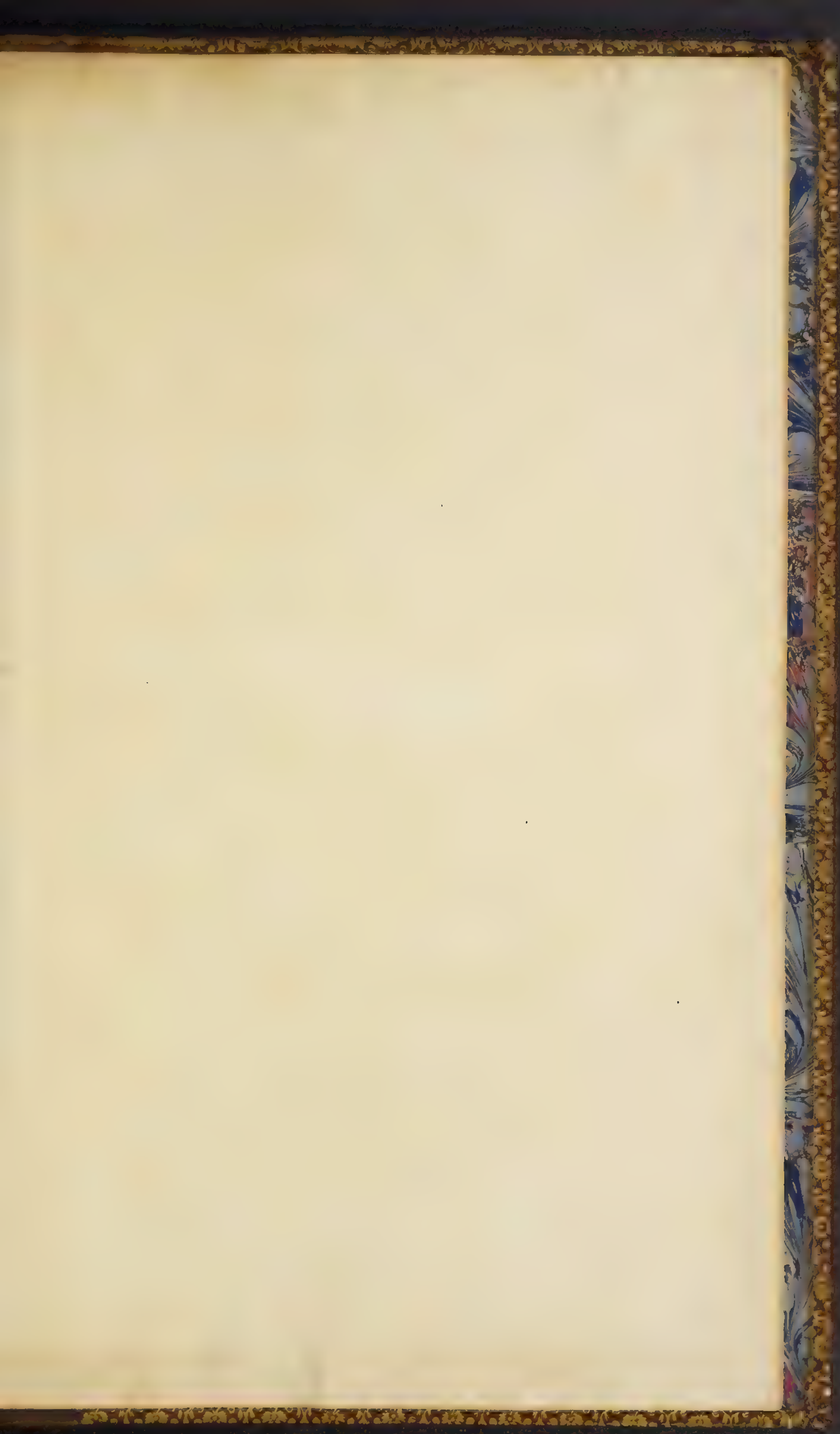
Habuit & hominem ſibi chariſſimum, quem Onon appellabat, & ſacerdotio *Herculis ruſtici* præpoſuerat. Menſes quoque in honorem ejus pro Auguſto *Commodum*, pro Septembri *Herculem*, pro Octobri *Invictum*, pro Novembri *Exuperatorium*, pro Decembri *Amazonium*, ex ſigno ipſius adulatores vocabant: Hæ, inquam, quatuor appellationes tantùm ad *Herculem* reſpexerunt. Hinc quoque appellatus eſt Germanicus, *Idibus Herculeis*; aſſumtus in omnia collegia ſacerdotalia XIII. *Calendas Invictus*; appellatus Imperator V. *Calendas Exuberatorias*, triumphavit X. *Calendas Amazonias*. Denique non *Herculem*, ſed *Herculeum*, qui erat October, non September, vocat Dio; à quo ſtant & publica Acta: *Nominatus inter Cæſares quarto Iduum Octobrium, quas Herculeas poſtea nominavit*. Ita ergo locum Lampridii concipiendum cenſet Caſaubonus: *Pro Auguſto* COMMODUM, AUGUSTUM *pro Septembri*, HERCULEUM *pro Novembri*, EXUPERATORIUM *pro Decembri*, AMAZONIUM *pro Januario*. Tantum de Hercule Commodiano.

FINIS.

INDEX STATUARUM.

Rerumq; præcipuarum in earum deſcriptione contentarum.

FINIS.

[illegible]

SPECIAL 87-B
OVERSIZE 1386
THE GETTY CENTER
LIBRARY

QVIETEM